

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УПРАВЛІННЯ**

Палєй С.Б.

ВЕКСЕЛЬНИЙ ОБІГ

Навчально-методичний посібник

Рекомендовано
навчально-методичною
радою ДонДУУ.
Протокол № 5 від 11.06.2009

Донецьк ДонДУУ 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Навчально-тематичний план дисципліни «Вексельний обіг»	7
ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА	
Заліковий модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ	8
<i>Змістовий модуль 1. Звичаї і розвиток правил вексельного обігу</i>	8
<i>Змістовий модуль 2. Основи законодавчого регулювання вексельних відносин в Україні</i>	13
<i>Змістовий модуль 3. Вексельні реквізити й учасники вексельного обігу</i>	20
Заліковий модуль 2. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ	27
<i>Змістовий модуль 4. Основні вимоги до заповнення векселя при його видачі</i>	27
<i>Змістовий модуль 5. Передача векселів і вексельних прав. Зразки переказних векселів. Копії векселів</i>	38
<i>Змістовий модуль 6. Протест і його наслідки</i>	45
<i>Змістовий модуль 7. Вексельне посередництво</i>	54
Заліковий модуль 3. ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ	59
<i>Змістовий модуль 8. Банківські векселі та операції з ними</i>	59
<i>Змістовий модуль 9. Дисконтні векселі та операції з ними</i>	67
<i>Змістовий модуль 10. Операції банку з чужими векселями</i>	74

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Засоби контролю та критерії оцінювання знань студентів з дисципліни «Вексельний обіг» 83
2. Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни «Вексельний обіг» 84
3. Методичні рекомендації студентам для підготовки до практичного заняття 86
4. Плани семінарських занять з дисципліни «Вексельний обіг»..... 87
5. Методичні рекомендації для підготовки реферату з дисципліни «Вексельний обіг» 92
6. Практичні завдання з організації вексельного обігу 95
7. Тести для підсумкового контролю знань..... 104

ГЛОСАРІЙ 111

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 118

Додаток 1. Зразок бланка переказного векселя 122

Додаток 2. Зразок бланка простого векселя 123

ВСТУП

Жоден з інструментів сучасного фінансового ринку, крім, безумовно, самих грошей, у всіх численних проявах їх економічних функцій, не може зрівнятися за своєю історією й значенням з векселем. Власне, розвиток вексельного обігу певною мірою обумовив перетворення всіх грошових розрахунків у безготівкову форму. Роль і значення векселя завжди підтримувалися вексельним правом і забезпечувалися державою. Векселі активно використовувалися й використовуються в міжнародних і внутрішніх розрахунках країн з розвинутою економікою.

У своєму класичному виді вексель є об'єктивною необхідністю ринкового господарювання, проте сучасні умови саме у країнах Східної Європи наділяють його специфічними рисами, що, однак, суттєво розширює сферу дії векселя. Не випадково останнім часом на сході Європи, а з середини 90-х р. ХХ ст. в Україні, спостерігається справжній вексельний бум. Вексель – це один з різновидів цінних паперів, здатний необмежено нагромаджуватися в учасників вексельного обігу та вільно обертатися на фондовому ринку, маючи високий ступінь ліквідності, яка наближається до грошей. Стабілізація вексельних розрахунків спроможна створити умови для прискореного виходу економіки України із кризи, обмежити інфляційний тиск нестачі обігових коштів і зробити непотрібним емісію гривні, що фактично генерують інфляційне підвищення цін.

Навчальна дисципліна має на меті показати принципи організації вексельного обігу, які сформувалися на основі світових досягнень економічної думки і практики, а також нормативних документів, що використовуються нині в Україні.

Навчальний матеріал ґрунтується на чинних в Україні та у світовій практиці нормах ведення вексельної справи. Він викладений так, щоб стати корисним для студентів – майбутніх практичних працівників: бухгалтерів, фінансистів, економістів, підприємців, працівників податкових служб, аудиторів, аналітиків і прогнозистів фінансово-господарської діяльності підприємств.

Метою вивчення дисципліни є одержання студентами знань про методологію, практику й організацію вексельного обігу, теорію вексельної справи в державі, практику використання векселів у всіх сферах виробничої діяльності людини, де вони зараз використовуються, та для поширення використання векселів у тих сферах, де вони ще не знайшли місця.

Основні задачі дисципліни пов'язані з вивченням:

- сутності векселів;
- функцій вексельного обігу;
- видів й особливостей векселів в Україні;
- сучасних способів формування вексельних схем у державі, заснованих на світових досягненнях економічної науки та практики;
- механізму дії вексельних розрахунків в Україні;
- внутрішньофірмової організації роботи щодо забезпечення бездоганності вексельних розрахунків.

Особлива увага при вивченні дисципліни приділяється формуванню у студентів навички кваліфікованого ознайомлення з нормативними актами щодо вексельної справи, створення у них бази знань для грамотної й ефективної розробки схем вексельного обігу та забезпечення реалізації цих схем.

Навчальний посібник призначений студентам спеціальності «Фінанси» Донецького державного університету управління. Також він може бути використаний студентами інших спеціальностей, що мають спеціалізацію з менеджменту.

Посібник сформований з урахуванням десятирічного досвіду роботи (читання лекцій, проведення практичних занять, керівництва курсовими й дипломними роботами) зі студентами різних форм навчання (денної, заочної), слухачами системи післядипломної освіти й підвищення кваліфікації.

Навчально-тематичний план дисципліни «Вексельний обіг»

Назва змістового модуля	Кількість годин					Форма контролю
	Всього	з них				
		лекції	ПЗ	СРС	ІЗ	
Заліковий модуль 1. Теоретичні основи вексельного обігу						
<i>Змістовий модуль 1. Звичаї та розвиток правил вексельного обігу</i>	3	–	–	1	2	усне опитування
<i>Змістовий модуль 2. Основи законодавчого регулювання вексельних відносин в Україні</i>	4	–	2	1	1	інд. завдання
<i>Змістовий модуль 3. Вексельні реквізити і учасники вексельного обігу</i>	8	2	4	1	1	тестування
Всього за модулем 1	15	2	6	3	4	контр. роб. 1
Заліковий модуль 2. Основи організації вексельного обігу						
<i>Змістовий модуль 4. Основні вимоги до заповнення векселя при його видачі</i>	12	2	2	4	4	контр. роб. 2
<i>Змістовий модуль 5. Передача векселів і вексельних прав. Зразки переказних векселів. Копії векселів</i>	14	2	4	4	4	усне опитування
<i>Змістовий модуль 6. Протест і його наслідки</i>	7	2	2	2	1	інд. завдання
<i>Змістовий модуль 7. Вексельне посередництво</i>	7	–	4	1	2	контр. роб. 2
Всього за модулем 2	40	6	12	11	11	тестування
Заліковий модуль 3. Практика використання вексельного обігу						
<i>Змістовий модуль 8. Банківські векселі та операції з ними</i>	9	2	2	3	2	розв'язання задач
<i>Змістовий модуль 9. Дисконтні векселі та операції з ними</i>	9	2	2	3	2	розв'язання задач
<i>Змістовий модуль 10. Операції банку з чужими векселями</i>	8	–	2	2	4	інд. завдання
Всього за модулем 3	26	4	6	8	8	
Всього	81	12	24	23	22	залік

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

Заліковий модуль 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ

Змістовий модуль 1 Звичаї і розвиток правил вексельного обігу

1.1. Історичні періоди розвитку вексельного обігу

Сутність векселя полягає у тому, що це борговий документ, за яким одна особа зобов'язана сплатити іншій визначену суму в визначений термін. І при цьому даний документ має бути складений за точно встановленою законом формою. Вексель – це зобов'язання щодо визначеної грошової суми, що не залежить від матеріальної підстави, на основі якої це зобов'язання виникло. Як правило, вексельне право (зокрема, Женевське) не дає формального визначення, що таке «вексель». Однак вимагає в документі наявності істотних реквізитів, що роблять документ векселем.

Історія виникнення документів, які можна вважати родоначальниками векселя, бере початок із середньовіччя (VII–VIII ст.). Теорія вексельного обігу виникає з правил і звичаїв використання векселів. І при цьому правила й звичаї постійно розвиваються, набувають узагальненого характеру. На визначеному етапі вони закріплюються законами та іншими законодавчими документами.

Можна вважати, що є три типи операцій, із яких почався вексельний обіг: 1) передача майна, 2) грошей і 3) продаж товарів на ярмарках безготівковим засобом. Всю історію виникнення вексельного обігу супроводжували операції обміну грошей.

Прийнято вважати, що першими вигадали вексель ті народи, яких виганяли з їх батьківщини та які не могли взяти з собою своє майно. Тому вони передавали майно особам, які залишались на батьківщині, а ці особи вже передавали майно господарям у місце відправлення. Для цього вони користувалися послугами мандрівників й іноземних купців, яким передавали таємні листи, написані стисло й лаконічно.

Широкого використання векселів набув для обслуговування переказу грошей за кордон в іншу державу. Купець, який приїжджав в іншу державу, побоювався брати із собою гроші. Тому при закупівлі товару замість грошей видавався лист на адресу «міняли» із батьків-

щини купця – заплатити визначену суму пред’явнику листа. Такі операції вперше в широких масштабах почали застосовуватися на торговельних ярмарках в Італії (XII ст.).

Розвиток середньовічної італійської торгівлі викликав потребу в спрощенні платіжних операцій. Великі італійські фірми мали представництва в найважливіших торговельних центрах, і платежі між представництвами здійснювалися за допомогою листів. Фінансовою операцією, з якої розвинувся вексель, є обмін грошей. Сама назва «вексель» у значенні багатьох західноєвропейських мов означає «розмін». А необхідність у розміні була величезна – кожне місто мало право штампувати свої монети, багато з яких були сфальсифікованими. І тому виникла потреба у спеціалісті-мінялі, який би зміг у цьому розібратися.

В процесі розвитку ярмарків збільшується кількість фінансових операцій, для здійснення яких зручно використовувати векселі. Траплялось, що у купця не було грошей для розрахунку за куплений товар. Але цей розрахунок виявлявся можливим через визначений період. Така відстрочка оформлялася векселем, тобто виникала функція кредиту.

Прийнято вважати, що є певні історичні етапи розвитку вексельного обігу.

Перший – *італійський*. Він має таку назву тому, що, по-перше, виник в Італії; по-друге – всі обіги векселів концентруються в руках італійських мінял-банкирів (XII–XVII ст.).

Функції векселів у цей період такі:

- переказ грошей;
- надання кредиту через видачу векселя з передаванням на ярмарок;
- одержання грошей (інкасація) за допомогою передачі векселя третій особі з одночасною передачею права боргу;
- вимоги здійснення взаєморозрахунків з оплатою грошима лише різниці між активом і пасивом (зі знаком «←»).

Функціонували два види векселів:

- ярмарочні векселі. Вони вважалися нормальними;
- векселі поза ярмарок. Вони вважалися аномальними й використовувались або для переказу сум, або для лихварства.

Останні вважалися сухими, мертвими, перелюбними, і з ними боролася католицька церква.

Новим для того етапу є те, що тоді вперше, відносно етапів до італійського періоду, був застосований акцепт. Правда, в усній, а саме у привселюдній формі. Таким чином з'явилися чотири учасники векселя.

Наприкінці цього періоду затверджують перший вексельний статут (Болонья, 1569 р.).

Відмінна риса цього періоду полягала в тому, що вексель ще не мав рухливості, переказуваності.

Другий період – період індосаменту, **французький**. Місце виникнення – центр і північ Європи: Франція, Голландія, Німеччина, Англія. Вперше індосамент згадується в документі, в якому міститься заборона індосаменту (1607 р.).

Індосамент вносив істотні зміни в конструкцію векселя. Але він суперечив інтересам банкірів, тому що вексель виходить із рук банкіра, і зникає залежність крамаря від банкіра. Така передача векселя давала йому нову властивість – спроможність давати торговельний кредит. Індосамент був закріплений у торговельному статуті Лейпцигу (1682 р.).

Відтепер головна функція векселя – покривати платежі, відстрочені (прокредитовані) під час купівлі товару.

Основні відмінності векселів цього періоду від сучасних:

- призначені тільки для обслуговування торгівлі;
- застосовуються тільки переказні векселі.

Третій період – **німецький**. Основна його відмінність полягала в тому, що німецькі уявлення про сутність векселя змінили економічну функцію векселя теоретично. А особливість – у тому, що вексель набуває форми письмового документованого грошового зобов'язання, складеного у визначеній формі. Воно характеризується особливою швидкістю та суворістю стягнення. Таку швидкість і суворість можна надати будь-якому документу, варто тільки назвати його терміном «вексель».

Вексель зазнав таких змін: був визнаний простий вексель (а раніше з ним боролися як із формою, що прикриває відсоткову позику). Відтепер вексель стає формальним актом, що підтверджує факт безумовної сплати грошей у визначений час, незалежно від причини сплати – за торговельною угодою або інакше.

Цей період відзначений прийняттям загальнонімецького Вексельного статуту (1847 р.).

Особливості вексельного обігу в Україні того періоду зумовлювали тим, що торгівля в Україні здійснювалась тільки за готівку. Ті векселі, що використовувалися на новгородських ярмарках, оберталися тільки між іноземцями. Іноземні держави законодавчо забороняли торгувати з Росією в кредит. Векселі прийшли в Росію з Німеччини. Вперше їх запровадив Петро I для переказу казенних грошей з одного міста в інше.

Першим документом на території, що займала Україна, який нормував правила вексельного обігу, можна вважати Вексельний статут (затверджений за часів Петра II). За ним вводилися векселі двох видів – казенні й приватні.

Порівняні особливості зарубіжного й російського вексельного права:

- у країнах Західної Європі векселі розвивалися самостійно, на основі звичаїв. Закони лише закріплювали наявні звичаї. У Росії навпаки – ініціатива законодавча, тобто впровадження векселів не практикою, а законами;

- в Росії кардинально інша функція векселя. Початковий тип векселя, а саме – переказний – в Росії всередині країни не використовувався. Вся історія вексельного обігу в Росії, а відповідно й в Україні, починається з використання простих векселів.

1.2. Системи вексельного права та розв'язання колізій вексельного обігу

Одним з окремих питань теорії вексельного обігу є система вексельного права, якої додержується та чи інша країна. Справа у тому, що в різних країнах вексельне право розвивалося різними шляхами. Для того, щоб уніфікувати вексельне законодавство й усунути колізії (протиріччя) законів про векселі в різних країнах, було проведено декілька міжнародних конференцій. Остання з них відбулася в Женеві (1930 р.). На ній прийнято три вексельні конвенції:

- 1) конвенція, що встановлює єдиний закон про переказний і простий вексель (ЄВЗ) ;

- 2) конвенція, що має метою розв'язання деяких колізій законів про переказний і простий вексель;

- 3) конвенція про гербовий збір на переказні й прості векселі.

Країни, що підписали рішення Женевської конвенції, зобов'язалися запровадити на своїй території ЄВЗ із введенням у національне законодавство доповнень, передбачених цією конвенцією.

Переважає більшість країн Європи та багато країн світу, у т. ч. Японія, або приєдналися до Женевської вексельної конвенції, або уніфікували свої закони відповідно до ЄВЗ.

До Женевської конвенції з великих держав не приєдналися Велика Британія й США. Вони й 50 інших держав утворили англо-американську систему вексельного права.

Є й третя група країн, які мають вексельне законодавство, що відрізняється від інших. Це в основному іспаномовні країни (20 країн).

Розв'язання колізій вексельних законів спрямоване на те, щоб забезпечити вільний переказ векселів між державами, де векселі використовуються. Природа векселя така, що він обертається між різними державами. Але в кожній з них можуть існувати відмінні вексельні закони. І це приводить до розбіжності (колізій) вексельних законів. Тому суд з території одного вексельного закону змушений ухвалювати постанову про вексельну розбіжність на підставі вексельного закону, ухваленого на іншій території.

Колізійні норми, введені у вексельні закони майже всіх держав, мають тлумачити основні поняття вексельного обігу. Такими поняттями є вексельна правоздатність, форма вексельного зобов'язання, дії з охорони вексельного зобов'язання, вексельна давнина, утримання вексельного зобов'язання, вексельний процес.

Вексельна правоздатність (скорочено – векселездатність) – це право нести зобов'язання за векселем. Вона визначається для фізичних осіб – за Громадянським кодексом, для юридичних – за законом щодо місця реєстрації. Однак діє обмеження: на території однієї держави не визнається обмеження векселездатності осіб, якщо воно не відомо йому, але існує в законодавстві іншої держави.

Питання виникнення форми вексельного зобов'язання вирішується наступним чином. Якщо зобов'язання виникає під час видачі (тобто оформлення) векселя, то воно приймається згідно з законами країни, де вексель оформлюється. Якщо зобов'язання приймаються в інших випадках, а саме індосаменті, акцепті й т. ін. – тоді беруться до уваги закони країни, де воно прийнято.

Наприклад, вексель, акцептований з Англії в Україну, повинний мати відмітку про акцепт на лицьовому боці. Якщо буде ін-

акше, тоді вексель в Україні визнається неакцептованим, тобто недійсним. В Англії такого обмеження немає, й тому український вексель в Англії буде визнаний.

Дії щодо охорони вексельного зобов'язання вживаються за законами тієї країни, де необхідність у таких діях виникає.

Вексельна давнина визначається законом країни, в якій зобов'язання за векселем прийнято.

Утримання вексельного зобов'язання визначається законом країни, де зобов'язання здійснюється. Наприклад, вексель з України направляється в Англію й сплата вказується в гривнях. Для Англії вексель недійсний, тому що там гривні відсутні.

Вексельний процес настає, якщо права регресу за векселем не потрібно домагатися в судовому порядку. Вексельний процес здійснюється за законами тієї країни, де відбувається судовий розгляд.

Запитання для повторення

1. У чому полягає сутність векселя на сучасному етапі його використання?
2. Які є історичні періоди розвитку векселя (італійський, французький та німецький)?
3. У чому полягає необхідність та зміст уніфікації вексельного права?
4. Що являють собою колізії вексельних законів?
5. Які є способи уніфікації сплати вексельного податку?

Змістовий модуль 2

Основи законодавчого регулювання вексельних відносин в Україні

В Україні є багато законодавчих і нормативних документів, що регулюють вексельний обіг. Їх умовно можна поділити на дві групи:

1) документи, що визначають організацію вексельного обігу, як різновиди цінних паперів. Вони визначають загальні правила використання векселів, незалежно від того, в якій сфері ринку застосовуються векселі;

2) документи, що визначають особливості використання вексельного обігу в тій або іншій сферах ринку, або в тих або інших видах господарських операцій.

Вексельний обіг в сучасній Україні був запроваджений Постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. В ній йшлося про введення вексельного обігу з використанням простого й переказного векселів відповідно до Женевської конвенції 1930 р. На основі цієї Постанови Кабінет Міністрів України ухвалює «Положення про переказний і простий вексель», яке практично повністю відповідає уніфікованому закону про переказний і простий вексель, прийнятому Женевською вексельною конвенцією.

Дещо раніше, 18 червня 1991 р., був ухвалений Закон «Про цінні папери й фондову біржу». Цей закон щодо векселів має два найважливіші моменти. *По-перше*, було встановлено, що векселі є видом цінних паперів. Проте більшість країн визнають вексель не цінним папером, а особливою формою боргової розписки, яка може бути проданою та купленою на фондовому ринку.

По-друге, закон визначив суть векселя. Проте в «Положенні про переказний і простий вексель» докладно викладається сутність векселя, і тому Закон «Про цінні папери й фондову біржу» вносить зайві суперечності. Вочевидь, якби Закон ухвалювався після Положення, таких суперечностей не було б.

На сьогодні вексельний обіг в Україні регулюється Законом України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року» (6 липня 1999 р.). Приєднання України до рішень цієї конвенції поклало на Україну обов'язок додержуватися тих документів, які було ухвалено конвенцією, а саме: «Уніфікованого закону про переказні та прості векселі», «Про врегулювання деяких колізій законів з вексельного обігу» та «Про гербовий збір стосовно переказних і простих векселів».

Приєднання України до Женевської конвенції означає, що вона має дотримуватись принципів, ухвалених цією конвенцією. Але Женевською конвенцією визнається також право окремих держав на певні національні особливості в організації вексельного обігу. Такі особливості ухвалені Законом України «Про обіг векселів в Україні», ухвалений 5 квітня 2001 р.

В Україні діє певний порядок обліку й видачі простих і переказних векселів.

Вексельний бланк виготовляється методом офсетного й високого друку. Він має водяні знаки, ступені захисту від підробки.

Розмір бланка – 297 мм x 105 мм, тобто половина аркуша формату А4, розрізаного навпіл.

Захисна сітка: блакитна – простий; рожева – переказний.

Бланк векселя як продукт друкарської промисловості має містити вихідні дані, які проставляються праворуч внизу:

- найменування поліграфічного підприємства;
- місце та рік випуску;
- номер замовлення;
- тираж у примірниках.

Вексельні бланки одного виду мають наскрізне нумерування, виконане захисною фарбою.

Нумерація має серію з двох літер та семизначний номер. Літери серій встановлюються окремо для бланків простого та переказного векселів.

Діє певна процедура придбання вексельних бланків. Вони продаються в комерційних банках. При купівлі сплачується вартість бланка (як друкарської продукції) й держмити (у розмірі 10% від мінімального неоподаткованого податком доходу фізичної особи).

Комерційні банки отримують бланки векселів у регіональних відділеннях Національного банку України. Бланки векселів є документом суворої підзвітності. Регіональні відділення НБУ отримують бланки в НБУ.

До 2004 р. в обіг випускалися вексельні бланки відповідно до норм, встановлених Національним банком України. На цих бланках не було такого суворого захисту від підробки, як зараз (відсутні водяні знаки, голограми, антисканерна сітка, мікросітка та ін.).

Регіональні відділення НБУ та комерційні банки брали участь у нумерації вексельних бланків.

А саме регіональні відділення НБУ надавали вексельним бланкам за допомогою офісних нумераторів відповідні номери, що містили таку інформацію:

- перші дві цифри – індекс регіонального відділення НБУ;
- наступні шість цифр – МФО комерційного банку, через який відбувся продаж вексельного бланка.

Перші шість номерів ставилися в друкарні при виготовленні бланка векселя.

Зразки вексельних бланків, що можуть бути використані для проведення практичних занять та контрольних робіт, надано у дод. 1, 2 .

На сьогодні в Україні в різних сферах виробничої й фінансової діяльності запроваджуються особливі умови емісії векселів, особливі вимоги до обсягу емісії, самої можливості емітувати вексель, до різновидів емітованих векселів (простих або переказних). При цьому

важливо мати на увазі, що після емісії векселя в тій або іншій сфері діяльності він обертається відповідно до норм, запроваджених Женевською конвенцією.

Сьогодні обсяги використання векселів стрімко збільшилися. Згідно з інформацією Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку, обсяги операцій з векселями в Україні посідають друге місце після операцій з акціями. В окремі ж роки використання векселів висувалося на перше місце (табл. 2.1).

До різновиду векселів, залежно від сфер діяльності, можна віднести:

- векселі, що видаються для розрахунків за господарські операції;
- використовувані для покриття взаємної заборгованості суб'єктів господарської діяльності;
- для сплати відстрочення податків.

Таблиця 2.1

**Обсяг виконаних договорів торговцями цінних паперів¹
(за видом фінансового інструменту) у 2003-2007 рр., млрд грн**

Цінні папери	Рік				
	2003	2004	2005	2006	2007
Акції	76,99	138,77	179,79	225,65	283,54
Векселі	88,07	125,34	133,12	142,23	212,64
Депозитні сертифікати НБУ	0,11	3,03	18,57	1,08	14,85
Державні облігації	5,86	16,11	27,32	40,85	59,86
Облігації підприємств	9,01	21,28	32,62	62,38	134,73
Ошадні сертифікати	21,71	11,74	2,37	3,10	3,20
Інвестиційні сертифікати	0,46	1,75	5,72	14,24	40,43
Всього	202,95	321,39	403,76	492,78	754,31

У свою чергу, до видів векселів для розрахунків за господарські операції можна зарахувати:

¹ Показано тільки такі договори, обсяг договорів яких у будь-якому році становив більше як 1% від обсягу всіх виконаних договорів відповідного року.

- векселі, що оформлюються за власною ініціативою;
- векселі, що оформлюються на основі Постанови Кабінету Міністрів України «Про вдосконалення розрахунків за окремими видами товарів». Цими постановами були запроваджені векселі для розрахунків за газ, електроенергію, нафту;
- векселі для сплати ПДВ за імпорт;
- податкові векселі при виконанні договорів виробничої кооперації й консигнації в операціях зовнішньоекономічної діяльності;
- оплата митного збору;
- при використанні давальницької сировини у ЗЕД;
- векселі для сплати внесків в статутний фонд при здійсненні іноземних інвестицій;
- векселі Держказначейства.

Як було зазначено вище, Україна має свої національні особливості організації вексельного обігу. Повний перелік цих особливостей передбачений Законом «Про вексельний обіг в Україні».

Сума векселя, виражена в іноземній валюті, на території України може бути сплачена в національній валюті України за курсом Національного банку України на день настання строку платежу (або якщо боржник прострочить платіж – на розсуд власника векселя – на день здійснення платежу) або в іноземній валюті з додержанням вимог валютного законодавства України.

Це положення застосовується й в разі, коли векседавцем (трансантом) обумовлено, що платіж здійснюється в визначеній у векселі валюті (застереження про здійснення платежу в іноземній валюті).

Протест у неплатежі за векселем, який підлягає сплаті на визначену дату або у визначений строк від дати складання чи пред'явлення, має бути здійснений або в день, коли вексель підлягає сплаті, або в один із двох наступних робочих днів.

Зобов'язуватися та набувати прав за переказними й простими векселями на території України можуть юридичні та фізичні особи.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також установи та організації, які фінансуються за рахунок державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим або місцевих бюджетів, зобов'язуються та набувають прав за переказними й простими векселями лише у випадках і в порядку, визначених Кабінетом Міністрів України.

Видавати переказні й прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги.

На момент видачі переказного векселя особа, зазначена у векселі як трасант, або векселедавець простого векселя повинні мати перед трасантом або особою, якій чи за наказом якої має бути здійснений платіж, зобов'язання, сума якого має бути не меншою, ніж сума платежу за векселем. Умова проведення розрахунків із застосуванням векселів обов'язково відбувається у відповідному договорі, який укладається в письмовій формі. У разі видачі (передачі) векселя відповідно до договору припиняються грошові зобов'язання щодо платежу за цим договором та виникають грошові зобов'язання щодо платежу за векселем.

Векселі (переказні й прості) складаються у документарній формі на бланках з відповідним ступенем захисту від підробки, форма та порядок виготовлення яких затверджуються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Національним банком України і з урахуванням норм Уніфікованого закону, не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знерухомлену).

Вексель, який видається на території України, й місце платежу, за яким також знаходиться на території України, складається державною мовою. Найменування трасанта або векселедавця, інших зобов'язаних за векселем осіб заповнюється тією мовою, якою визначене офіційне найменування в їх установчих документах.

Вексель підписується від імені:

- юридичних осіб – власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. Підписи скріплюються печаткою;
- фізичних осіб – власноручно зазначеною фізичною особою або уповноваженою нею особою, із зазначенням індивідуального ідентифікаційного номера з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів, наданого органом державної податкової служби (крім випадків відсутності індивідуального ідентифікаційного номера в осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від прийняття індивідуального ідентифікаційного номера та офіційно повідомили про це відповідні державні органи), та паспортних даних векселедавця-трасанта (серія та номер паспорта, найменування органу, що видав паспорт, дата його-

го видачі, місце проживання). Підпис скріплюється печаткою (у разі її наявності).

Платіж за векселем на території України здійснюється тільки в безготівковій формі.

Резиденти можуть видавати та індосувати векселі, як переказні, так і прості, в іноземній та національній валюті для розрахунків з нерезидентами за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) відповідно до валютного законодавства України.

Умови проведення розрахунків між резидентом та нерезидентом із застосуванням векселів обов'язково відбивають у відповідному зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Придбання резидентом векселя в іноземній валюті та проведення розрахунків між резидентами за таким векселем здійснюються відповідно до валютного законодавства України.

Векселедавець зобов'язаний вести реєстр виданих векселів у порядку, затвердженому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Платіж за втраченим векселем може бути здійснений за умови встановлення права власності на нього в порядку, визначеному законом.

Забороняється використовувати векселі як внесок до статутного фонду господарського товариства.

Зміни до тексту векселя можуть вноситися за ініціативою його утримувача винятково векселедавцем (трасантом) шляхом закреслення старого реквізиту та написання нового із зазначенням дати внесення змін та підписання відповідно до цього Закону.

Запитання для повторення

1. Яка форма українського бланка векселя? У чому полягають особливості вексельного формуляра та отримання бланка векселя?

2. Які основні законодавчі й нормативні документи формують основи вексельного обігу в Україні?

3. У чому полягають найважливіші національні особливості вексельного обігу, встановленого Законом України «Про вексельний обіг»?

Змістовий модуль 3

Вексельні реквізити й учасники вексельного обігу

3.1. Вексельні реквізити

Сукупністю вексельних реквізитів (ВР) є вексельний текст. Призначення ВР в тому, щоб перетворити вексель з простого боргового зобов'язання в зобов'язання, що має силу вексельного права. Зміст і форма ВР не мають залишати ніяких сумнівів щодо волі векселедавця.

У різних системах вексельного права різні вимоги до вексельного тексту. Проте у будь-якому випадку текст векселя складається відповідно до вимог, установлених Уніфікованим законом про переказні й прості векселі, ухваленим Женевською конвенцією.

Ця конвенція визначила наступні реквізити векселя (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Вексельні реквізити (суттєві належності векселя)

№ пор.	Найменування	Особливості представлення реквізиту залежно від виду векселя	
		переказний	простий
1	Вексельна мітка	Найменування документа «ВЕКСЕЛЬ»	
2	Вексельний наказ (тобто проста, нічим не обумовлена пропозиція або обіцянка) і вексельна сума	Наказ	Обіцянка
3	Платник (трасат)	Сплатити певну суму	
4	Вексельний термін	Найменування того, хто має сплатити суму	Даний реквізит відсутній
5	Місце платежу	Вказівка місця, в якому буде здійснена сплата суми	
6	Перший векселетримач (ремітент)	Ім'я першої особи, кому або через наказ кого сплачується сума	
7	Вексельна дата	Дата й місце складання векселя	
8	Перший векселедавець (трасант)	Ім'я того, хто вперше видав даний вексель	

Отже, розглянемо реквізити переказного векселя, що оформлюється за Женевським вексельним правом.

Вексельна мітка. Записується на мові, на якій складений вексель. Вексельною міткою називається документ, яким є вексель. Такою міткою є назва «Переказний вексель» чи «Простий вексель».

Вексельна сума може бути позначена й словами, й цифрами. Ця норма прийнята в Україні. Якщо сума вказується кілька разів, наявні розбіжності між ними, то правильною вважається менша з них.

Найменування платника (трасата). На момент видачі записана особа, яка не є платником. Платником стають, коли ця особа підписала вексель.

Вексельний термін. Він може бути тільки один на всю вексельну суму.

Вказівка місця платежу. Це не обов'язково місце проживання платника. Головне, воно має бути вказане з належною визначеністю, щоб розшукати платника.

Найменування першого набувача (ремітента). Це ім'я особи, якій або через наказ якої здійснюється платіж. Може бути виписаний власному наказу векселедавця (тобто векселедавець дає вказівку платникові сплатити ремітенту за векселем).

Вексельна дата. Містить такі елементи:

- дату видачі векселя. Дата може бути не проставлена. Або проставлена іншою особою в процесі обігу. Відсутність дати не впливає на дійсність векселя. Дата видачі має значення, якщо вексельна дата прив'язується до вексельного терміну (наприклад, сплата в такий-то час від виписки);

- місце видачі має бути найменшою одиницею адміністративного поділу території країни. Місце видачі:

- ◆ встановлює місце проживання векселедавця;

- ◆ компенсує неточність вказівки місця платежу, тобто останнє потрібно шукати в районі місця видачі;

- підпис особи, яка видала вексель. Перед підписом указується ім'я цієї особи (прізвище, назва фірми). Підписи мають бути виконані власноручно й рукописно (в Україні й Росії потрібні два підписи – керівника й головного бухгалтера).

До місця розташування вексельних реквізитів на вексельному бланку в Україні висувають особливі вимоги.

Вексельне законодавство іноземних держав не закріплює певне місце на вексельному бланку за означеним вексельним реквізитом. Це

пояснюється тим, що УВЗ не регламентує місце розміщення вексельних реквізитів на вексельному бланку.

Проте національні банки все ж встановлюють форму векселя – **вексельний формуляр**. Але він має значення зразка. Відхилення від нього не має впливу на правоздатність.

В Україні ця норма не діє. Якщо розташування вексельних реквізитів суперечить встановленим українським нормам, то такий вексель не має законної сили, і навіть сили Цивільного права.

Є певні загальні риси і розбіжності (відмінності) реквізитів переказного векселя від реквізитів простого векселя. Таких відмінностей **дві**:

1) відмінність у вексельному наказі: у переказному векселі він формулюється як безумовна пропозиція, а саме: наказ, сплатити за векселем, а в простому – як безумовне зобов'язання, обіцянка сплатити за векселем;

2) у переказному векселі векселедавець і платник за векселем – це два різних учасники. Векселедавець називається **«трасантом»**, а платник за векселем – **«трасатом»**. У простому векселі, відповідно, платником є **векселедавець**.

Проте як тільки простий вексель виявиться переданим через індосамент, він перестає відрізнятися від переказного векселя.

Дуже важлива наявність у векселі всіх реквізитів.

УВЗ зазначає, що відсутність у векселя хоча б одного з реквізитів робить документ недійсним, крім обумовлених випадків.

Деякі з випадків розглянуто вище (наприклад, вексельна дата). Інші розглянемо далі.

Окремо розглянемо найзагальніший випадок з оформлення так званого **«бланко-векселя»**.

Векселедавець може підписати бланк, при цьому залишивши незаповненим цілий ряд реквізитів. Подальші векселетримачі мають заповнити ці пропущені реквізити на свій розсуд. У цьому випадку кажуть, що векселедавець підписав вексель **«у бланк»**. А такий вексель називають **«бланковим векселем»**.

Напис, який називається «Реквізит векселя», має ще одну назву: **«приналежність векселя»**.

З точки зору необхідності таких написів, їх варто поділяти на дві групи: 1) **суттєві належності** (в кількості 8 наведені в табл. 3.1) та 2) **несуттєві належності** (наприклад, аваль, адреса посередника, ін-

досаменти та ін.). Неістотні приналежності вписуються після появи істотних.

Особливі вимоги надаються способу вписання та обов'язковості збереження реквізитів векселя.

Викреслювання та виправлення (стирання) реквізитів означає зміну форми векселя і робить його недійсним. У цьому випадку говорять про дефект форми векселя. Якщо ж на бланку векселя виникнуть механічні пошкодження, а реквізити зберігаються, то вексель залишається дійсним.

Чинним Законом України про вексельний обіг дозволяється здійснювати закреслення й вписання нових реквізитів в бланк векселя. Але при цьому мають бути дотримані певні вимоги, інакше вексель втратить законну силу.

Дефект форми векселя необхідно відрізнити від дефектності (недійсність) підпису векселеучасника. В основі цього лежить правоздатність особи, що поставила свій підпис на векселі. Якщо така неправоздатність доведена, то вексельні зобов'язання на нього не розповсюджуються. Але решта векселеучасників залишається зобов'язаною за векселем.

Є різні випадки виникнення дефектності підпису:

а) неправоздатність особи (наприклад, дружина, що не має самостійного доходу, неповнолітні діти, хворі певними хворобами і т. ін.);

б) коли підпис підроблений, тобто підпис зроблений не тією особою, яка вказана у векселі. Такий вексель має назву **«підроблений»**;

в) якщо у векселі значиться неіснуюча особа. Він має назву **«вигаданий (фіктивний)»** вексель. Такий вексель видається під вигадану господарську операцію. Він використовується для отримання грошей на будь-які операції. Вексель передається в банк для обліку (при цьому отримують гроші). Такий вексель в обов'язковому порядку має викупатися з банку. Його треба викупити тому, що він не забезпечений ніяким майном;

г) «дружні», чи приятельські векселі (див. глосарій);

д) зустрічні векселі (таку назву мають «дружні» векселі, у яких дві особи виступають навперемінно або векседавцем, або платником). Важливо пам'ятати, що є справжні, реальні векселі, які мають ознаку зустрічних, але вони не є зустрічними (коли особи знаходяться у тривалих кооперативних відносинах).

3.2. Учасники вексельного обігу

Повний можливий склад учасників наведений в табл. 3.2.

Учасники з номерами від 1 до 6 для вас, вочевидь, відомі з курсу «Фінанси і кредит». Зупинимося тільки на деяких нових для вас особливостях.

У переказному векселі векселедавець переводить (тобто трасує) платіж на третю особу, на трасата. Векселедавець при цьому є трасантом, тобто особою, яка переводить платіж на третю особу.

У простому векселі трасування платежу не проводиться. Платником є сам векселедавець.

Відзначимо також, що учасники від 1 до 6 функціонують в нормальних умовах вексельного обігу. Якщо ж вони порушуються, тобто виникає неплатіж, неакцепт або ж загроза неплатежу (а також і неакцепту), виникають учасники 8-10.

Докладніше про них буде нижче. А поки що розглянемо їх суть.

Особливий платник – це така особа, яка з'являється у випадках, коли платить за векселем не платник (чи трасат), а особа, що діє за дорученням платника (трасата). Такий платник має назву **«особливий платник»**. Ім'я його записується у вексель. Проте він залишається вільним від вексельних зобов'язань.

Нотаріус – це або нотаріальна контора, або народний суддя, які здійснюють офіційне посвідчення (тобто протест), що вексель, пред'явлений до акцепту, платежу, не прийнятий.

Посередник – це особа, вказана будь-яким векселеучасником на випадок акцепту, платежу. На нього переходять всі права та обов'язки з регресу.

Конкретний склад учасників векселя залежить від виду векселя (табл. 3.3).

У кожному з цих колонок можна було б додати і аваль, і ремітент, і індосант, а також індосат. Але не це головне.

Суть в тому, що показані первинні учасники складання векселя. В табл. 3.3 наведені первинні учасники складання векселя.

Учасники вексельного обігу

№ пор.	Учасник	Функції учасника залежно від виду векселя	
		переказний	простий
1	Векселедавець	трасант	векселедавець
2	Платник	трасат	–
3	Ремітент	Перший векселетримач	
4	Аваль	Вексельний доручник	
5	Індосант	Наступний векселетримач	
6	Індосат	Останній векселетримач	
7	Презентант	Особа з вексельними повноваженнями	
8	Особливий платник	Склад функцій не залежить від виду векселя	
9	Нотаріус		
10	Посередник		

Учасники складання векселя

Особа, яка:	Простий вексель	Переказний вексель			
		за участю 3-х осіб	за участю 2-х осіб		за участю 4-х осіб
			один випадок	інший випадок	
Платить за векселем	Векселедавець	Трасат	Трасат	Трасат, він же трасант	Трасат
Видає вексель		Трасант	Трасант, він же ремітент		Ремітент
Набуває вексель	Векселетримач	Ремітент		Ремітент	
Отримує платіж					

Розглянемо випадки, коли учасники переказного векселя – це не три особи, а дві, або навіть і чотири особи.

Участь 2-х осіб можлива в таких випадках:

- трасант призначає себе першим набувачем (тобто ремітентом). Такі векселі називаються векселями за власним наказом. У них беруть участь трасат і трасант (він же і ремітент);
- трасант призначає себе платником, тобто трасатом. Такі векселі абсолютно уподібнюються простим векселям, але називаються переказними (іноді переказно-простими). У них беруть участь: 1) трасант, він же трасат; 2) ремітент.

Участь 4-х осіб при складанні векселя має місце у наведених нижче випадках.

Коли ремітент приймає вексель, то отримує його не для себе, а для 4-ї особи, тобто ремітент є лише валютодавець. Четверту особу називають **презентантом**. Склад осіб у цьому випадку наступний:

- трасант – отримує гроші за векселем;
- трасат – платить гроші за векселем;
- ремітент – отримує вексель і сплачує при цьому гроші;
- презентант – пред'являє вексель до сплати й отримує гроші у трасата.

У деяких випадках використовується класифікація видів векселів згідно з критерієм «відносини учасників вексельного обігу».

Згідно з таким критерієм, прості векселі поділяються на *векселі до отримання* (або чужі векселі) і *векселі до платежу* (або власні векселі).

Кожний простий вексель є:

- векселем до отримання – для векселетримача (одержувача грошей);
- векселем до платежу – для векселедавця (платника).

Переказні векселі за відношенням до учасників поділяються відповідно на **римеси** й **тратти**.

Кожний переказний вексель є:

- римесою – для ремітента, а за участю 4-х осіб – і для презентанта (одержувача грошей);
- траттою – для трасата (платника).

Для решти осіб переказний вексель є ні траттою, ні римесою.

Видавати переказний вексель на будь-кого – означає *трасувати на нього*, а сама дія називається *трасуванням*. Видавати переказний

вексель на користь будь-кого – означає ремітувати, а сама дія називається *ремітуванням*.

Отже, трасант під час видачі векселя, по-перше, трасує на трасата і, по-друге, ремітує ремітенту.

Запитання для повторення

1. Які реквізити переказного та простого векселя (під час відповіді бажано дотримуватися принципу «істотна та неістотна належність векселя»)?

2. Хто є учасником складання переказного та простого векселя?

3. Що таке дефект форми і дефектності підпису векселя? Наведіть відповідні приклади.

4. Опишіть операції видачі переказного та простого векселів (на прикладі розрахунків за куплений товар).

Заліковий модуль 2 ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ

Змістовий модуль 4 **Основні вимоги до заповнення векселя при його видачі**

4.1. Терміни платежу

Термін платежу за векселем може бути тільки один для всієї вексельної суми, тому недійсні так звані векселі *часткові* або *пайові*, за якими вексельна сума, розкладена на декілька частин, підлягає платежу не одноразово, а частинами в різні терміни. Термін призначається одним з наступних способів:

1. На визначений день, із зазначенням року, місяця й числа, наприклад:

«2 січня 2009 року».

2. Через визначений період днів, наприклад:

*«Київ, 24 листопада 2004 року.
Від складання (або від цього числа) через 12 днів».*

Термін платежу тут настає в останній з призначених днів, причому день складання векселя в розрахунок не береться, і в кожному місяці дні обраховуються за календарем, тобто дійсна їх кількість; отже, в наведеному прикладі термін платежу – 6 грудня ($24 + 12 - 30 = 6$).

3. Через визначену кількість тижнів, наприклад:

*«Київ, 22 серпня 2004 року.
Від складання (або від цього числа) через три тижні».*

Термін платежу настає того дня, який за назвою дня тижня відповідає дню написання векселя, тобто якщо вексель виданий, наприклад, в середу, то термін, через призначене число тижнів, настає теж у середу; в наведеному прикладі день видачі – понеділок, 22 серпня, а термін платежу – понеділок, 12 вересня.

4. Через визначену кількість місяців, наприклад:

*«Одеса, 16 березня 1994 року.
Від цього числа (або від складання) через два місяці»
або
«Харків, 30 листопада 1994 року.
Від цього числа (або від складання) через три місяці».*

Термін платежу настає тут того дня й місяця, який за числом відповідає дню складання векселя, за відсутністю ж такого числа в поточному місяці – в останній день цього місяця, тобто якщо вексель виданий, наприклад, 15 числа, то строк, через призначену кількість місяців, настає теж 15 числа; якщо ж він виданий 31 числа, а в поточному місяці 28, 29 або 30 днів, або якщо він виданий 30 числа, а в терміновому місяці 28 або 29 днів, то строк платежу настає в останній день цього місяця. Іншими словами, при обчисленні строку повними місяцями в кожному місяці передбачається 30 днів; отже, в першому прикладі строк платежу – 16 травня, а в другому – 28 лютого.

5. Через визначену кількість місяців з одним або декількома днями, наприклад:

*«Київ, 12 серпня 2004 року.
Від цього числа (або від складання) через два місяці
і десять днів».*

або
*«Харків, 31 березня 2004 року.
Від цього числа (або від складання) через один місяць
і п'ять днів».*

Строк обрахування настає в останній з призначених днів, причому місяці розраховуються за правилами, викладеними в пункті 4, а дні – в пункті 2, отже, в першому прикладі строк платежу – 22 жовтня, а в другому – 5 травня.

6. Визначення строку платежу способом «після пред'явлення», наприклад:

*«Полтава, 19 липня 2004 року.
Після пред'явлення цього векселя».*

Строк платежу настає в день пред'явлення векселя до платежу. Якщо вексель протягом дванадцяти місяців (цей термін може бути продовжений векселедавцем) з дня його складання не був пред'явлений до платежу, то строк платежу настає відповідного дню складання векселя числа дванадцятого місяця, тобто якщо день видачі, наприклад, 19 липня, то строк платежу настає через рік того ж 19 липня (якщо ж в терміновому місяці відповідного числа немає, то в останній день цього місяця, що можливо тільки в одному випадку: якщо вексель складений у високосному році 29 лютого, тоді строк платежу настає 28 лютого наступного року).

Векселедавець може встановити, що вексель терміном «після пред'явлення» не може бути пред'явлений до платежу раніше певного терміну.

7. Визначення строку платежу способом «після пред'явлення у такий-то час, наприклад:

*«Київ, 20 грудня 2004 року.
«Через двадцять днів після пред'явлення»
або
«За два тижні після пред'явлення»,
або
«Через шість місяців після пред'явлення»,
або
«Через три місяці й десять днів після пред'явлення».*

Строк платежу тут настає в день, визначений за правилами, викладеними в пункті 2, причому в основу розрахунку замість дня складання векселя приймається день його пред'явлення; отже, якщо в приведених чотирьох прикладах вексель пред'явлений 20 грудня, то термін обчислюється від 20 грудня. День пред'явлення векселя підтверджується особливою відміткою на векселі за підписом векселедавця (у простому векселі) або акцептанта (у переказному векселі). Якщо такої відмітки не можна було отримати, то має бути здійснений протест, і у такому разі день протесту визнається в день пред'явлення векселя. Якщо час акцепту векселя не буде вказаний в акцепті, то кожний векселетримач може поставити на векселі дату, коли вексель був прийнятий, і тоді строк платежу визначатиметься цією відміткою.

Векселі іменуються відповідно до вищенаведених способів призначення термінів таким чином:

1 – безумовно-термінові;

2, 3, 4, 5 – дато-векселі;

6 – невизначено-термінові векселі, або векселі «після пред'явлення», або «векселі до запитання»;

7 – векселі авізо (від італ. *avviso* – повідомлення, попередження).

При визначенні терміну безумовно-термінових, дато- й авізо-векселів день, з якого починається термін, не враховується, а день платежу враховується.

Крім вказаних способів призначення терміну платежу за векселем, можливо ще призначення терміну *на початку, в середині (medio) й наприкінці місяця (ultimo)*, маючи на увазі відповідно перший, п'ятнадцятий і останній день місяця.

Нарешті, для векселів, виданих терміном «після пред'явлення» або «після пред'явлення в такий-то час», допускається призначення в тексті векселя особливого терміну, до закінчення якого вексель має бути пред'явлений: у першому випадку – до платежу, у другому – для відмітки дня пред'явлення. Термін цей не може перевищувати дванадцяти місяців, починаючи з дня складання векселя, наприклад:

«Львів, 24 листопада 2004 року.

Після пред'явлення до 1 лютого 2005 року

(або протягом чотирьох місяців)»,

або
«Київ, 24 листопада 2004 року.
Через шість днів після пред'явлення до 1 лютого 2005 року
(або протягом чотирьох місяців)».

4.2. Умови трасування векселів

Видавати векселі у формі наказу або, інакше кажучи, трасувати на кого-небудь можна лише у випадках, якщо трасат:

- винен трасанту відповідну суму;
- має від трасанта відповідне забезпечення, або якщо він отримує забезпечення одночасно з видачею на нього тратти;
- відкрив трасату відповідний бланковий кредит, тобто дозволив йому трасувати на себе до певної суми без забезпечення.

У всіх означених випадках трасування здійснюється в рахунок або в залік тих цінностей, якими трасант забезпечує трасата і які мають назву «провізо».

Перші два випадки говорять про **покритий вексель**, а третій – про **бланкове трасування**. У будь-якому з цих випадків вексель з боку трасата підлягає так званому ухваленню або акцепту. **Акцепт** – це засвідчена підписом трасата згода сплатити вексель у тому виді, в якому він поданий до платежу (навіть якщо у момент акцепту деякі реквізити векселя ще залишаються ненаписаними).

Бланковий акцепт – це акцепт, проведений за бланковим трасуванням, на противагу покритому, або коли акцепт зроблений на бланко-векселі. Прийняття позначається особливим написом або ж лише одним підписом трасата на лицьовому боці векселя. Наприклад:

«Прийнятий (або акцептується, або заплачу).

Підприємець Петро Михайлович Кузьмін»

або

«Підприємець Петро Михайлович Кузьмін»,

або тільки

«П. М. Кузьмін».

З моменту акцепту трасат отримує назву **акцептант**, і лише з цієї миті виданий на нього вексель є для нього зобов'язанням, а він сам стає головною векселезобов'язаною особою, платником. У разі неплатежу векселетримач, навіть якщо він є векседавцем, має про-

ти акцептанта прямий позов, і акцептант, на відміну від трасанта і надписувачів, відповідає за сплату векселя незалежно від того, чи буде вексель своєчасно пред'явлений до платежу чи ні.

Якщо ж трасат не є боржником трасанта, або не має від нього забезпечення, або, нарешті, не відкрив йому бланкового кредиту, то від акцепту векселя він може відмовитися зовсім, або ж, у разі перевищення суми векселя над сумою боргу, забезпечення або бланкового кредиту, прийняти його тільки в певній частині. В цьому випадку говорять про **частковий акцепт**, його форма може бути такою:

*«Заплачу тільки сто тисяч гривень.
П.М. Кузьмін».*

Трасат, як акцептант, не має ніяких вексельних прав до трасанта, навіть якщо він акцептував вексель, не маючи від трасанта якогось провізо.

Обіцянка акцептанта стосується всіх попередніх і майбутніх векселеучасників і вважається такою, що виникає у момент здійснення акцепту (за винятком векселя, за яким акцептант зобов'язаний платити тільки ремітенту та який містить формулу «не наказу»).

Вексель пред'являється до акцепту платнику за його адресою векселетримачем або уповноваженою ним особою. Якщо за адресою, вказаною на векселі, трасата розшукати не вдалося, то вважається, що факт пред'явлення до акцепту відбувся, і настала відмова; цей факт має бути засвідчений своєчасним здійсненням протесту. Само пред'явлення до акцепту, тобто вимога акцепту, що пред'являється трасату, має назву *«презентація до акцепту»*, а утримувач векселя, який пред'являє його до акцепту, – *«презентант»*. **Час**, протягом якого вексель має бути пред'явлений до акцепту, називається **презентаційним терміном**.

Вексель може бути пред'явлений до акцепту у будь-який час, починаючи з дня його видачі й закінчуючи моментом настання терміну платежу, причому векселі терміном «після пред'явлення» і «в такий-то час після пред'явлення» мають бути пред'явлені для прийняття протягом одного року з моменту виставляння. Трасант може обумовити термін триваліший, ніж граничний презентаційний термін – один рік; цей термін може бути скорочений індосантами.

У векселі терміном «після пред'явлення» і «в такий-то час після пред'явлення» трасант може зазначити, що вексель не може бути

пред'явлений до акцепту раніше певного терміну, й в такому разі термін «для пред'явлення» (один рік) витікає з цього терміну.

Трасант та індосанти можуть обумовити конкретний термін, після настання якого векселетримач зобов'язаний пред'явити вексель до акцепту. Невиконання останнім цієї умови позбавляє його регресних прав у разі неприйняття або неплатежу щодо тієї особи, яка встановила цей термін, а також у випадку, якщо цю умову пред'явив трасант до всіх векселезобов'язаних осіб.

4.3. Місце платежу. Доміциляція

Місце, позначене поряд з найменуванням платника (якщо тільки не вказано іншого місця платежу), вважається місцем сплати за векселем, і разом з тим – місцем проживання платника. Вимога платежу за векселем пред'являється за місцем платежу належній особі (акцептанту) в його офісі, квартирі або іншому приміщенні, якщо тільки у векселі не вказано, що платіж здійснює інша особа, тобто доміциліат.

Адреса, що стоїть поряд з найменуванням платника, вказує місце платежу, в якому має здійснитися пред'явлення векселя до платежу. Законодавство не регламентує, наскільки детально має бути вказана ця адреса, а виходить з того, що вона має бути достатньо визначеною, щоб розшукати платника. Якщо в адресі вказано тільки одне місце (пункт, місто), то для дійсності векселя не важливо, чи фактичне це місцеперебування платника чи ні – вказане в адресі місце залишається незмінним для презентації, навіть якщо платник достроково вибув з нього: векселетримач розшукує платника тільки в цьому місці.

Непозначене місце платежу не можна замінити ні місцем видачі векселя, ні місцем здійснення акцепту.

Якщо місце платежу вказане без достатньо точної інформації, то векселетримач пред'являє (й у разі потреби опротестовує) вексель в тому або іншому місці на власний вибір (так, наприклад, в Україні є шість населених пунктів, що мають назву Константи́нівка – два в Донецькій, два в Запорізькій і по одному в Миколаївській і Херсонській областях). Вказівка у векселі декількох пунктів платежу не допускається.

Іноді платнику необхідно, щоб вексель при настанні строку платежу був сплачений не ним, а третьою особою – в цьому випадку складається *доміцильований вексель*. Місце платежу за ним відмін-

не від місця проживання платника-векселедавця в простих і акцептанта в переказних векселях. В такому векселі під ім'ям платника пишуться слова: «Платіж в...» або «Підлягає оплаті...», або інші рівнозначні, з вказівкою іншого місця платежу від місця проживання платника, і особи, яка проведе оплату. Особа, яка сплачує за векселем і замінює акцептанта або векселедавця, називається **доміциліатом**, а особа, яка уповноважує доміциліата здійснити платіж – **доміциліантом**.

Для трасата доміцилювання має ту перевагу, що звільняє його від турбот, пов'язаних зі сплатою векселя. Для векселедавця доміцилювання є корисним в тих випадках, коли він живе в якому-небудь місці, де немає банків.

Зазвичай трасант в переказних і перший набувач в простих векселях доручають доміцилювати вексель таким чином: перший – трасату, а другий – векселедавцю. Потім трасат (векселедавець) звертається до особи, що мешкає (або знаходиться) в пункті передбачуваної доміциляції, з проханням про дозвіл доміцилювати вексель, повідомити про умови покриття (покриття полягає в тих цінностях, які доміциліант пред'являє доміциліату для сплати доміцильованого векселя) і додаткові умови щодо самої операції: розмір комісійної винагороди, відсотки за рахунком на залишок суми та ін.

Комісіонер дозволяє призначити себе доміциліатом, як правило, за умов попереднього покриття. Сторонами узгоджуються умови доміциляції.

Доміциліант посилає своєму доміциліату відповідне покриття, а той потім сплачує в строк доміцильований у нього вексель; він же перекреслює підпис особи, зобов'язаної платежем за векселем – акцептанта в переказному й векселедавця в простому векселях – і повертає тому або іншому сплачений і касований (знищений) таким чином доміцильований вексель.

Право доміцилювати вексель належить винятково векселедавцю (трасанту), оскільки тільки він має право обумовлювати вексель в його істотних частинах, до яких належить і позначення місця платежу. Після того як векселедавець вказав місце платежу, жодна особа, навіть він сам, не можуть його змінити.

4.4. Плата за векселем

Тримач векселя має право пред'явити вексель до платежу залежно від терміну, вказаного на векселі, а саме: якщо це безумовно-терміновий, дато- або авізо-вексель – в день терміну або в один з подальших двох робочих днів; якщо це вексель «після пред'явлення» – протягом одного року з дати, позначеної як дата видачі векселя (якщо тільки цей термін не скорочений векселедавцем або індосантами, або збільшений векселедавцем).

Подання векселя до платежу полягає у вимозі векселетримача або особи, яка діє від його імені, платежу за векселем від акцептанта переказного, векселедавця простого або доміциліата доміцильованого векселя. Векселетримач має право вимагати платіж винятково грошима, всіляке інше задоволення, як, наприклад, залік, видача нового векселя та ін. – для нього необов'язкове. Така дія може мати місце тільки за добровільною угодою сторін.

При декількох платниках вексель має бути пред'явлений до платежу всіма і вимагати платіж повністю векселетримач може від кожного з них. Той, хто сплатив, має право вимагати від наступних, зобов'язаних сплатити за векселем, сплатити їх частки. Наступні визначаються позавексельною угодою, а при її відсутності – вважаються рівними.

Платник зобов'язаний сплачувати тільки такому векселетримачу-презентанту, який обґрунтовує своє право на безперервному ряду індосаментів. Він не має права відмовитися від платежу на тій підставі, що якийсь підпис, що обумовлює легітимацію презентанта, підроблений, але зобов'язаний упевнитися в тотожності презентанта з особою, яка діє як векселетримач, тобто в тому, що презентант є саме та особа, яка вказана на векселі.

Векселетримач не може відмовитися від запропонованого йому часткового платежу, якщо навіть вексель акцептується на більшу суму, ніж запропонований платіж. Платник, який сплатив лише частку суми, має право вимагати, щоб на векселі була зроблена відмітка про такий платіж і видана йому щодо цього розписка. Сам вексель презентант не видає платнику, оскільки частково сплачений вексель обґрунтовує його регресні права до інших векселеучасників. Якщо ж вексель сплачується повністю, то платнику видається і сам вексель, а вексельне зобов'язання вважається погашеним.

Векселетримач може надати платнику відстрочення платежу, при цьому він втрачає свої вексельні права проти тих, які не виразили своєї згоди на таке відстрочення. Саме відстрочення може бути зроблене таким чином:

- за допомогою відмітки на векселі у виді формули: «*відстрочений до (на)...*», «*оплату провести...*» і тому подібне. В цьому випадку вимога векселетримача до платника базується на ґрунті не вексельного, а цивільного права;

- за допомогою видачі нового векселя. Якщо вексель виданий платником за наказом векселетримача, то це буде просто новий вексель. Якщо ж це вексель, відтворений в попередньому виді, нехай навіть без підписів якихось осіб, то це буде **пролонгований вексель** (сама дія з видачі подібного векселя називається **пролонгацією**). І в цьому, і в інших випадках відповідальність платника залишається вексельною.

Якщо вексель не був пред'явлений до платежу або запропонована сума не була прийнята векселетримачем, то платник може внести суму, що належить з нього, до депозиту, компетентному органу влади (нотаріус, суд, казначейство) за місцем платежу на страх, ризик і за рахунок векселетримача. Повідомлення платником векселетримача про таке депонування необов'язково.

Платник депонує вексельну суму проти квитанції з указівкою причини депонування («*за невитребуваний в строк платіж за векселем (таким-то)*»). Витрати щодо зберігання депозиту здійснюються за рахунок векселетримача, і якщо він згодом з'явиться до депозитора за вексельною сумою, то з неї відрахують належні витрати зі зберігання.

Депонування проводиться на користь усіх векселеучасників, оскільки вексельна сума, що депонується на ім'я векселетримача, позбавляє його регресних прав до векселепопередників і прав вимоги до платника за сплатою неустойки за невчасний платіж. Однак депонування ще не є платежем за векселем: депонент може взяти суму, що її депонує, у такий спосіб знову бере на себе відповідальність за векселем. Якщо вексельне зобов'язання платника буде погашене за давністю, то це дає йому право витребувати суму, яка депонується, назад.

4.5. Вексельне поручительство

Поручителем або *авалем* називають особу, яка особливим написом на векселі, *доручним* або *авалем*, бере на себе, – за платника або одного з надписувачів – відповідальність у платежі всієї або час-

тини вексельної суми. Авалем може виступити будь-яка особа, яка вже зобов'язана через вексель, так і векселенеpravоздатна.

Аваль ставиться на векселі або алонжі: «Як аваль за...» або «Гарантую...», або просто «За...» і підписується тим, кому доручається. Для авалю достатньо лише одного підпису, поставленого авалем на лицьовому боці векселя, якщо тільки цей підпис не поставлений акцептантом або векселедавцем (трасантом). В авалі має бути вказано, за чий рахунок він даний, наприклад: «За фірму «Solo», Київський комерційний банк». За відсутності такої вказівки він вважається даним за векселедавця (трасанта).

Аваль відповідає так само, як і особа, за яку він поручився, навіть тоді, коли зобов'язання останнього виявиться недійсним на будь-якій підставі, крім дефекту форми (вексельна неправоздатність, нелегітимність володіння векселем, відсутність або перевищення повноважень та ін.). Зобов'язання авалю відносно основного зобов'язання особи, за яку він поручився, другорядне; воно набуває чинності тільки при невиконанні цього основного зобов'язання. Після сплати векселя поручитель вступає в права векселетримача як проти особи, за яку він поручився, так і проти осіб, які б відповідали перед цією особою, якби вони самі сплатили вексель.

Треба мати на увазі, що отримання вказівки авалю на бланку векселя – це платна операція. Для того, щоб аваль взяв на себе зобов'язання щодо гарантії сплати векселя, він отримує відсоток від особи, яка бажає отримати гарантії сплати векселя.

Перед тим, як доручитель ставить напис на векселі, з авалістом укладається договір авалю. За цим договором аваліст отримує винагороду (зазвичай, у розмірі облікової ставки комерційного банку, який погоджується виступити авалем). Після отримання цієї винагороди аваліст ставить на бланку напис про аваль.

З цього часу аваль не стає векселезобов'язаною особою. Якщо розрахунок за авальованим векселем проведений належно (а саме, без відхилення від норм вексельного обігу), аваль не вступає в свої дії. Але винагорода не повертається. Якщо ж авалісту доводиться здійснити платіж за векселем, тоді з цього часу аваль стає векселезобов'язаною особою.

Запитання для повторення

1. Які особливості різних способів вписування вексельного строку?
2. Що означає трасування векселів?

3. У чому полягає сутність доміцилювання? Як здійснюється процедура складання та виконання угоди доміцилювання?

4. Які особливості подання векселя до сплати? Які особливі обставини можуть виникнути при поданні векселя до сплати?

5. У чому полягає сутність аваля? Як здійснюється процедура складання та виконання угоди аваля?

6. Як використовуються зразки переказних векселів?

7. Яким чином використовуються копії векселів?

Змістовий модуль 5

Передача векселів і вексельних прав. Зразки переказних векселів. Копії векселів

5.1. Цілі передачі векселів

Вексель набув значення як один зі зручних засобів розрахунків з того часу, коли набув властивої йому нині рухливості, завдяки полегшеному засобу його передачі з рук в руки.

Передавати можна як простий, так і переказний вексель. Право передачі належить не тільки першому, але й будь-якому наступному тримачу векселя. Разом з передачею векселя передається і право отримання платежу за ним. Для платника за векселем все одно кому сплачувати платіж, аби до останнього тримача він дійшов шляхом ряду послідовних індосаментів.

Передача векселя позначається особливим надписом, що називається *бланком, жиро* або *індосаментом*. Робити на векселі надпис про таку передачу означає *ставити бланк, жирувати* або *індосувати*. Нарешті, особа, яка передає вексель, називається *бланко-надписувачем, жирантом* або *індосантом*, а особа, яка одержує вексель, – *набувачем* або *жиратом*, або *індосатом*. Бланк має бути підписаний надписувачем або уповноваженою ним особою власноручно, решта частин надпису може бути нанесена механічним способом.

Право передачі дає дозвіл при складанні переказного векселя у всіх випадках обмежуватися участю всього лише двох осіб: 1) трасанта і 2) трасата, оскільки трасант, який одночасно є і першим набувачем векселя або ремітентом, може передати вексель кому завгодно шляхом індосаменту.

Кожен вексель може бути переданий:

- у власність іншої особи;

• для здійснення різних дій з доручення, а саме для пред'явлення векселя: до акцепту, платежу і до стягнення; для отримання грошей за векселем і для всіх інших дій, необхідних для охорони майнових прав доручителя. У всіх цих випадках вексель залишається власністю доручителя.

Звідси і написи бувають відповідно двох видів:

- а) передавальний;
- б) доручний.

Передавальний напис, у свою чергу, може бути:

іменним (повним, справжнім, спеціальним), якщо в ньому вказаний новий тримач:

*«Замість нас сплатити Київському торговельному дому.
Московський торговельний дім»;*

бланковим, якщо в ньому такої вказівки не зроблено:

«Московський торговельний дім».

За іменним написом власником векселя є той, на ім'я кого він зроблений, а за бланковим – кожний, в чиїх руках вексель знаходиться.

Кожний індосамент завіряється двома підписами й, відповідно, прізвищами посадових осіб індосанта, та скріплюється його печаткою.

Надписувач може змінити вже зроблений ним іменний напис на бланковий, закреслюючи прізвище особи, на користь якої він індосував.

Кожний тримач векселя за бланковим написом має право:

- передати його іншій особі без нового напису;
- змінити бланковий напис на іменний, поставивши перед підписом прізвище нового тримача.

Векселедавець, який видає вексель, може помістити в тексті векселя формулу *«не наказу»* або іншу рівнозначну формулу (наприклад, *«тільки»*), яка забороняє передачу векселя першого набувача у власність іншій особі. Вексель без права його передачі називається **іменним**. Напис, що забороняє передачу векселя, не позбавляє можливості першого набувача переуступати вексель, але лише у формі і з наслідками загальногромадянської переуступки вимоги (цесії, див. нижче).

Будь-хто з надписувачів також може заборонити подальшу передачу векселя. Це, до речі, не робить вексель іменним, а лише знімає з такого надписувача відповідальність перед наступними власниками векселя.

Через індосамент простий вексель набуває властивостей переказного векселя, що вже акцептується. Через акцепт переказний вексель набуває властивостей простого, вже індосованого. Акцептований й індосований хоч би раз переказний вексель відрізнятиметься від індосованого хоч би раз простого векселя кількістю підписів, які його забезпечують. В переказному таких підписів буде три (трасанта, акцептанта й індосанта), в простому їх буде лише два – векселедавця й індосанта.

Векселедавець й наступні бланконадписувачі, якщо не обумовлене інше, відповідають за акцепт і платіж. Бланконадписувач при передачі векселя може помістити в передавальному написі примітку *«без обороту на мене»*, *«без відповідальності»* й тому подібне, й у такому разі звільняється від всілякої відповідальності за векселем; напис, що містить таке застереження, називається *безоборотним*. За Женевським правом безоборотний напис не має юридичної сили, якщо він зроблений векселедавцем: зняти з себе відповідальність за платіж не може ні трасант переказного, ні векселедавець простого векселя; трасант може зняти з себе відповідальність тільки за акцепт.

Безоборотні написи заважають оборотності векселя, оскільки векселі приймаються кредиторами від своїх боржників переважно з довіри до осіб, які зобов'язалися за векселем. Тому надписувачі можуть зняти з себе відповідальність в оплаті не самої суми векселя, а лише додаткових витрат, пов'язаних з регресним позовом: витрати щодо протесту, послань, оповіщень й ін. Форма примітки в цьому випадку така: *«без протесту»*, *«без витрат»*, *«оборот без витрат»*.

Особа, яка отримала вексель за безперервним рядом написів, – **правильний векселетримач**, користується вексельною перевагою: права такого векселетримача, якщо він придбав вексель сумлінно, знаходяться абсолютно незалежно від відносин і взаєморозрахунків між векселедавцем (акцептантом) і будь-ким з надписувачів.

Для правильного векселетримача факт фальсифікації якогонебудь підпису незначний, а тому він не зобов'язаний перевіряти достовірність підписів. З цього загального правила допускається один виняток, а саме: якщо буде доведено, що вексель вибув з володіння попередника векселетримача без його волі (наприклад, був викраде-

ний, переданий під загрозою насильства) або за допомогою обману, або іншим протизаконним способом (наприклад, надання хабара), і векселетримачу це було відомо, то останній позбавляється своїх прав щодо векселя – як недобросовісний власник векселя.

Зрозуміло, обов'язок доведення цього факту лежить на тій особі, яка посилається на недостовірність підписів.

5.2. Види передаточних написів

Відомі різні цілі, а звідси і способи передачі векселя і вексельних прав:

- повна передача прав власності на вексель;
- доручення на передачу векселя;
- забезпечувальна передача векселя;
- у власність іншій особі. Застосовується у тих випадках, якщо тримати вексель у власності немає бажання або можливості.

Передача векселя з метою доручити новому тримачу виконувати дії, пов'язані з використанням векселя, а саме: пред'явлення до акцепту або до платежу. При цьому новий тримач векселя не стає повним векселетримачем, тобто власником векселя. Новий векселетримач (довірена особа) діє в захист інтересів законного векселетримача (тобто, довірителя) і за його рахунок. Відносини між довіреною особою і довірителем регулюються довірчим договором (договір трасата), який укладається між сторонами і яким визначаються умови й відсоток комісійних на користь довіреної особи.

Доручний напис або прокура-індосамент (від лат. *procure* – управляти, завідувати) має різний вид, наприклад: «валюта до отримання», «валюта на інкасо», «як довіреному» і т. ін., може бути тільки іменним. Будь-яка уповноважена за векселем особа може передати свої повноваження іншій особі за допомогою нового доручного напису, якщо в первинному доручному написі не обумовлена заборона такої подальшої передачі.

Передача векселя як забезпечення отриманого кредиту здійснюється за допомогою оформлення забезпечувального напису.

Він має вид: «валюта в заставу», «як забезпечення» і т. ін.

Оформлюється забезпечувальний напис тільки як іменний. Вексель з таким написом аж до врегулювання знаходиться у векселетримача на заставному праві, і передавати його далі векселетримач може

тільки для стягнення (для отримання платежу при невиконанні бланконадписувачем умов застави) за допомогою доручного індосаменту.

Передавальний, доручний і забезпечувальний написи ставляться на зворотній стороні векселя, якщо ця сторона вже списана, то нові написи продовжуються на додатковому аркуші, так званому алонжі (від франц. *allonger* – подовжувати), і причому так, щоб перший з цих нових написів починався наприкінці зворотної сторони векселя або попереднього додаткового аркуша.

Датування індосаменту не має суттєвого значення для його дійсності: законодавство припускає, що, оскільки не буде доведено протилежне, індосамент був поставлений до терміну векселя. Вказівка ж місця індосування може виявитися суттєвою, оскільки адреса індосанта необхідна для здійснення векселетримачем своїх регресних прав.

5.3. Зразки переказних векселів

Переказний вексель на вимогу ремітента і за його рахунок може бути складений в декількох примірниках з однаковим змістом, які називаються *зразками (примірниками)*. У тексті кожного з них має бути вказано, який він за рахунком: перший (*прима*), другий (*секунда*), третій (*терція*) і т. д.; інакше кожний зразок є самостійним векселем. Якщо платіж проведений за одним з декількох зразків векселя, то останні втрачають силу. Для цього в тексті векселя необхідно помістити т. зв. касаційну помітку, наприклад, в першому примірнику пишеться: «*Платити за цим першим векселем (якщо другий того ж змісту і дати не сплачений)*», а в другому – «*Платити за цим другим векселем (якщо перший того ж змісту і дати не сплачений)*». Відповідальними перед правильним тримачем будь-якого зразка векселя, однак, залишаються: трасат, який зробив акцепт на декількох зразках одного й того ж векселя, індосант, що передав декілька зразків одного й того ж векселя різним особам, а також всі пізніші надписувачі таких зразків.

Звичай видавати векселі в декількох зразках пояснюється тим, що раніше, щоб уникнути втрати векселя внаслідок грабежів і корабельних аварій, він видавався в декількох зразках, які відсилалися в одне місце різними шляхами або на різних кораблях з надією, що хоча б один з них дійде за призначенням.

На сьогодні мета видачі переказного векселя в двох примірниках абсолютно інша: *прима* призначається спеціально для *акцепту*, а *секунда* ще до акцепту *прими* має самостійний обіг. У трьох примірниках вексель видається в тому випадку, якщо його отримує ремітент не для себе, а для будь-кого іншого. Видача векселя в чотирьох примірниках практикується лише у відносинах з віддаленими країнами й при недосконалих шляхах зв'язку.

Якщо вексель видається в двох зразках, то діють таким чином: трасант передає ремітенту (а векселі за власним наказом – особі, яка придбала вексель за першим передавальним написом) обидва зразки, тобто *приму* і *секунду*, або трасант передає першому набувачу одну лише *секунду*.

Прима відразу ж відсилається якому-небудь кореспондентові за місцем проживання трасата для пред'явлення йому до акцепту, причому на ній ставиться позначка «*Тільки для акцепту*» і перекреслюється зворотна сторона для того, щоб *прима* не могла бути передана, що в першому випадку робиться векселетримачем, а в другому – трасантом. Після акцепту *приму* рідко надсилають назад, найчастіше вона залишається на зберіганні у депозитарія-кореспондента для видачі особі, до якої за правильними написами перейшла *секунда*, і не інакше, як після пред'явлення *секунди* й порівняння її з *примою*.

Щодо *секунди*, то з моменту її видачі й незважаючи на те, чи акцептується *прима* чи ні, вона за допомогою передавальних написів може передаватися від однієї особи до іншої. Така передача здійснюється тільки з довірою до трасанта й попередніх надписувачів, а не до трасата, бо він до акцепту не є особою, зобов'язаною провести платіж.

Турбота про своєчасне пред'явлення векселя до платежу, а також до протесту в неплатежі, лежить на власнику *секунди*, який для цієї мети зобов'язаний заздалегідь отримати *приму*, тому говорять, що «*секунда слідує за примою*». Зважаючи на це, особа, яка відправляє *приму* для акцепту, повинна відзначити на *секунді*, у кого *прима* знаходиться на зберіганні, що робиться за допомогою **депозиційної позначки** (наприклад: «*Прима до акцепту у (такого-то)*»), упущення якої не позбавляє вексель вексельного права. При видачі *прими* закреслюється зроблений на *секунді* напис про місце знаходження *прими* та зверху робиться напис – «*Видана (такому-то)*». У разі неотримання *прими*, власник *секунди* має право зробити про це протест – протест **про невидачу (невручення)**.

5.4. Копії векселів

Разом зі зразками, з метою полегшення обігу векселів, виписуються копії. Будь-який тримач векселя має право знімати з векселя копії (як з простого, так і з переказного), а копії, у свою чергу, можуть – у разі потреби – дублюватися. Копія має в точності відтворювати оригінал з індосаментами і всіма відмітками, що знаходяться на векселі.

Лицьовий бік копії звичайно є листом чистого паперу формату векселя з надрукованим текстом векселя і вказівкою особи, яка отримала оригінал і виготовляє копію. Зворотна – складається з двох частин – списку індосаментів, що знаходяться на оригіналі, та вільного місця, призначеного для майбутніх індосаментів. Коли знята копія з векселя, векселетримач після індосаменту на своє ім'я або бланкового індосаменту, який фігурує як останній, приписує формулу: *«Копія до цього місця»*, яка відкреслюється з обох боків (частина копії, що містить таку формулу, називається **розділовою формулою**). З цієї миті копія векселя перетворюється на справжній вексель. А на самому оригіналі векселя, для заборони його подальшої передачі, після останнього індосаменту ставиться позначка *«Починаючи з цього місця, індосування дійсне тільки на копії»*.

Векселетримач-індосат, що виготовив копію, може оригінал векселя, що знаходиться у нього, послати до акцепту, а копію негоціювати – продати, ремітувати своєму кореспондентові в погашення боргу, для продажу і т. ін. Створений таким чином дублікат векселя називається копією **до індосаменту** (такого-то), тобто тієї особи, індосата, який створив копію. Ця формула має бути відзначена в заголовку або збоку лицьової сторінки векселя.

На копії може бути зроблено індосамент і подане вексельне доручення з тими ж наслідками, що й на оригіналі. За помилки в копії в порівнянні з оригіналом (наприклад, при неправильному визначенні терміну платежу, що може призвести до преюдиції векселя) виготівник копії відповідає перед своїми векселеотримувачами, без права регресу з боку останніх до векселепопередників виготівника. Індосант копії, виготовленої в двох примірниках, відповідає тільки один раз.

У копії має бути вказано, у кого знаходиться оригінал, і вказана особа зобов'язана видати оригінал законному власникові копії. У випадку відмови від видачі, власник копії має засвідчити це протестом – **протестом про невидачу (невручення)**.

Запитання для повторення

1. Які є види передавальних написів? Як вони відбиваються у формулі написання індосаменту?
2. Які є види та цілі передачі вексельних прав?
3. Які відносини векселеучасників при існуванні доручного індосаменту?
4. Що являють собою відносини векселеучасників при дії забезпечувального індосаменту?

Змістовий модуль 6 Протест і його наслідки

6.1. Поняття протесту. Причини протесту

Як простий, так і переказний вексель, що є своєчасно не сплачений, також і переказний, що є, крім того, своєчасно не акцептований, втрачають значення особливого боргового зобов'язання, а силу вексельного права зберігають за собою тільки в тому випадку, якщо будуть своєчасно опротестовані.

Під **протестом** розуміють офіційно засвідчена вимога платежу (або акцепту) і його неотримання. Протест полягає у тому, що векселетримач пред'являє нотаріусу (або судовому виконавцю) несплачений або неакцептований вексель, а нотаріус вимагає від платника або акцепту (за переказними векселями), або платежу (за простими й переказними векселями). У разі відмови в акцепті або платежі, нотаріус видає векселетримачу особливий **акт про протест** (або просто **протест**). Він засвідчує, що за векселем своєчасно здійснені всі встановлені законом дії для збереження за цим векселем сили вексельного права. Сила вексельного права полягає в тому, що векселетримач має право вимагати сплати вексельної суми зі всіх осіб, які поставили на векселі свої підписи і відповідають в другу чергу в порядку регресу. Для права вимоги з осіб, які відповідають в першу чергу, – акцептанта і трасанта (у разі застереження «без акцепту») в переказних, і векселедавця в простих векселях, – здійснення протесту не вимагається.

Протест засвідчує відхилення від нормального ходу вексельного обігу.

Для його правильного здійснення необхідне виконання наступних умов:

1) протест має бути пред'явлений особою, яка має на це право (легітимація активна);

2) протест має бути пред'явлений проти певної особи (легітимація пасивна);

3) протест має бути здійснений в визначений час і в належному місці;

4) в основі протесту має лежати мотив, який визнається достатнім в тому й іншому випадку для виконання тієї або іншої дії.

Для здійснення *протесту в неакцепті* або *неналежному акцепті* вексель має бути пред'явлений нотаріусові протягом термінів, встановлених для пред'явлення векселя до акцепту, а якщо вексель був пред'явлений до акцепту в останній день терміну – не пізніше полудня наступного дня.

Причини здійснення протесту векселя в неакцепті або неналежному акцепті можуть бути наступні:

1) платник повністю відмовляє в акцепті;

2) платник приймає вексель тільки в частині вексельної суми. В цьому випадку протест здійснюється за *сумою, що не акцептується*;

3) платник не вказує дату при акцепті векселя терміном в стільки-то часу після пред'явлення. В цьому випадку здійснюється протест *про недатування акцепту*;

4) платник акцептує вексель не в ефективній валюті, як вказано у векселі формулами: «ефективно», «дійсно», «в натурі» й т. ін.;

5) платник акцептує вексель умовно, змінюючи, наприклад, термін або місце платежу, або, взагалі, робить будь-які зміни, що не узгоджуються зі змістом векселя;

6) платник у вказаному місці не знайдений. (В цьому випадку протест характеризується як *«протест у повітря»*).

Для здійснення *протесту в неплатежі* векселетримач або уповноважена ним особа пред'являє вексель нотаріусу за місцем знаходження платника (або, якщо це доміцільований вексель, тобто вексель, що підлягає сплаті у третьої особи, за місцем знаходження цієї особи) в один з двох наступних за днем платежу робочих днів. У випадку, якщо вексель був пред'явлений до платежу в останній день терміну, пред'явлення його нотаріусу для здійснення протесту може бути здійснене і наступного дня.

Причини здійснення протесту в неплатежі (вони вказуються нотаріусом в самому акті про протест) можуть бути такі:

1) платник повністю відмовляє в оплаті, незалежно від того, чи акцептується вексель, чи ні;

2) платник оплачує вексель частково, незалежно від того, чи акцептується вексель і в якій сумі, або не акцептується. В цьому випадку протест здійснюється за *несплаченою сумою*;

3) платник оплачує вексель не в ефективній валюті, як вказано у векселі, або платіж виконується не за курсом, зафіксованим у векселі, або, якщо курс не фіксований, не за курсом, що діє в місці платежу для сплати подібних векселів;

4) платник у вказаному місці не знайдений.

Здійснення протесту пов'язане з витратами, які несуть особи-платники опротестованого векселя. Тому трасант, бланконадписувачі й вексельні доручені особи, щоб уникнути зазначених витрат, можуть на векселі зробити напис *«без протесту»*, *«оборот без витрат»*, й тоді власник векселя зберігає право вимоги до них у разі неплатежу (неакцепту) і без протесту векселя. Така примітка, зазначена в самому тексті векселя векселедавцем (трасантом), робить непотрібним протест відносно всіх осіб, зобов'язаних за векселем. Якщо ж ця примітка зазначена в індосаменті, то протест проти такого надписувача індосаменту не потрібний.

6.2. Процедура протесту

У день пред'явлення векселя до протесту нотаріус пред'являє особисто або письмово вимогу про платіж або акцепт платнику або третій особі (якщо вексель доміцильований). Якщо після цього до полудня наступного дня послідує платіж, нотаріус, не здійснюючи протест, повертає вексель платнику або третій особі (доміциліату) з надписом на векселі про отримання платежу та інших належних сум. Якщо платник акцептував вексель, то останній повертається векселедержателю без протесту. Якщо на вимогу провести платіж або акцепт платник (доміциліат) відповідає відмовою, нотаріус протестує вексель з відповідним записом в реєстрі, відміткою на самому векселі й складанням акту за встановленою формою про протест в неплатежі (неакцепті), який разом з векселем вручається векселедержателю замість отриманих від нього нотаріусом витрат за протестом (державне мито,

збір за здійснення нотаріальних дій, канцелярські витрати, проїзні та ін.).

Звичайно, потрібно, щоб протест містив:

1) відомості про особу, на вимогу якої – **протестант**, і проти якої, – **протестат**, висувається протест;

2) вказівку на те, що протестату було безуспішно запропоновано сплатити (акцептувати) вексель, або його не вдалося розшукати, або що він не вказав або неправильно вказав своє місцезнаходження або місцезнаходження доміциліату;

3) вказівку місця й дати здійснення протесту;

4) у разі посередництва в акцепті або платежі має бути вказано, ким, за кого і як було запропоноване або зроблене посередництво;

5) підпис посадової особи, яка здійснює протест;

6) печатку установи, уповноваженої здійснювати протест.

Протест здійснюється завжди від імені власника векселя проти трасата або векселедавця й всіх попередніх надписувачів, які усунули свою відповідальність безоборотним написом. Зважаючи на це, векселетримач, що діє як уповноважений за доручним написом, доручає нотаріусу здійснити протест не від його імені, а від імені доручителя або, за його вказівкою, від імені третьої особи, якщо він сам є лише уповноваженим.

Протест у неплатежі оформляється на спеціальних бланках або пишеться безпосередньо за останнім написом, що є на звороті векселя, а якщо такого немає, то біля самого краю зворотного боку. Якщо протест пишеться на алонжі, то на місці з'єднання його з векселем ставиться печатка.

6.3. Особливі види протесту

Крім двох основних видів протесту в неплатежі й неакцепті, є особливі види протесту:

1) *забезпечувальний протест*. Він здійснюється у тих випадках, коли стає зрозумілим, що платник до терміну платежу не в змозі виконати свої зобов'язання. Тоді виникає необхідність в забезпеченні платежу за векселем іншими векселеучасниками. Забезпечувальний протест може бути здійснений у будь-який час між моментом видачі векселя й терміном платежу (незалежно від того, акцептується вексель, чи ні) за наявності однієї з наступних умов: виникнення факту, який свідчить про те, що платник втратив платоспроможність. Підт-

вердженням такого факту є або припинення платником платежів, або відомості про безрезультатне стягнення з майна платника, або оголошення платника неспроможним. В останньому випадку пред'явлення векселя до платежу й подальший протест не є необхідними для збереження векселетримачем своїх регресних прав, достатньо лише пред'явлення судового визначення про оголошення платника неспроможним, а при векселі, який не підлягає акцепту, досить і визначення про оголошення неспроможним векселедавця такого векселя;

2) *протест про не видачу (невручення)*. Він здійснюється при не видачі пред'явникові копії або зразка векселя оригіналу – векселя або зразка векселя, що надіслано для пред'явлення до акцепту;

3) *протест про дефект форми та протест про невідповідність примірників*. Вони здійснюються при виявленні неточностей, невідповідностей і виправлень в тексті (реквізитах) векселя та/або його примірниках.

Треба мати на увазі, що в окрему групу входять види протестів, з якими ще не пов'язана матеріальна вигода і які констатують ухилення зобов'язаних за векселем осіб від здійснення будь-яких дій, крім платежу за векселем. Ними є, наприклад, протести:

- в не видачі акцептованого зразка;
- у видачі акцептованого зразка, що не відповідає дублікату;
- в не видачі копії;
- забезпечувальний;
- в не акцепті, неправильному, неповному або неналежному акцепті;
- в повітря.

За цими видами порушення вексельного обігу протестувати може кожна особа, в якій знаходиться вексель, незалежно від того, чи є така особа (протестант) векселетримачем (на підставі індосаментів), що легітимує, чи ні. Але протестантом протесту в неплатежі може бути тільки правильний векселетримач, який обґрунтовує своє право за безперервною низкою індосаментів або за яким-небудь іншим підґрунтям (наприклад, за спадком).

6.4. Право вимоги

У кожного векселетримача, який оформив протест, виникає право вимоги до попередніх векселетримачів заплатити за векселем.

Під правом вимоги розуміється право векселетримача притягти векселеучасників до тієї вексельної відповідальності, яку вони прийняли на себе згідно зі змістом векселя. Ця відповідальність полягає в тому, що акцептант і векседавець простого векселя зобов'язані сплатити вексель в строк і за місцем платежу. А трасант й індосанти – сплатити вексель у випадку, якщо не надійде платіж з боку платника. Всі особи-векселеучасники (векседавець (або трасант), акцептант, індосант і поручитель) відповідають однаково перед власником векселя. Останній може звертатися з вимогою до цих осіб окремо або до всіх разом, і не зобов'язаний дотримуватись послідовності, в якій зазначені особи надавали свої зобов'язання.

Особи, до яких пред'явлена вимога, не можуть протиставити пред'явникові векселя заперечень, заснованих на їх особистих відносинах з трасантом або з попередніми власниками векселя, крім тих випадків, коли пред'явник векселя при його придбанні діяв свідомо в збиток боржникові (обов'язок доведення цього факту лежить на тому, хто на нього посилається).

Таким чином, вексель зберігає абстрактний характер у відносинах між боржником і третіми особами. Що стосується безпосередніх відносин між трасантом і трасатом (між ними ніяких вексельних правовідносин немає, а є лише загальногромадянські), між послідовними векселеучасниками – індосатом й індосантом, ремітентом і трасантом, то очевидно, що останні можуть висунути проти перших заперечення по суті.

Якщо вексельна вимога пред'явлена особі, яка відповідає в першу чергу (в переказному векселі – акцептант або трасант векселя, в простому – векседавець), то задоволенням вимоги погашається й вексельна вимога. Якщо ж вимога пред'явлена до особи, яка відповідає у другу чергу в порядку регресу (у переказному векселі – індосанти і трасант, в простому – індосанти, а також їх аваль), то задоволенням такої вимоги вексельна вимога не погашається. Особа, яка сплатила за векселем, має право звертатися, у свою чергу, з вимогою до решти індосантів, аж до трасанта в переказному векселі й першого набувача в простому, які, у свою чергу, мають вже пряму вимогу проти акцептанта або векседавця, або іншої особи, зобов'язаної нарівні з нею.

Зворотна вимога може здійснюватися у виді пред'явлення:

- векселя з актом про протест до платежу;

• позову, заснованого на векселі й акті про протест (пред'явленню позову має передувати пред'явлення претензії).

Вибір того або іншого способу залежить від волі векселетримача; звичайно передбачається, що пред'явлення позову є наслідком безуспішного пред'явлення векселя з протестом до платежу в позасудовому порядку.

У процедурі пред'явлення права вимоги беруть участь дві особи.

По-перше, регресат – це особа, до якої пред'явлена зворотна вимога. Ним є трасант, а також і кожний з індосантів, за винятком індосанта з безоборотним написом. Ним може бути також й індосант за доручним написом, й індосант іменного векселя відносно до свого індосата. Регресатом не може бути й такий індосант, який є одночасно й індосатом векселетримача. Регресат, який задовольнив зворотну вимогу будь-кого зі своїх векселеспадкоємців, має право закреслювати як свій власний, так і написи наступних індосантів. Якщо ж він закреслюватиме будь-який із попередніх написів, то тим самим зменшить число відповідальних перед собою осіб, оскільки закреслені написи визнаються ненаписаними.

По-друге, регресант (регресієнт) – це особа, яка має право пред'явити зворотну вимогу. Передусім це: останній векселетримач (останній індосат), який опротестував вексель; потім – індосант, що сплатив вексель за регресом. Вибір регресата залежить від розсуду регресанта, який не зв'язаний послідовністю індосаментів і не зобов'язаний регресувати перш за все проти свого безпосереднього векселепередника. Тому розрізняють:

послідовний регрес (regressus per ordinem), при якому регресант висуває свою вимогу до всіх векселепередників послідовно, починаючи зі свого безпосереднього індосанта;

регрес із стрибком, при якому регресант висуває свою вимогу до будь-якого з векселепередників, незважаючи на порядок підписів і обминувши деякі з них.

У сучасному вексельному праві застосовується *регрес зі стрибком і з поворотом*, коли регресант висуває свою вимогу до попередників поперемінно – то до найближчих, то до віддаленіших – до векселедавця в т. ч., повертаючись то до попередніх і наступних, то до перших і других. Це триває до тих пір, поки регресант не задовольнить свою вимогу.

6.5. Розрахунки за опротестованими векселями

При таких розрахунках в першу чергу визначається *розмір вимоги*. Сума вимоги складається з наступних платежів:

- 1) сплата суми векселя, що не акцептується або несплачена з відсотками, якщо вони були обумовлені;
- 2) відсотки у розмірі шести річних з дня терміну платежу;
- 3) витрати на здійснення протесту, відправку поштового сповіщення, а також інші витрати;
- 4) пеня у розмірі трьох відсотків з дня терміну платежу.

Якщо вексель оплачується до терміну, то з його суми обчислюються відсотки за офіційною обліковою ставкою країни-платника, що діє на день пред'явлення позову.

Та особа, яка сплатила на регресну вимогу (регресант), має право вимагати від осіб, які зобов'язалися за векселем раніше нього (регресатів):

- 1) всю сплачену ним суму;
- 2) відсотки на вказану суму у розмірі шести річних із дня, коли він здійснив платіж;
- 3) понесені ним витрати.

Тримач векселя, отримавши платіж, зобов'язаний передати платникові протест, вексель з відміткою і розписку про сплачену суму. Якщо право регресу настало внаслідок часткового платежу (часткового акцепту), то той, хто здійснив платіж в сумі, на яку вексель був не сплачений (не акцептований), може затребувати відмітки про такий платіж на векселі й видачі йому в цьому розписки. Одержувач платежу, до того ж, повинен видати засвідчену копію векселя й акт про протест для того, щоб він міг здійснювати подальший регрес.

Сума, з якої складається розмір вимоги, вказується (отримує назву) в документах «*зворотний рахунок*» або ж «*зворотний вексель*».

На підставі вищеназваних даних регресант складає так званий *зворотний рахунок* або *рекамбіноту*, який він подає регресату. У зворотному рахунку, що складається на підставі даних опротестованого векселя, наводяться такі витрати:

- 1) капітальна (номінальна) сума й термін векселя з указівкою векселедавця простого та трасата й трасанта переказного векселя. Поряд з ім'ям векселедавця і трасата вказується населений пункт, в

якому має бути здійснений платіж за векселем і в якому вексель був опротестований;

2) витрати за протестом і відправкою сповіщень;

3) відсотки за час від терміну векселя до дня складання зворотного рахунку;

4) пеня за час від терміну векселя до дня складання зворотного рахунку;

5) поштові витрати;

6) різниця в курсі за час від терміну векселя до дня складання зворотного рахунку – *рекамбіо* і пов'язані з цим куртажні гербові та інші витрати (для іноземних векселів).

Загальна сума всіх цих елементів, складова вимога регресанта до регресата може бути отримана з відома регресанта у виді або документарного платежу, тобто через перерахування грошових коштів, або заліка взаємних заборгованостей, або за допомогою зворотного векселя.

Кожний вексельний боржник перед пред'явленням до нього вимоги має право погасити своє вексельне зобов'язання, а векселетримач повинен прийняти цей платіж. При цьому погашення зобов'язань виконується у виді **викупу векселя**. Особа, яка проводить такий платіж, зобов'язана задовольнити векселетримача повністю, за всім обсягом вимоги за векселем. І здійснити платіж грошима.

Якщо пропозиція про викуп надходить від декількох осіб, то векселетримач зобов'язаний прийняти оплату від того з них, хто скорочує число зобов'язаних за векселем осіб. Надписувач, який викупив вексель, набуває право регресу щодо своїх векселепопередників і до платника.

До опротестованих векселів застосовуються норми **вексельної давнини**. Це означає, що векселетримач, який не отримав платіж за векселем, має право на стягнення в судовому порядку грошей, що належать йому. Це право обмежується тимчасовими межами, недотримання яких позбавляє утримувача можливості отримати задоволення за векселем. Період часу, що призначається згідно із законом для здійснення судового стягнення за векселем, має назву **вексельної давнини**. Позови за векселями можуть бути пред'явлені:

- векселетримачем-презентантом до трасанта, індосантів та їх авалія – протягом одного року з дня здійснення протесту або з дня терміну платежу за наявності застереження про обіг без витрат;

- надписувачем, який сплатив вексель попереднім надписувачам і надписувачами один до одного – протягом шести місяців з дня, в який індосант сплатив вексель, або з дня пред’явлення йому позову;
- векселетримачем і будь-яким надписувачем або авалем, що сплатив вексель, до акцептанта переказного або векследавця простого векселя – протягом трьох років з дня терміну платежу (незалежно від того, опротестований вексель чи ні).

В тому випадку, якщо дії з витребування сплати за опротестований вексель виявилися безуспішними, витребування боргу здійснюється відповідно до норм **вексельного процесу**. На жаль, законодавство України не містить стрункої системи вексельного процесуального права, а посилається на законодавство цивільне (в цьому випадку Україна не відрізняється від більшості країн, де вексельний процес заснований на цивільному або торговельному процесуальному праві).

Загалом законодавство й України, й всіх інших країн розглядає вексель як документ за припущенням беззаперечний, і цією беззаперечністю пояснюються переваги векселя в розрахунках.

Запитання для повторення

1. У чому полягає сутність протесту? Які є вимоги до оголошення протесту?
2. Які є види протесту?
3. Що являє собою процедура протесту? Які бувають наслідки оголошення протесту?
4. Схарактеризуйте важливіші поняття опротестування (право вимоги, зворотна вимога і способи його пред’явлення, викуп векселя, вексельна давнина).
5. Як здійснюються розрахунки за опротестованими векселями?

Змістовий модуль 7

Вексельне посередництво

7.1. Поняття та визначення

Вексельне посередництво – це добровільна сплата векселя особою, яка є сторонньою щодо конкретного учасника векселя. Посередництво інакше ще називається **інтервенцією**, тобто втручанням, в ре-

зультаті якого здійснюється акцепт або платіж сторонньої особи за чужий вексельний борг.

Посередництво виникає у тих випадках, коли векседавець (трасант або індосант) не має впевненості у тому, що вексель, який передається, буде сплачений платником (трасатом чи акцептантом). Можливість такої несплати загрожує векселетримачу виникненням додаткових витрат, пов'язаних із регресним позовом (відсотки з суми векселя, пеня й т. ін.). Крім того, відмова від сплати за векселем (як і відмова від акцепту) означає, що векседавець опорочив свій підпис, а точніше, «зганьбив» свій вексель.

Щоб уникнути можливої несплати, векседавець одночасно з передачею векселя призначає особу, яка сплатить за векселем замість платника. Ця дія має назву: призначати посередника на випадок потреби – неплатежу або неакцепту.

Посередником найчастіше обирався банк або велика фірма, оскільки було необхідно, щоб у будь-який час посередник здатний був сплатити вексель.

Посередники проводять платіж, якщо він не був проведений в строк, за одну із зобов'язаних за векселем осіб в порядку регресу або навіть раніше терміну платежу, якщо у векселетримача виникло право регресу (наприклад, у разі неспроможності платника за векселем).

Платіж посередника має покрити всю несплачену вексельну суму на відміну від платежу акцептанта або аваля, які зобов'язані здійснити платіж тільки в тій частині вексельної суми, на яку вони зобов'язалися. Посередник, що вступає в посередництво за акцептом або платежем, вказує, за чий рахунок він акцептує або платить за платника (трасата); без такої вказівки вважається, що посередництво здійснене за трасанта в переказних та за першого набувача в простих векселях.

Посередники бувають двох видів:

- 1) *призначені* ким-небудь з учасників даного векселя;
- 2) які *самотійно виявили* готовність бути посередниками. Такі особи мають назву **«посередник за честь»**. А таке посередництво називається **«власне посередництво»**.

Призначеними посередниками зазвичай бувають хто-небудь з індосантів або трасант. Посередники за честь – це трасати, що відмовилися сплачувати вексель як акцептанти за рахунок трасанта, але погодились сплатити вексель за рахунок будь-кого з індосантів.

Посередником може бути будь-яка особа, навіть зобов'язана за векселем, за винятком платника. А трасат, який не акцептував вексель, може виступити посередником за будь-якої векселезобов'язаної особи. Наприклад, один з надписувачів, індосуючи вексель, і не знаючи напевно, чи сплатить його трасат, але маючи з трасатом дружні взаємини і бажаючи позбавити себе додаткових витрат, пов'язаних з регресним позовом, просить трасата (за допомогою необхідної відмітки на векселі) сплатити за нього вексельну суму через посередництво на той випадок, якщо трасат відмовиться сплачувати вексель як акцептант.

Ознакою того, що до векселя залучається посередник, є наявність напису на векселі «*У випадку неплатежу звернутися до ...*» (якщо посередник призначається на випадок неплатежу). Або ж на векселі робиться відмітка «*В разі неакцепту звернутися до ...*» (при призначенні посередника на випадок неприйняття). А можна й стисло написати «*В разі потреби у ...*» – і далі вказується ім'я нотадресата і його адреса. Причому місцезнаходження посередника має співпадати з місцем платежу за векселем. При вказівці посередника нотадресанту необов'язково вказувати своє ім'я, оскільки посередницька адреса є лише можливою адресою на випадок неплатежу або неакцепту векселя: посередник, дізнавшись про неплатіж (неакцепт) за векселем має право самостійно вибрати особу, за яку він готовий інтервенувати.

7.2. Учасники вексельного посередництва та їх ролі

Заклик, запрошення до посередництва, який здійснюється на самому векселі (див. підрозділ 7.1), називається «**адреса на випадок потреби**». Особа, яка цей напис здійснює, називається «**адресант на випадок потреби**». Особа, для якої ця адреса вписується, називається «**адресат на випадок потреби**».

Є синоніми цих термінів. Адреса на випадок потреби називається *нотадресою*, адресант на випадок потреби – *нотадресантом*, а адресат на випадок потреби – *нотадресатом*. Відповідно, особа, яка вписує нотадресу, має назву *нотадресант*. А можливий посередник (якщо він візьме на себе цю роль) називається *нотадресатом*. Вексель, що містить пропозицію до вступу к посередництву, називається *адресованим векселем*.

Перший з них при інтервенції, що відбулася, стає *гоноратом*, тобто тим, підпису якого надана честь. Іншими словами, якщо нотад-

ресант прийняв запрошення до посередництва і заплатив за векселем, то він стає *гоноратом*, тобто особою, яка здійснила процедуру гарантованого платежу за векселем. А особа, за допомогою пропозиції якої відбулося посередництво, яка забезпечила гарантію платежу, стає *гонорантом*.

Фактом сплати посередник вступає в права власника векселя з правом регресу до всіх векселезобов'язаних осіб, за винятком тих, хто зобов'язався після гонората. Після того, як платіж надходить векселетримачу, він вибуває з числа векселеучасників, його місце посідає гонорант.

Зазвичай нотадресант у випадку необхідності письмово просить дозволу у нотадресата вписати його ім'я (одноразово або до всіх векселів). За наявності кредиту нотадресанта у нотадресата питання про попереднє покриття не виникає. **У решті випадків нотадресат дає дозвіл на передачу векселів його нотадресом тільки за умови попереднього покриття, кредиту та ін.**

Процедура інтервенування з неплатежу та неакцепту така ж, як і процедура протесту з неплатежу та неакцепту.

Процедура інтервенування векселів відбувається в такі послідовності: векселетримач звертається в строк до платника (акцептанта в переказних або векселедавця в простих векселях), і якщо від того платіж не надходить, передає вексель нотаріусу для здійснення протесту в неплатежі. Одночасно з вимогою до платника нотаріус звертається письмово за допомогою повісток до всіх нотадресатів.

Свою згоду або відмову щодо інтервенування нотадресат оголошує на самій повістці, яку він повертає нотаріусу. Згода інтервенувати позначається зазвичай так: *«інтервенуємо за рахунок (такого-то) ...»*; відмова від інтервенування може бути мотивованою або ні, також *«безмовною»* (коли нотадресат залишає у себе повістку нотаріуса без відповіді). Причому нотаріус констатує все це в акті про протест.

Векселетримач, отримавши протест від нотаріуса, звертається за платежем щодо опротестованого векселя до особи, яка погодилась інтервенувати за найближчого до векселедавця надписувача. Такий вибір посередника пояснюється тим, що перевагу перед рештою нотадресатами має той, хто своєю інтервенцією звільняє від відповідальності найбільше число векселезобов'язаних осіб. Саме такий вибір серед нотадресатів називається ***конкурсом посередників***.

Посередник має провести платіж не пізніше наступного дня після останнього дня, встановленого для пред'явлення векселя до платежу. Отримавши вексельну суму, векселетримач передає гоноранту разом з протестним актом вексель з розпискою про отримання вексельної суми, наприклад: *«Валюта отримана зі здійсненням протесту від ... (найменування гоноранта) за ... (найменування гонората)»*.

Гонорант негайно направляє документи гонорату, щоб отримати внесену за нього суму (якщо до цього часу він ще не має від гонората покриття) і дебетує рахунок гонората сумою своїх витрат. Він вступає, завдяки інтервенції, в права векселетримача проти гонората, його векселепопередників і платника. Свої регресні права гонорант обґрунтовує на протесті, в якому має бути засвідчений факт інтервенції. Це робиться або в *інтервенційному протесті*, який складається окремо від протесту векселя в неплатежі, або в самому протесті в неплатежі, в якому вказується на запропоноване або таке, що вже відбулося посередництво.

Інтервенування припускає попередній протест. Лише за умов його існування, лише під його охороною гонорант набуває вексельних прав щодо гонората, до його попередників і головних зобов'язаних за векселем осіб (акцептанта в переказних і векселедавця в простих векселях).

Але можна інтервенувати і без протесту, отже, без витрат. Таке інтервенування (не під охороною протеста вексельних прав гоноранта) можливо тільки на підставі спеціального застереження з боку трансанта або індосанта – «без протесту». Це є простим посередництвом, викупом векселя, вилученням його обігу сторонньою особою, яка не бере участі у вексельному зобов'язанні.

Необхідно відрізнити доміцилювання від посередництва. *Доміциліат оплачує вексель тільки в тому випадку, якщо має відповідне доручення на покриття від доміциліанта, тим часом посередник оплачує пред'явникові вексель і без доручення на покриття з боку тієї особи, за яку він виступає, якщо тільки він взагалі згоден інтервенувати.*

Інтервенування за самого платника – акцептанта в переказному й векселедавця в простому векселі – звільняє від відповідальності всіх векселеучасників, унеможливаючи будь-який регрес. Таке ін-

тервенування є, власне кажучи, простим викупом, оскільки фактом сплати за платника векселя вексельні правовідносини ще не вирішилися.

Інтервенування переказного векселя в неакцепті проводиться нотадресатом, який є:

- сторонньою, незобов'язаною особою – за рахунок індосантів і до трасанта в т. ч., як і при інтервенуванні в неплатежі;
- трасатом – за рахунок індосантів і навіть трасанту;
- індосантом – за рахунок попередніх індосантів і трасанту.

Форма інтервенційного акцепту, що здійснюється завжди під охороною протесту, така: *«Акцептується (прийнято) за рахунок (такого-то)»* або *«Акцептую (як посередник) за (такого-то)»*. Векселедержатель може відмовитися від акцепту посередника; якщо ж він допустить акцепт, то втратить право на регрес до настання терміну платежу проти тієї особи, за рахунок якої був здійснений акцепт, і проти тих осіб, які підписались після нього.

Запитання для повторення

1. У чому полягає сутність вексельного посередництва?
2. Які є види посередників?
3. Що являє собою процедура інтервенування в неплатежі?

Заліковий модуль 3

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ

Змістовий модуль 8

Банківські векселі та операції з ними

8.1. Сутність та економічна природа виникнення банківських векселів

Для того, щоб чітко з'ясувати суть банківського векселя, доцільно спочатку розглянути класифікацію векселів за ознакою економічної природи їх виникнення. За цією ознакою всі векселі поділяються на два види:

- 1) комерційні (або товарні);
- 2) фінансові.

Звичайно, на векселі не позначається – товарний він або фінансовий. Ці назви відбивають лише економічний характер господарської операції, покладеної в основу складання векселя.

Комерційні векселі. В основі комерційного векселя лежить реальна господарська операція з передачі товару, послуг або робіт і відстрочення оплати за цю операцію. Цей вексель обов'язково припускає, що спочатку відбувається передача товару (робіт, послуг), потім виникає заборгованість за цією оплатою, і далі факт виникнення заборгованості фіксується складанням векселя.

Таким чином, комерційні векселі (КВ) – це гарантійне зобов'язання боржника здійснити платіж вказаної суми в зазначений термін постачальникові за те, що він здійснив постачання без попереднього отримання оплати. Застосування КВ забезпечує повне і своєчасне погашення дебіторської заборгованості.

Одна з назв КВ – купівельний вексель, що виник на основі товарного боргу. Їх особливість полягає:

- в тому, що, по-перше, розміри їх випуску законодавчо нічим не обмежуються. Підприємства випускають їх стільки та з такою вексельною сумою, яку вони вважають доцільною;
- по-друге, час оплати КВ нічим законодавчо не обмежений, і він вибирається за згодою сторін.

Таким чином, ефективність використання КВ у тому, що вони:

- стимулюють виробництво та рух товарів;
- скорочують час перебування капіталу в товарній формі;
- прискорюють процес суспільного відтворення;
- підвищують надійність розрахунків, бо якщо на векселі представлений акцепт, то банк має законні права вимагати безумовної й негайної оплати.

Саме тому законодавством України передбачено, що векселі можуть видаватися тільки для сплати за поставлену продукцію, виконані роботи, надані послуги, за винятком векселів Мінфіну, Національного банку України, Державної податкової адміністрації й комерційних банків (закон України «Про вексельний обіг в Україні»).

Застереження «за винятком» припускає, що є векселі іншого виду, підпорядковані іншим правилам вексельного обігу. Ними є фінансові векселі.

Фінансові векселі. Вони не пов'язані з купівлею-продажем. Первинним джерелом їх виникнення є оформлення договору про отри-

мання грошової позики проти виписки вексельного боргового зобов'язання.

Основними операціями, які обслуговуються фінансовими векселями, є:

- позики, видані одним підприємством іншому. Такі векселі в даний час в Україні не знайшли застосування. Повсюдно поширеною формою розміщення тимчасово вільних грошових коштів є передача їх на депозит комерційному банку;

- перерахування до бюджету податкових платежів. Для цих цілей використовуються векселі з ПДВ, акцизного збору, з податкових платежів за операціями зовнішньоекономічної діяльності й деякі інші;

- отримання бюджетного фінансування. До них належать, наприклад, казначейські векселі, векселі пенсійного фонду;

- оформлення простроченої кредиторської заборгованості. Такими є, наприклад, енергетичні, газові, залізничні векселі;

- оформлення кредитних відносин з банківською установою. Виникнення таких відносин закріплюється видачею банком векселя, в якому банк бере на себе зобов'язання сплатити виданий вексель. Такі векселі називаються банківськими.

Звідси можна дійти висновку, що банківський вексель є немовби різновидом фінансових векселів.

8.2. Види банківських векселів

Юридична суть банківського векселя: він є письмовим свідоцтвом про те, що банк взяв на себе безумовне грошове зобов'язання сплатити законному векселетримачеві певну суму в чітко визначений термін і в чітко встановленому місці.

У господарській практиці не використовуються будь-які або особливі вексельні бланки, на яких було б написано «банківський вексель». Потрібно мати на увазі, що будь-який вексель, в якому платником вказаний комерційний банк, є банківським векселем. Хоча може статися, що банк видав комерційний вексель. Але це є винятком із загального правила, й при вивченні документів про появу даного векселя легко з'ясовується, що це вексель банківський або комерційний.

Виходячи з економічної суті господарської операції, зафіксованої банківським векселем, можна виокремити такі види векселів:

- банківські зобов'язання, які виникли на основі фактичної заборгованості банку перед першим векселетримачем (*кредиторні БВ*, тобто видані на суму кредиту, прийнятого банком від першого векселетримача);

- банківські зобов'язання, які виникли на основі документарної заборгованості банку перед першим векселетримачем (*документарні БВ*);

- векселі, в яких банк бере на себе зобов'язання сплатити замість платника (*акцептарні БВ*).

Кредиторні БВ. Вони свідчать, що підприємство або інший клієнт внесли до банку певну суму, вказану на векселі, а банк зобов'язується погасити вексель в певний термін. Дохід векселетримача при цьому становить відсоток у виді різниці між сумою, переданою банку, та ціною, за якою банк погашає (тобто викупує) вексель.

Економічна суть *кредиторних БВ* – в основі цієї операції лежить розміщення векселетримачем тимчасово вільних грошових коштів в банку під певні відсотки й певний термін.

Форма випуску цих БВ – на бланках простих векселів. Банк є векседавцем. Особа, що купила вексель, є векселетримачем.

Як правило, БВ випускають із такими вексельними термінами:

- на певну дату (дисконтні векселі);
- за пред'явленням, але не раніше певної дати (відсоткові векселі).

Векселі з терміном погашення на певну дату продаються з дисконтом, тобто зі знижкою від номіналу.

Векселі «після пред'явлення» продаються за номіналом.

Продаж БВ здійснюється за договором купівлі-продажу.

Погашення БВ:

- зі строком на певну дату – купують за номіналом;
- із терміном «після пред'явлення» – за номіналом і відсотками.

Оплата проводиться за розпискою векселетримача на бланку векселя про те, що гроші отримані.

Документарні БВ. Є підтвердженням того, що векселетримач отримав від банку кредит в негрошовій формі, тобто отримав документарний кредит. Перед видачею такого векселя банк не отримує від векселетримача гроші. Призначення такого векселя полягає в тому, що він має бути засобом розрахунку для бюджетних установ, які не отримують своєчасного фінансування з бюджету.

Ці бюджетні установи використовують документарні банківські векселі для оплати товарів (робіт, послуг), отриманих від комерційних підприємств. Коли вексельний термін закінчується, то комерційні підприємства пред'являють векселі банку для оплати. Банк, у свою чергу, оплачує векселі за рахунок коштів, отриманих із бюджету. Недоліком таких векселів є можливість нецільового використання бюджетних коштів.

Щоб не залучати бюджетні кошти для погашення векселів, застосовується інша форма випуску документарних БВ. Суть цієї особливості в тому, що комерційний банк-емітент видає векселі з отриманням незначної дисконтної суми від векселедержателя. Всі наступні операції з індосування векселів проводяться через цей банк-емітент, і кожного разу він стягує відповідний дисконт з чергового індосанта. Накопичені суми дисконту використовуються банком-емітентом для викупу своїх векселів. У найбільшому обсягу такі векселі використовувалися Тверуніверсалбанком (Росія). Але їх застосування несе загрозу порушення балансу ліквідності банку-емітента.

У будь-якому випадку, якою б не була програма випуску документарних БВ, вони є квазігрошима. А це також приховує в собі загрозу безконтрольної емісії грошових коштів.

Акцептарні БВ. Це векселі, які оформлюються в такий спосіб: банк бере зобов'язання сплатити за векселем шляхом акцепту переказних векселів, емітованих третьою особою.

В цьому випадку банк отримує провізо від трасанту та бере зобов'язання сплатити ремітенту.

8.3. Операції з банківськими векселями

Перевагою БВ є те, що він може бути використаний у будь-який час як засіб платежу.

Загалом, він вигідний спосіб розміщення капіталу: відсоток за БВ дещо вищий, ніж за депозитними внесками або депозитними сертифікатами.

Порівняння комерційних векселів із банківськими показує переваги БВ:

- якщо КВ мобілізує внутрішні резерви підприємства, то БВ є одним з різновидів сурогату грошей і одним зі способів прямого банківського кредитування;

- КВ зменшують потребу в оборотних коштах. Наслідки емісії БВ інші – вони розширюють оборотні кошти в економіці підприємства і країни за рахунок зовнішніх впливань приватних розрахункових засобів в економіку;

- емісія КВ сприяє ефективному використанню внутрішніх кредитних ресурсів підприємств. Емісія ж БВ фактично є доповненням до грошової емісії Нацбанку України. Це збільшує грошову масу в обороті, поповнює можливу грошову обмеженість емісії НБУ.

Сучасна практика емісії й обігу БВ в Україні виробила певну систему дій учасників цих операцій.

Однією з таких операцій, які частіше за всього здійснюються, є використання векселя як об'єкта інвестицій (рис. 8.1). Він демонструє особливості використання векселя як об'єкта інвестицій, тобто з метою отримання прибутку від здійснення інвестицій.

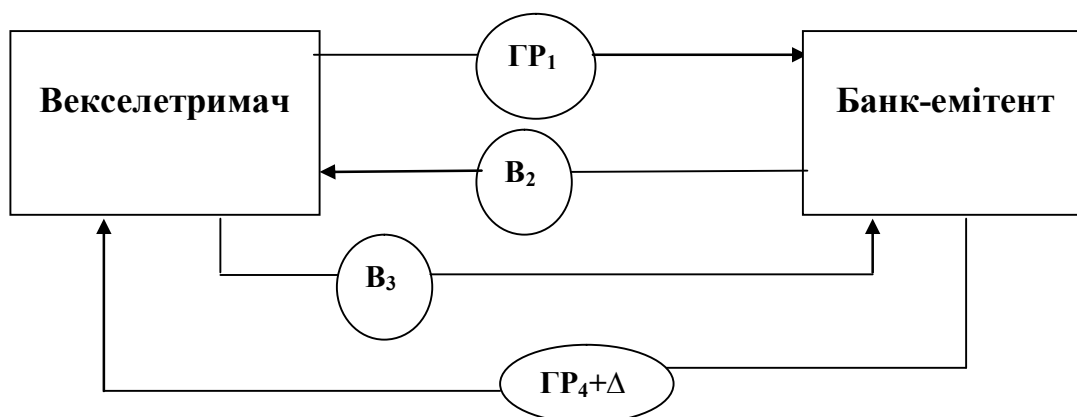

Рис. 8.1. Використання банківського векселя як об'єкта інвестицій

Зміст операції полягає в тому, що векселетримач передає банку-емітенту гроші (дія $ГР_1$) і отримує за це вексель ($В_2$). За настанням вексельного строку векселетримач передає банку-емітенту вексель (дія $В_3$) та отримує від нього гроші й дисконт (дія $ГР_4 + \Delta$). Отримання суми дисконту (Δ) саме і є тією метою, в результаті досягнення якої виконується ця операція.

У сучасній практиці вексельного обігу часто банківський вексель використовується як об'єкт застави для отримання банківського кредиту (рис. 8.2).

Відповідно до цієї схеми векселетримач передає вексель банку-кредитору (дія $В_3$) під заставу на отримання кредиту і одержує кредит (дія $К_4$) від банку. Відповідно до умов кредитування векселетримач повертає банку-кредитору основну суму боргу з відсотками

(дія $ГР_5 + \%$) та отримує назад свій вексель (дія $В_6$). Надалі векселетримач розпоряджається своїм векселем у такий же спосіб, як показано на рис. 1 (дія $В_7$ та $ГР_8 + \Delta$).

У деяких випадках банківський вексель використовується як об'єкт купівлі-продажу (рис. 8.3). Така ситуація виникає тоді, коли векселетримачу несподівано знадобилися гроші ще до настання вексельного строку. В такому разі між векселетримачем та індосатом складається угода купівлі-продажу векселя.

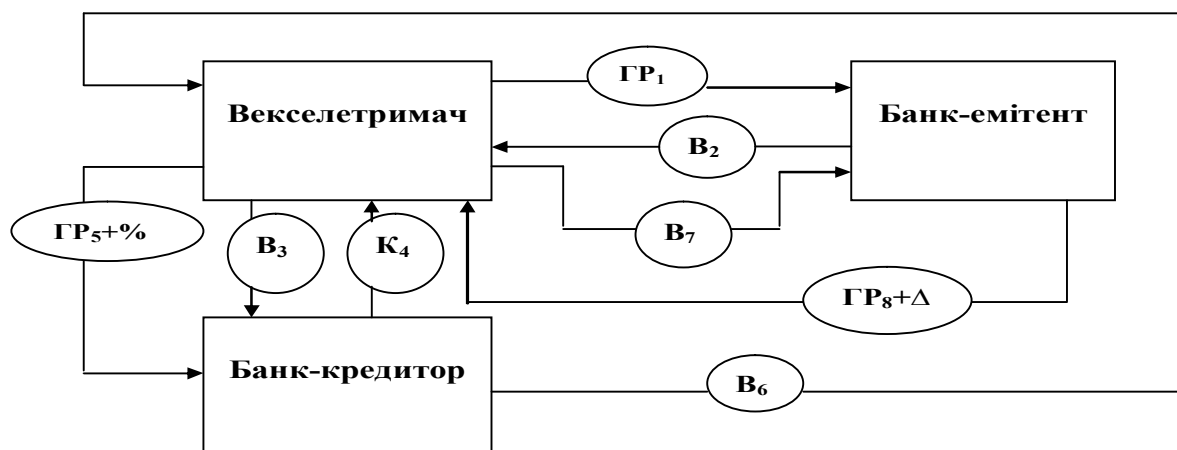

Рис. 8.2. Схема обігу банківського векселя як об'єкта застави

Виконуючи цю угоду, векселетримач передає вексель (дія $В_3$) та отримує від нього гроші (дія $Г_4 + \Delta - \%$). Символ «%» показує, що векселетримач одержує гроші зі скидкою проти повної суми векселя, що сплатить банк-емітент ($Г_4 + \Delta$) під час погашення векселя.

Треба звернути увагу, що якби векселетримач розмістив свої тимчасово вільні грошові кошти на банківський депозит, то він втратив би право на отримання відсотків з депозиту, якщо б він порушив умови депозитного договору.

Необхідно мати на увазі, що використання векселя як об'єкта купівлі-продажу нічим не відрізняється від операції прийняття векселя на облік індосатом.

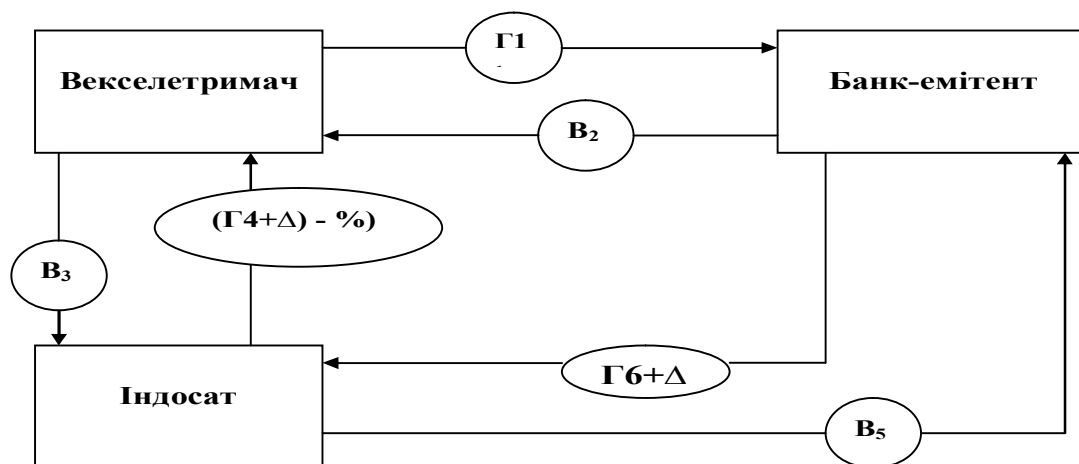

Рис. 8.3. Схема використання банківського векселя як об'єкта купівлі-продажу

8.4. Банківські операції з векселями

Порядок виконання банком операцій з векселями визначається листом Національного банку України від 28 травня 1999 р. Цей лист майже щорічно коригується додатковими листами НБУ.

Даний лист вводить певну класифікацію банківських операцій з векселями. Операції різняться за ознакою – видом господарської операції, а види операцій поділяються на *активні* й *пасивні*.

Активні – це такі операції, коли банк стає законним учасником вексельного обігу, і тому на нього переходять всі ризики, пов'язані з володінням векселем.

Пасивні – в результаті операції банк вибуває із законних учасників вексельного обігу, і тому звільняється від ризиків векселеучасника. Так позначаються операції, які виконуються банком не як законним векселеучасником, а як особою, яка діє від імені та за рахунок векселеучасника й на користь його інтересів.

Запитання для повторення

1. Які бувають види банківських векселів?
2. Наведіть практичні приклади вексельних схем використання банківських векселів.
3. Що являють собою банківські операції з векселями?

Змістовий модуль 9

Дисконтні векселі та операції з ними

9.1. Економіко-правова характеристика операції з обліку векселя

Облікова (дисконтна) операція банку з векселем означає: банк надає векселедавцеві кредит за допомогою того, що банк купує у векселетримача вексель до настання вексельного терміну. Ціна покупки – нижче за номінальну суму векселя на величину обліку (дисконту).

Вимога до дисконтних операцій: враховуються тільки ті векселі, які мають термін оплати «на певний день» або «від складання в такий-то час». Якщо ж термін оплати позначений «після пред'явлення» або «в такий-то час після пред'явлення», то приймаються до обліку тільки ті з них, які пройшли пред'явлення і мають дату пред'явлення.

З погляду теорії вексельного обігу операція дисконту векселя означає, що векселетримач передає вексель в повну власність векселенабувачу.

Передача здійснюється за повним передатним написом. Вексель передається в обмін на гроші. Сума грошей зменшується на величину облікової ставки.

Для облікової операції характерна наявність наступних учасників:

- особа, яка передає вексель для обліку, набула назви – *дисконтант*;
- особа, яка приймає вексель до обліку (тобто банк) називається *дисконтером*.

Сума отриманого відсотка (тобто дисконту) складається з таких елементів:

- *норма облікового відсотка* – офіційна облікова ставка (офіційний дисконт) національного банку, абсолютна величина цього відсотка, що обумовлюється тривалістю періоду від дня обліку до терміну платежу;
- *дамно* – комісія за інкасацію іногородніх векселів, що приймаються до обліку. Дана сума сплачується банком за отримання грошей. Суму сплачує банк своєму кореспондентові, який отримує гроші в іншому місті, по суті, це плата банку за видачу грошей;

- *порто* – збір на покриття поштово-телеграфних витрат, пов'язаних з розсилкою іногородніх векселів, та отримання за ними платежу.

Дамно й порто застосовуються лише для іногородніх векселів.

Разом з операціями обліку векселів застосовуються й операції переобліку векселів (тобто рефінансування вексельних операцій). Операції переобліку – це такі операції, коли банком приймаються до обліку векселі, які іншим банком вже були прийняті до обліку. Вони являють собою окрему операцію, оскільки Національний банк України веде облік векселів шляхом рефінансування векселів, заздалегідь врахованих комерційними банками.

Переоблік векселів нічим не відрізняється від обліку.

Використання операції переобліку. Як правило, комерційні банки пропонують враховані векселі до переобліку лише НБУ. Який приймає до обліку векселі, що раніше були прийняті до обліку комерційними банками.

Значення цієї операції для банку. Для викупу векселів (при їх дисконтуванні) банк використовує депозитні кошти, отримані від вкладників. Але ці кошти схильні до несподіваних вилучень.

Щоб отримати гроші для таких несподіваних повернень, комерційний банк віддає вексель на переоблік НБУ.

Кваліфікація виконавців. Ця операція найскладніша серед операцій з вексями. Зазвичай, її доручають найдосвідченішому, старшому за віком співробітникові. Нечіткість в обліку векселів веде до збитків, які схожі зі збитками від неповернення кредитів.

9.2. Розрахунки при обліку векселів

Розрахунки полягають у тому, щоб визначити вартість векселя, за якою банк буде викуповувати вексель до настання вексельного терміну. Такі розрахунки здійснюються на основі або простої облікової ставки, або складної.

Проста облікова ставка застосовується, якщо вексельний термін менше одного року.

Складна відсоткова ставка застосовується для вексельного терміну понад рік, або у випадках, коли суму дисконту обчислюють не за весь термін дисконтування, а кілька разів протягом цього терміну.

Одним з показників, що використовується для розрахунку вартості векселя на дату прийняття його до обліку, є тривалість бази об-

ліку. Ця база вимірюється залежно від прийнятої тривалості року та кожного місяця року. Історично склалося так, що бази обліку у різних країнах різняться.

Згідно з німецькими звичаями, рік поділяється на 360 днів, а місяць – на 30 днів. Прийнятий у Данії, Норвегії, Швеції, Туреччині й інших країнах.

Французький рік – 360 днів, місяць – за календарем. Прийнятий в Італії, Іспанії, Болгарії, Угорщині, Румунії та інших країнах.

Англійський рік – 365 днів, місяць – за календарем. Прийнятий у США, Греції й інших країнах.

Україна, як правило, користується німецькими звичаями. Проте кожний банк має право самостійно обирати інші.

Вартість векселя (P) на дату прийняття його до обліку розраховується в такий спосіб:

$$P = S - D = S \left(1 - \frac{d}{n} \lambda\right),$$

$$D = S \frac{d}{n} \lambda,$$

де S – номінал векселя, грн;

d – час обліку (дисконтний термін), днів;

n – число днів у році;

λ – облікова ставка дисконту, %;

D – сума дисконту.

Приклад: сума за номіналом 10 тис. грн. Вексельний термін – 20 грудня; прийнятий вексель на облік 2 грудня. $(20 - 2) = 18$; облікова ставка НБУ – 40%; розрахований дисконтний період – 18 днів.

$$D = 10\,000 \cdot \frac{18 \cdot 40}{360} = 200 \text{ грн.}$$

$$P = 10\,000 - 200 = 9800 \text{ грн.}$$

На практиці банку одночасно доводиться враховувати велику кількість векселів. Для полегшення розрахунків використовують формулу:

$$D = \left\{ \sum_{i=1}^K S_i d_i \right\} \cdot \frac{\lambda}{n},$$

де K – кількість векселів у пакеті;
 i – номер векселя в цій кількості.

Приклад: 28 липня представлені для обліку під 60% річних такі векселі:

1800 грн – вексельний термін – 16 серпня (тобто, дисконтний термін становить 19 днів. Мається на увазі, що до строку сплати векселя залишилося саме 19 днів);

7300 грн – відповідно, вексельний термін – 26 серпня (тобто, дисконтний термін 32 дні).

Розрахунок:

$$1800 \cdot 19 =$$

$$7300 \cdot 32 =$$

Всього: (пропонується студенту розрахувати цей показник)...

$$D =$$

У тексті векселя може бути записана умова повернення векселя з відсотками. В цьому випадку дисконтна ставка розраховуватиметься не від номінальної суми векселя, а від наведеної вексельної суми (номінальна вексельна сума плюс відсотки).

Наприклад, вексельна сума записана таким чином: «1000 грн і 30% річних». У такому разі дисконт розраховується за такою формулою:

$$D = S_H \cdot \frac{d^y}{n} \cdot \lambda^y / 100,$$

де S_H – наведена вексельна сума з урахуванням нарахованих відсотків за векселем;

d^y – тривалість терміну від прийняття на облік до погашення векселя;

λ – облікова ставка.

Визначається вартість векселя з урахуванням нарахованих відсотків:

$$S_H = S \cdot \frac{d^H}{n} \cdot \lambda^H / 100,$$

де d^H – вексельний термін (від видачі векселя до його погашення).

Приклад: вексель номінальною сумою у 5000 грн та з 30% прийнято до обліку за 100 днів до настання вексельного строку. Дисконтна ставка прийнята у розмірі 10%. Тривалість року розраховується за німецькими звичаями.

Необхідно розрахувати дисконтну вартість векселя.

Виходячи з даних цього прикладу, наведена вексельна сума дорівнює 6500 грн ($5000 \cdot 30 / 100$).

Дисконт становить 180,56 грн ($6500 \cdot (100/360) \cdot (10/100)$).

Дисконтна вартість векселя – 6319,44 грн ($6500 - 180,56$).

9.3. Процедура обліку векселя в банку

Процедура прийняття векселів до обліку складається з наступних п'яти послідовних операцій (рис. 9.1).

Рис. 9.1. Послідовність етапів з обліку векселів банком

На першому етапі пропозиції спрямовані на прийняття векселів до обліку. Ці пропозиції оформлюються у виді пакета документів, що містять:

- заяву;
- оригінали векселів (приймаються під розписку на відповідальне зберігання);

- по дві ксерокопії кожного векселя;
- реєстр векселів, пропонованих до обліку;
- копії установчих документів векселетримача (статут, установчий договір);
- баланс і звіт про фінансові показники;
- довідку про операції на розрахунковому рахунку (рух коштів, наявність картотеки, суми кредитів та їх повернення);
- документи, що підтверджують товарний характер векселя.

На етапі прийняття пакета векселів до обліку банки утримуються від прийняття таких векселів:

- неакцептовані переказні векселі, крім переказних зі строком платежу «за пред'явленням» чи «такий-то час за пред'явленням» (зі строком платежу не більше 7 днів від пред'явлення);
  - векселі зі строком платежу «за пред'явленням», якщо не визначено строк пред'явлення;
  - векселі осіб, за якими був протест;
  - неавальовані векселі;
  - недоміцільовані векселі;
  - векселі зі строком платежу понад три місяці від дати прийняття їх на облік;
  - векселі векседавця, розрахунковий рахунок якого знаходиться в іншому банку.

Загальна вимога до векселів, пропонованих на облік – наявність на векселі не менше 2-х підписів. Крім зазначених обмежень, кожний банк формує свої вимоги.

Після того як пакет прийнято, починається його експертиза, що виконується у два етапи: 1) юридична, 2) економічна.

Метою юридичної експертизи є з'ясування юридичної бездоганності векселів. Її ознаками є:

- достовірність вексельного бланка;
- законність володіння векселя особою, яка передала вексель до обліку. Такими законними векселетримачами можуть бути лише ремітент, індосат або пред'явник векселя з бланковим індосаментом;
- правильність заповнення у векселі всіх реквізитів згідно з Положенням про переказний і простий вексель;
- безперервність ряду індосаментів.

Метою економічної експертизи є розрахунок вартості векселя, за якою він буде врахований. Під час цієї експертизи з'ясовується кре-

дитоспроможність пред'явника, яка також впливає на облікову вартість векселя (чим вище кредитоспроможність, тим вище вартість векселя).

Вартість векселів розраховується на основі облікової вексельної ставки та узгоджується з власником векселів, за кожним векселем окремо.

Якщо пред'явник не погоджується з розрахованою вартістю, або якщо кредитоспроможність пред'явника викликає сумнів, векселі повертаються під розписку.

Експертиза векселів має бути проведена в термін не більше п'яти днів. Векселі, за якими узгодження було досягнуто, заносяться в реєстр векселів, прийнятих до обліку. Цей реєстр додається до договору.

За тими векселями, в яких вексельна облікова вартість узгоджена, укладається вексельна облікова угода.

Платежі за векселями здійснюються в два етапи. На першому етапі відправляється вексель на інкасо (сутність процедури інкасо розглянемо у змістовому модулі 10).

На другому етапі безпосередньо здійснюється оплата векселя. При цьому оплату треба здійснювати двома платіжними дорученнями. Першим з них сплачується вексельна сума. Другим – відсотки за векселем.

Аналітичний облік векселів і договорів полягає в тому, що кожний вексель, прийнятий на облік, реєструється в книзі обліку врахованих векселів.

На кожному векселі (копії) робиться відмітка про факт обліку й місце зберігання оригіналу. Оригінали векселів зберігаються у касі.

Договори на облік векселів разом з реєстром договорів зберігаються у вексельному відділі (або цінних паперів). Документи на кожний договір зберігаються в окремій папці.

Запитання для повторення

1. Дайте економіко-правову характеристику операцій з обліку векселів.
2. Наведіть розрахунки при обліку векселів.
3. Що являє собою процедура обліку векселів у банку?
4. Розкрийте сутність та механізм дисконту у комерційних банках.

5. Яку інформацію має надати клієнт комерційного банку, щоб отримати можливість передати свій вексель на облік у цей банк?

6. Як розраховується дисконтна коштовність дисконтованого векселя?

7. З'ясуйте причини перерахування векселів. Як установи Національного банку України використовують рефінансування векселів для регулювання грошового обігу?

8. Доміцильований вексель номіналом 360 тис. грн надійшов для дисконту до комерційного банку за 60 днів до погашення. Облікова ставка банку становила 36% річних, дамно цього векселя у місці платежу становить 1,5%, а порто – 400 грн. Яку суму дисконту за врахування цього векселя запропонує банк векселедержателю?

9. Фірма звернулася до банку з проханням урахувати доміцильований вексель номіналом 500 тис. грн і строком погашення 60 днів. Яку суму належить отримати фірмі від банку за облік цього векселя, якщо облікова ставка становить 60% річних, порто – 500 гривень, а дамно – 1,5% номіналу векселя?

Змістовий модуль 10 **Операції банку з чужими векселями**

10.1. Інкасування векселів

Інкасо – це такі банківські операції, згідно з якими банки отримують гроші клієнта й спрямовують їх на його банківські рахунки. На виконання цієї операції банки отримують від клієнта доручення, яким є його розрахунково-платіжні документи. Метою інкасо можуть бути отримання акцепту або платежу, вручення комерційних чи фінансових документів проти оплати, а також інші доручення.

На Заході інкасова форма розрахунків та інші послуги становлять понад 90% доходів комерційних банків. В Україні ж питома вага аналогічних послуг комерційних банків в їхніх загальних доходах досягла 10%.

Інкасо векселів – це виконання банком доручення векселедержателя одержати в зазначений термін належний за векселями платіж і переказати його на свій рахунок.

Операція з отримання платежу й переказу коштів у розпорядження клієнта оплачується комісійною винагородою комерційному банку у розмірі 0,1% номіналу векселя.

Інкасові операції виконуються у великих обсягах банками, що мають численні відділення. Такі банки можуть взагалі не отримувати комісійні, оскільки отримані суми платежів короткий час залишаються на кореспондентському рахунку банку (тобто як безкоштовний кредитний ресурс).

Безпосередня передача векселів супроводжується письмовим розпорядженням доручителя – інкасовим дорученням. Воно регулює всі відносини між векселетримачем та інкасуєчим банком і має точно виконуватися. Отримувачеві коштів інкасовані векселі здаються разом із реєстром, на звороті якого пишеться інкасове доручення. Як правило, у реєстрі векселі розміщуються за мірою настання термінів платежу і за пунктами отримання платежів.

Усі векселі передаються з перепоручительським індосаментом. Вони мають бути належно перевірені й без дефекту форми. Проте виявлення подібних дефектів не стає перешкодою до прийняття векселів на інкасо. За необхідності з клієнта може братися розписка про відсутність претензій.

При інкасуванні банк виступає в ролі презентанта, що виставляє на оплату вексель, який банк отримав за доручним індосаментом.

Головними учасниками інкасових вексельних операцій є:

по-перше, доручитель (комітент) – та сторона в угоді комісії, яка доручає іншій стороні – *комісіонеру* – здійснити за винагороду одну або декілька операцій з векселями. При цьому угода укладається від імені комісіонера, але в інтересах та за рахунок комітента, який доручає комерційному банку здійснити інкасування векселів. Укладання угоди інкасо оформлюється перепоручительським індосаментом, в якому зазначається: «На інкасо», «Для отримання» або вживається інша формула, що має чітко визначити доручені функції;

по-друге, банк-ремітент, якому доручається здійснити операцію інкасо. Він також несе відповідальність за можливі збитки індосанта у випадках, коли належним чином не виконав покладені на нього доручення;

по-третьє, банк-презентант. Він має пред'явити тратту до акцепту чи платежу, своєчасно презентувати простий вексель до платежу, якщо необхідно, здійснити опротестування простого й переказного векселя у неплатежі чи неакцепті, стягти суму платежу за векселем із зобов'язаних за ним осіб. У випадку передачі цих функцій іншій особі презентант продовжує нести відповідальність перед тим індосантом, який дав йому доручення інкасо;

по-четверте, платник, якому пред'явлено ту вимогу, що виклав у договорі інкасо доручитель. При цьому відносно доручителя банкеремітент є й інкасатором, й комісіонером, а відносно платника може опинитися в ролі презентанта. Кожний інкасуєчий банк, що передає документи банку-кореспонденту або своєму відділу, є щодо останнього комітентом проведення операції.

Оплачений вексель із позначкою «Погашено», «Сплачено» або ще якоюсь іншою, що свідчить про своєчасність платежу, повертається боржникові. У випадку несплати, банк зобов'язаний передати вексель для опротестування, а потім повернути його кредитуру для наступних дій. Для отримання вексельної суми той може: подати позов до судово-виконавчих органів для примусового стягнення платежу; відшукати іншу форму, в тому числі добровільний викуп опротестованого векселя ким-небудь із посередників чи однією із зобов'язаних за векселем осіб.

У ході операції з інкасування банк не ризикує. Його роль зводиться до точного виконання інструкцій свого клієнта, викладених у договорі. Банк лише несе відповідальність за наслідки, які можуть виникнути через неточність виконання ним цих інструкцій. Векселетримач, у свою чергу, укладаючи договір інкасо, має просто й недвозначно сформулювати доручення банку, сплатити йому належну комісійну винагороду й покрити інші видатки, що впливають з дії даного договору.

Взявши вексель на інкасо, банк не стає його власником. Він діє винятково від імені векселетримача і за його дорученням. Водночас банк може передавати інкасований вексель іншим особам, але лише за інкасовим, тобто перепоручительським, індосаментом. Цим самим він не знімає з себе взяті зобов'язання і не порушує доручення клієнта.

Як передбачено загальними нормами, прийняті на інкасо векселі зберігаються у сховищі (касі) банку. Іногородні векселі з перепоручительським індосаментом негайно надсилаються на інкасо до банку, що обслуговує платника.

Інкасові операції є високоприбутковими для банків. До того ж клієнт звільняється від необхідності відстежувати терміни пред'явлення векселів, а також витратити кошти, які були б значно більшими, ніж їх стягує банк у виді комісії.

Інкасування векселів починається в обслуговуючому векселетримача банку, куди постачальник вчасно, з урахуванням нормативу

обігу, передає відповідно оформлені документи та інкасове доручення, в якому містяться інструкції банку. *Для укладання договору інкасо векселетримачу потрібно підготувати такі документи:*

- заяву, в якій викладено згоду на оплату комісійної винагороди та зміст угоди;
- оригінали векселів, що виставляються на інкасо;
- дві ксерокопії кожного з векселів; реєстр векселів;
- документи, що підтверджують товарний характер векселів.

Після розгляду якості поданих документів векселетримачу повертаються ті, які банк відхилив. Інформація про неприйняті на інкасо векселі заноситься до реєстру і до розписки банку. При цьому банк приймає на інкасо лише векселі, в яких місце платежу вказане таке, де є банківські заклади. Не рекомендується приймати на інкасо неакцептовані переказні векселі, векселі недоміцільовані або строком платежу менше 10 днів від дня прийняття на інкасо.

Самі векселі передаються до банку тоді, коли на них стоїть перепоручительський індосамент на ім'я банку. Він може мати такий вид: «Сплатити наказові _____ банку», «Валюта на інкасо», «Для інкасування _____ банку» або «Як довіреному _____ банку». Даний напис засвідчується підписом доручителя з проставленням дати здійснення індосаменту й скріпленням печаткою. Такий індосамент уповноважує банк отримати платіж, а в разі несплати векселя – вчасно його опротестувати.

Отримання платежу за векселем здійснюється при настанні вексельного терміну. Сума векселя перераховується векселетримачу, за винятком комісійних.

У разі несвоєчасного платежу банк від імені свого індосанта передає документи з векселем до нотаріату для опротестування. Після повернення йому опротестованого векселя банк пред'являє в господарський суд вимогу про оплату векселя в найкоротший строк (від трьох до семи днів). Якщо цю вимогу не задоволено, банк звертається до судових органів для примусового стягнення боргу.

10.2. Аваль векселів

Надання авалю за вексельними зобов'язаннями є однією з найпоширеніших у ринковій економіці операцій, які виконуються комерційними банками задля отримання комісійного доходу.

Оскільки авальні операції мають гарантійний характер і відволікають кредитні ресурси, їх можна віднести до специфічного виду кредитних операцій – авального кредиту, який надається банком для покриття зобов'язань клієнта, якщо він не в змозі самостійно їх виконати. Авальний кредит може набувати таких форм: банківських гарантій платежу; гарантій поставки; надання позики; поручительства.

Ці та інші види банківських гарантій здатні обмежити ризики в діяльності клієнтів, забезпечити безперервність відтворювальних процесів та їхню ефективність.

Аваль може надаватися банками як за векселедавця (акцептанта), так і за кожного з відповідальних індосантів. Основною формою авальних операцій у банках є договір між банком і клієнтом. У договорі зазначаються всі умови, на яких банк погоджується стати авалістом векселя. Банківський аваль формулюється як одностороння дія банку, що завершується в момент погашення вексельного зобов'язання.

Щоб укласти договір авалю, юридична особа – клієнт банку, який розмістив тут свої поточні та розрахункові рахунки, має подати до банку такі документи:

- заяву з проханням видати вексельне поручительство за векселями, що додаються згідно з реєстром;
- оригінали векселів, які пропонуються для авалю;
- реєстр векселів установленого зразка;
- копії установчих документів;
- баланс і звіт про фінансові результати за останній звітний період;
- довідку про стан розрахункового рахунку;
- документ, що підтверджує товарний характер векселів;
- картку зі зразками підписів і відбитку печатки, якщо клієнт обслуговується в іншому банку.

Названі документи надходять до вексельного відділу банку для аналізу їхньої юридичної та фінансово-економічної доброякісності, а після цього – до відповідальних працівників банку для ухвалення рі-

шення про можливість надання авалю. Якщо документи відповідають усім вимогам банку, то не пізніше наступного робочого дня, що йде після дати звернення за вексельним авалем, адміністрація банку має повідомити клієнта про свій остаточний вердикт.

У системі авальних гарантій діють певні обмеження, а саме:

по-перше, аваль надається тільки за тими простими чи переказними векселями, які акцептовані платником та складені для оформлення оплати за поставлену продукцію, виконані роботи й надані послуги;

по-друге, комерційним банкам України не рекомендовано надавати аваль: за недоміцільовані векселі; за векселі терміном платежу «за пред'явленням», якщо індосаментом не визначено термін пред'явлення; за векселі терміном платежу понад шість місяців від моменту пред'явлення; за векселі юридичних осіб, чиї векселі опротестовувалися протягом останнього року або мають прострочену заборгованість за наданими кредитами, до яких банком застосовувалися штрафні санкції. Аваль не надається і тим клієнтам, розрахунковий рахунок яких відкрито в іншому банку.

За наданий аваль комерційні банки стягують комісійну плату. Її розмір визначається фінансовим ризиком, витратами та величиною залучених у даній операції кредитних ресурсів. Міжнародно визнаною ставкою за банківські гарантії є 2-3% річних від номіналу векселя. В Україні сума таких платежів є різною в кожному випадку. За основу розрахунку беруться сума вексельного платежу, кількість днів до терміну платежу, рівень платоспроможності векселедавця (акцептанта), а також діюча відсоткова ставка. Кожний банк установлює мінімальний розмір комісії, затверджений його правлінням.

10.3. Надання кредиту, забезпеченого векселями

Механізм заставних операцій з векселями передбачає такі дії:

- банк відкриває спеціальний позиковий рахунок і відбиває в ньому суму наданої позики під забезпечення прийнятих векселів;
- позика оформлюється без зазначення терміну або до настання строку погашення векселів;
- позики надаються шляхом видачі клієнтові чекової книжки;
- співвідношення вартості прийнятих у заставу векселів і на-

даних кредитів визначається банком кожному конкретному клієнтові залежно від його кредитоспроможності та надійності пред'явлених ним векселів.

Кредитування під заставу векселів охоплює:

- реальну операцію відвантаження товарів, виконаних робіт чи наданих у кредит послуг на їхню суму;
- отримання векселів як забезпечення зобов'язань;
- отримання кредиту під заставу векселів;
- погашення кредиту, отриманого під заставу векселів;
- продаж банком заставлених векселів у випадку непогашення заборгованості за кредитом. При цьому залишкова сума, яка утворюється після примусового відшкодування заставного кредиту, повертається заставодавцеві.

Для підприємств, у яких досить інтенсивними є вексельні розрахунки і постійно нагромаджуються значні пакети векселів, застava векселів стає найзручнішою формою й оперативного отримання кредиту.

Дана форма вексельного кредиту називається *вексельним онко-лем, ломбардним кредитом під векселі чи позикою за вимогою*. Її відмітною рисою є те, що кредит відкривається в одній із двох форм:

1) як безперервний процес кредитування під заставу векселів, з пакета яких своєчасно вилучають ті, строки платежів за якими незабаром настають;

2) кредитування під заставу векселів на строк, що є меншим від терміну погашення заставлених векселів. Змісту цієї форми кредиту відповідає стягнення звичайного банківського відсотка на кредит. А у деяких випадках стягуються й комісійні.

Водночас векселедержимач, передаючи свої векселі у заставу на визначений час, не переуступає банкові свого права власності на них. При цьому він ставить на векселі іменний індосамент на користь банку з зазначенням банківських реквізитів індосанта й застереженням «валюта у заставу», «валюта у забезпечення» або іншою рівнозначною формулою. Лише за таких умов вексель за потребою може індосуватися у порядку передоручення, яке, з одного боку, обмежує можливості заставотримача використати вексель, а з іншого – захищає інтереси заставодавця.

Не рекомендується приймати у забезпечення застави:

- неакцептовані переказні векселі;
- недоміцільовані векселі;

- векселі терміном платежу «за пред'явленням», якщо не визначено строк пред'явлення;
- векселі зі строком платежу, що є меншим, ніж термін повернення кредиту;
- векселі тих юридичних осіб, які допустили їх опротестування протягом останнього року.

Оскільки операції застави векселів передбачають, що банки приймають векселі зі строком погашення не пізніше дня повернення основної суми кредиту, то заставний кредит загалом надається терміном не більше ніж на три місяці. Вартість застави при цьому оцінюється за ринковим курсом цінних паперів, а не за номіналами векселів. Ураховуючи специфіку вексельних зобов'язань, вона має перевищувати суму вимог. Практика свідчить, що конкретна ставка заставного кредиту залежить від наслідків експертизи доброякісності векселів, рівня кредитоспроможності позичальника, стану ринку кредитних ресурсів та інших факторів, які впливають на ризик вексельного обігу і цим визначають найвищу допустиму межу співвідношення між вартістю заставлених векселів і величиною наданого кредиту. Дане співвідношення може коливатися у межах 60-90%.

Векселі, які приймаються у забезпечення застави, мають відповідати всім формальним вимогам, що висуваються до облікованих векселів. Так само здійснюються: оцінка й перевірка правильності та безперервності проставлення передавальних написів, оцінка надійності платежу, порядку зберігання векселів у банку та ін. Погашення заборгованості за даним видом кредиту здійснюється тим боржником, який отримав позику під заставу векселів. При цьому для кожного клієнта встановлюється відповідна норма кредитного відсотка, у межах якого він може використати кошти відкритого йому поточного рахунка. Оскільки розмір кредиту цілком залежить від масштабів кредитоспроможності клієнта та якості наданих у заставу векселів, тут діє така закономірність: чим більший авторитет і платоспроможність мають особи, які підписали даний вексель, тим вища його якість і тим більшу суму кредиту можна отримати від його застави.

Для укладення договору застави векселів клієнти подають до комерційного банку такі документи:

- заяву, в якій викладено зобов'язання дотримуватися умов заставного рахунка та вказані цільове призначення кредиту, сума кредиту, строки його використання й конкретний термін погашення;

- копії засновницьких документів позичальника та інших документів, що мають засвідчити правову дієздатність клієнта в отриманні кредиту, засвідчені нотаріусом;
- техніко-економічне обґрунтування кредитованої операції та розрахунок її економічної ефективності;
- бухгалтерські й статистичні звіти, а також висновки аудиторських закладів про фінансовий стан позичальника;
- оригінали векселів, що пропонуються для застави, з реєстром і двома ксерокопіями кожного векселя;
- документи, які підтверджують товарний характер векселів;
- картку зі зразками підписів і відбитком печатки, якщо клієнт обслуговується в іншому банку.

Запитання для повторення

1. Дайте визначення операції інкасо і обґрунтуйте доцільність її використання комерційними банками та їх клієнтами.
2. Розкрийте основні правила інкасо. Які вимоги висуваються до інкасового доручення?
3. Назвіть суб'єктів інкасових операцій з векселями. Які права і обов'язки банку-презентанта та банку-виконавця за інкасовим дорученням?
4. Що таке аваль та як він оформлюється?
5. Які права та обов'язки сторін-учасниць договору авалю?
6. Які документи треба подати до комерційного банку, щоб укласти з ним договір авалю?
7. Якими підставами аргументується розмір комісійної винагороди банку за наданий кредит?
8. З'ясуйте економічну суть і форми реалізації застави векселів.
9. Розкрийте порядок прийняття векселів у заставу до комерційного банку. Якими законами регулюються норми і правила застави?
10. Які векселі не рекомендовано приймати у заставу?
11. Які документи потрібно подати до комерційного банку для отримання заставного кредиту під векселі?
12. Що передбачає спеціалізований позиковий рахунок для векселів?

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Засоби контролю та критерії оцінювання знань студентів з дисципліни «Вексельний обіг»

Поточний контроль студентів проводиться з метою перевірки засвоєння студентами основних положень лекційного матеріалу. Він здійснюється на практичних заняттях шляхом усного опитування, виконання студентами практичних завдань з організації вексельного обігу, участі студентів у контрольних роботах, тестування, індивідуальних та творчих завдань, оцінки якості відповідей на контрольні запитання. Залежно від форми поточного контролю за заліковим модулем студент може набрати: за перший – 20 балів, другий – 35 балів та третій – 30 балів. Протягом семестру студент виконує реферат, необхідний для того, щоб оцінити рівень виконаної ним індивідуальної роботи. Максимальна оцінка за реферат – 15 балів.

У рамках кожного залікового модуля за певними змістовими модулями проводяться **контрольні роботи**: заліковий модуль 1 – за змістовими модулями 1, 2 та 3; заліковий модуль 2 – за змістовими модулями 4, 5, 6 та 7; заліковий модуль 3 – відповідно, 8, 9 та 10. За контрольну роботу можна заробити 10 балів (за першим заліковим модулем) та по 15 балів (відповідно, за другим та третім заліковими модулями).

Зміст матеріалу, що висувається для підсумкового оцінювання знань, складається з трьох блоків завдань. Перший з них – це теоретичні запитання, на які студент має дати письмові відповіді. Другий – розв'язання практичного завдання з організації вексельного обігу. Третій – комплект з декількох тестів.

Тести складаються з трьох видів питань. *Перший вид питання (А)* – питання з обранням відповіді. Потрібно **обрати єдину правильну відповідь із трьох-чотирьох наведених**. Завдання даного типу складені на підставі обов'язкового мінімуму з залікового модуля. *Другий вид питання (В)* – зі стислою відповіддю. Даний тип завдання потребує **самостійно визначити або сформулювати відповідь і записати у виді одного чи двох слів, рядка літер або цифр**. Ці завдання вибірково представляють різні змістові лінії залікових модулів. Введення таких завдань в тест знижує вірогідність підказок і відгадування. *Третій вид питання (С)* скла-

дається з завдань з вільною розгорнутою відповіддю. Студент *аргументовано* формулює свою відповідь відповідно до завдання у вільній формі, опираючись на вивчений заліковий модуль, з викладанням власної думки. Ці завдання також вибірково висвітлюють різні змістові лінії дисципліни. Відповіді за тестовими завданнями А і В можна перевірити за ключами. Питання С не мають ключів, оскільки передбачають відповіді у формі самостійного викладення матеріалу.

Підсумковий контроль – здійснюється під час проведення заліку за змістовими модулями, означеними у робочій навчальній програмі, згідно з переліком питань. Але якщо протягом семестру студент набирає кількість балів, яка його влаштовує, залік йому зараховують автоматично. Якщо протягом семестру студент набирає проміжну кількість балів, тоді під час заліку (як однієї з форм підсумкового контролю) він може добрати додаткову кількість балів, відповівши на питання певного залікового або змістового модуля. Якщо протягом семестру студент набрав менше 60 балів, в цьому випадку він зобов'язаний здати залік за всіма заліковими модулями. На цих умовах можуть здавати залік і студенти, які бажають істотно підвищити свою оцінку.

Загальна сума балів за дисципліну «Вексельний обіг» становить 100 балів. Крім того, згідно з системою оцінювання ECTS, у межах оцінки «добре», «задовільно» та «незадовільно» наявні градації. Такий варіант розподілу балів залишає додаткові можливості вибору і для викладача, і для студента видів діяльності, якомога чіткого визначення реальних її напрямків. Це дає змогу студентам спостерігати динаміку самого процесу навчання. Крім того, вводяться «заохочувальні» бали: *присутність на одній лекції – 1 бал, участь у роботі семінару – до 5 балів (враховуючи якість відповідей, активність, творче ставлення при підготовці до заняття, своєчасне виконання індивідуального завдання – до 5 балів, систематичність та послідовність у науковій роботі – до 10 балів.*

2. Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни «Вексельний обіг»

Самостійна робота є важливим елементом всієї системи підготовки у вищому навчальному закладі, вона сприяє кращому засвоєнню та ефективному опануванню навчального матеріалу. До самостій-

ної роботи належать такі види робіт, які студенти виконують під час підготовки до всіх аудиторних занять, у процесі підготовки індивідуальних завдань, навчально-пошукової або науково-дослідної діяльності, незалежно від того, чи проводиться вона без участі або за умов консультування викладачем поза розкладом або за розкладом, що регламентує самостійну підготовку.

Самостійна робота студентів є основною формою оволодіння знаннями у вільний від аудиторних занять час.

З дисципліни «Вексельний обіг» рекомендуються такі види самостійної роботи:

- самостійне вивчення й поглиблене опрацювання певних розділів дисципліни та окремих питань;
- вивчення матеріалу лекцій за конспектами, підручниками і спеціальною літературою;
- підготовка до практичних занять;
- виконання індивідуальних завдань;
- виконання творчих завдань;
- підготовка до контрольних робіт та модульного тестування;
- написання рефератів;
- підготовка доповідей на студентські наукові конференції.

Зміст самостійної роботи студентів та форми контролю

№ пор.	Найменування змістових модулів	Вид та зміст самостійної роботи	Форма контролю
1	2	3	4
<i>Заліковий модуль 1. Теоретичні основи вексельного обігу</i>			
1	Звичаї та розвиток правил вексельного обігу	Вивчення літератури. Підготовка рефератів, доповідей	Усне опитування
2	Основи законодавчого регулювання вексельних відносин в Україні	Вивчення літератури. Підготовка рефератів. Виконання творчого завдання	Виконання індивідуального завдання
3	Вексельні реквізити й учасники вексельного обігу	Вивчення літератури. Підготовка рефератів. Підготовка до контрольної роботи за заліковим модулем	Творче завдання
<i>Заліковий модуль 2. Основи організації вексельного обігу</i>			
4	Основні вимоги до заповнення векселя при його видачі	Вивчення літератури. Підготовка рефератів. Підготовка до контрольної	Контрольна робота

		роботи	

Закінчення таблиці

1	2	3	4
5	Передача векселів і вексельних прав. Зразки переказних векселів. Копії векселів	Вивчення літератури. Формування практичних навичок з аналізу сформованості національної самосвідомості	Усне опитування
6	Протест і його наслідки	Вивчення літератури. Підготовка до виконання індивідуального завдання та тестування за заліковим модулем	Виконання індивідуального завдання
7	Вексельне посередництво	Вивчення літератури. Формування практичних навичок з організації вексельного обігу. Підготовка до контрольної роботи	Контрольна робота
<i>Заліковий модуль 3. Практика використання вексельного обігу</i>			
8	Банківські векселі та операції з ними	Вивчення літератури. Формування практичних навичок організації вексельного обігу	Виконання індивідуального завдання
9	Дисконтні векселі й операції з ними	Вивчення літератури. Підготовка рефератів. Виконання творчого завдання	Виконання індивідуального завдання
10	Операції банку з чужими вексями	Вивчення літератури. Підготовка рефератів. Підготовка до контрольної роботи за заліковим модулем	Творче завдання

3. Методичні рекомендації студентам для підготовки до практичного заняття

1. Ознайомитися зі змістом плану семінару та переглянути конспект прослуханої лекції за даною темою.

2. Опрацювати рекомендовану літературу та прочитати відповідний розділ підручника або навчального посібника, опрацювати додаткову рекомендовану літературу. Робота з науковою книгою потребує свідомого засвоєння прочитаного, а не механічного заучування. Для цього необхідно усвідомити зміст різних понять, спеціальних термінів, положень, що, в свою чергу, забезпечує термінологічну обізнаність студентів та набуття навичок логічного мислення.

3. Критично проаналізувати викладений матеріал в опрацьованих джерелах з даної проблеми.
4. Скласти конспект опрацьованого матеріалу, де зазначити власну точку зору з даної проблеми.
5. Здійснити самоконтроль через відповідні питання з даної теми.
6. Скласти план відповіді на кожне питання за планом заняття.

Вимоги до студентів, які беруть участь у семінарському занятті

1. Уникати механічного переказу матеріалу лекції або рекомендованої літератури.
2. Відповідаючи на питання, студент має розглянути певне положення в розвитку, здійснити порівняння різних підходів, концепцій в опрацьованій літературі.
3. Продемонструвати наявність практичних навичок щодо організації вексельного обігу.
4. Показати практичну цінність даних положень.
5. Інші студенти мають брати активну участь в обговоренні проблем, що розглядаються. Це передбачає вміння уважно слухати виступ того, хто відповідає, здійснювати аналіз цих виступів та давати їм оцінку. Це дає змогу студенту свідомо оцінювати виступи, в разі неповного або неточного виступу доповнювати їх, за наявності іншої позиції вступати в полеміку, використовуючи аргументовані докази.

4. Плани семінарських занять з дисципліни «Вексельний обіг»

Заліковий модуль 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ

Семінарське заняття 1

за змістовим модулем 1 «Звичаї та розвиток правил вексельного обігу» та змістовим модулем 2 «Основи законодавчого регулювання вексельних відносин в Україні»

(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідних змістових модулях цього навчально-методичного посібника.

Практичні завдання

Задачі 1.1-1.4 (с. 102-103).

Семінарське заняття 2

за змістовим модулем 3 «Вексельні реквізити та учасники вексельного обігу»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідному змістовому модулі.

Практичні завдання

Задачі 2-4 із розділу 6 практичної частини посібника.

Семінарське заняття 3

за заліковим модулем 3 «Теоретичні основи вексельного обігу»
(2 години)

Контрольна робота за заліковим модулем 1

Заліковий модуль 2

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ

Семінарське заняття 4

за змістовим модулем 4 «Основні вимоги до заповнення векселя при його видачі»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідному змістовому модулі.

Практичні завдання

Задачі 5-7 з розділу 6 практичної частини посібника.

Семінарське заняття 5

за змістовим модулем 5 «Передача векселів і вексельних прав.
Зразки переказних векселів. Копії векселів»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідному змістовому модулі.

Практичні завдання

Задачі 8-10 з розділу 6 практичної частини посібника.

Семінарське заняття 6

за змістовим модулем 5 «Передача векселів і вексельних прав.
Зразки переказних векселів. Копії векселів»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідному змістовому модулі.

Практичні завдання

Задачі 11-13 з розділу 6 практичної частини посібника.

Семінарське заняття 7

за змістовим модулем 6 «Протест і його наслідки»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідному змістовому модулі.

Практичні завдання

Задачі 14-16 з розділу 6 практичної частини посібника.

Семінарське заняття 8

за змістовим модулем 7 «Вексельне посередництво»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідному змістовому модулі.

Практичні завдання

Задачі 1.5, 1.6 та 1.7 (с. 103-104).

Семінарське заняття 9

за заліковим модулем 2 «Основи організації вексельного обігу»
(2 години)

Контрольна робота за заліковим модулем 2

Семінарське заняття 10

за змістовим модулем 8 «Банківські векселі та операції з ними»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідному змістовому модулі.

Практичні завдання

Задачі 17-19 з розділу 6 практичної частини посібника.

Семінарське заняття 11

за змістовим модулем 9 «Дисконтні векселі й операції з ними» та за змістовим модулем 10 «Операції банку з чужими векселями»
(2 години)

Питання для обговорення

Обговорюються питання, перелічені у відповідних змістових модулях.

Практичні завдання

Задачі 20-22 з розділу 6 практичної частини посібника.

Семінарське заняття 12

за заліковим модулем 3 «Практика використання вексельного обігу»
(2 години)

Контрольна робота за заліковим модулем 3

Методика проведення семінарських занять

Семінарські заняття 1 та 2 проводяться за такою схемою:

50% часу заняття – відповіді на контрольні запитання, решта часу – виконання практичних завдань, заснованих на тестовій перевірці знань за модулями 3 та 4.

Схема проведення семінарського заняття 3:

50% часу – виконання письмової контрольної роботи за темами 1 та 2; решта часу – відповіді на контрольні запитання за модулем 3.

Схема проведення семінарських занять 4-5:

перші 20% навчального часу – відповіді студентів на контрольні запитання за темами, що вивчаються. Решта часу – складання та векселенаписання окремими підгрупами студентів, обов'язки яких розподіляються у формі за ігровими ролями. При цьому за окремим студентом закріплюється стан певного векселеучасника.

Семінарське заняття 9 проводиться у формі навчально-теоретичної конференції на тему «Наявні схеми вексельного обігу у сучасній господарській практиці». Тематика доповідей та співдопові-

дей визначається викладачем з урахуванням глибини засвоєння навчального матеріалу.

Семинарське заняття 11 проводиться за методом розбирання виробничих ситуацій, що охоплюють більшість етапів вексельного обігу.

5. Методичні рекомендації для підготовки реферату з дисципліни «Вексельний обіг»

У процесі засвоєння знань з дисципліни «Вексельний обіг» студенти мають підготувати реферати й реферативні роботи. Реферат – це скорочений виклад змісту первинного джерела або його частини, з основними фактичними даними й висновками. Виклад матеріалу в рефераті має бути коротким і точним. Середній обсяг реферату – 15-18 сторінок.

Реферат складається з двох частин. Перша з них – це індивідуальне (творче) завдання. Друга – розв’язання практичних задач з організації вексельного обігу.

Для активізації самостійної роботи студентів та здійснення поточного контролю знань пропонується виконання індивідуальних завдань. Індивідуальні завдання можуть мати як теоретичний, так і практичний характер. Виконання індивідуальних завдань передбачає: вибір теми індивідуального завдання із переліку тем, запропонованих викладачем; відповідність викладеного матеріалу назві завдання; певний ступінь самостійності та творчості студента в викладенні теми завдання; логічність викладеного матеріалу.

Виконання індивідуальних завдань формує у студента:

- навички формулювання та аргументування власної точки зору;
- вміння аналізувати складні суспільні проблеми;
- вміння самостійно здобувати необхідну інформацію;
- навички критичного аналізу реальності та застосування набутих теоретичних знань для їх практичного втілення.

Творче завдання виконується як есе, з науково-популярним викладом матеріалу. Кількість отриманих балів за есе (до 10) залежить від вільного, не обов’язково вичерпного, але виразного власного суб’єктивного викладу розуміння теми. Обсяг цієї частини – до

10-12 сторінок. У роботі в обов'язковому порядку надаються схеми вексельних операцій, які є темою есе.

У другій частині роботи студент розв'язує три практичних завдання, кожне з яких складається з організації схеми вексельного обігу та тексту заповненого векселя згідно з тією чи іншою схемою. Таким чином, кожне завдання має одну сторінку тексту та один заповнений вексель. Тексти завдання (розділ 6 «Практичні завдання з організації вексельного обігу») студент обирає за домовленістю з викладачем.

Викладач пропонує студентам тему творчого завдання за переліком тем. Виконана робота має продемонструвати наявність навичок у студента самостійного пошуку та опрацювання джерельної бази з обраної теми. З цією метою студент має знайти, ознайомитись і використати декілька наукових, навчальних і навчально-методичних публікацій, в яких висвітлюються ті чи інші аспекти обраної теми. До таких джерел належать, по-перше, наукові публікації (монографії, брошури, статті у фахових часописах тощо); по-друге, навчальна література (підручники, навчальні посібники, курси лекцій тощо); по-третє, методично-довідкова література (методичні розробки з курсу, статті в енциклопедіях, довідниках, словниках).

Реферат складається з титульного листа, змісту, вступу, основної частини, висновків, списку використаної літератури.

У *вступі* (обсяг 1-2 сторінки) автор аргументує вибір теми, вказує на її важливість, актуальність. *Основна частина* складається з відповідних розділів. Назви розділів не мають повторювати назву теми роботи. Обсяг основної частини – 8-10 сторінок тексту. *Висновки* (обсяг 1-2 сторінки) робляться після кожного з розділів основної частини, а також узагальнюються і можливі шляхи розв'язання проблем, розглянутих в основній частині дослідження. *Список використаних джерел* містить бібліографічний опис усіх опрацьованих і використаних автором у цій роботі джерел інформації. Публікації нумерують і розташовують у списку джерел в алфавітному порядку за прізвищами авторів.

Захист реферату – це перевірка рівня оволодіння матеріалом за обраною темою. Проводиться аудиторно або в додатковий час (консультація).

Теми завдань для індивідуальної роботи

1. Теоретичні та практичні основи використання вексельного обігу в Україні.
2. Теоретичні та практичні основи використання податкових векселів з податку на додану вартість на операції внутрішнього ринку України.
3. Теоретичні та практичні основи використання податкових векселів з акцизного збору в Україні.
4. Теоретичні та практичні основи можливостей використання податкових векселів для отримання відшкодування ПДВ з бюджету.
5. Теоретичні та практичні основи використання податкових векселів при здійсненні операцій з зовнішньоекономічної діяльності.
6. Складські свідоцтва як засіб поширення використання вексельного обігу і підвищення їх ефективності.
7. Теорія та практика використання банківських векселів в Україні.
8. Теорія та практика використання дисконтування векселів в Україні.
9. Сучасні особливості механізму опротестування векселів в Україні.
10. Сучасні особливості механізму акцептування векселів в Україні.
11. Вплив Закону України «Про обіг векселів в Україні» від 5 квітня 2001 р. на нормативні основи та практичні засади здійснення вексельного обігу в Україні.
12. Теоретичні та практичні основи використання фінансових векселів в Україні.
13. Використання векселів у взаєморозрахунках між підприємствами як засіб подолання фінансової кризи.
14. Уніфікований закон про переказні та прості векселі, прийнятий Женевською конвенцією, як нормативна основа організації вексельного обігу в Україні.
15. Нормативні засади та характеристики банківських операцій зі своїми векселями.
16. Нормативні засади та практика здійснення операцій з іноземними векселями.

17. Механізм здійснення банківських операцій з чужими векселями.
18. Засоби підвищення гарантії оплати за векселями.
19. Дефект форми і дефектність підпису векселя та їх вплив на гарантованість здійснення господарських операцій на підприємствах.
20. Теорія та практика використання відомчих векселів в Україні.

6. Практичні задачі з організації вексельного обігу

Задача 1

Підприємство «Шанс» купило 1 грудня 2007 р. у фірми-виготовлювача «Спарк» партію комп'ютерів на 20 тис. грн і передало в оплату вексель. Оплата за векселем перекладена на підприємство «Південь». Підприємство «Шанс» встановило, що оплата здійснюється за адресою підприємства «Лотос».

При складанні векселя «Шанс» побажав обмежити коло вексельного обігу і не вказав строк платежу.

Скласти текст векселя й схему операції.

Задача 2

Фірма «Гата» купила 12 листопада 2007 р. канцелярські товари у фірми «Меркс» на 5 тис. грн і передала в оплату вексель. «Гата» вказала платником підприємство «Стирол» і встановила, що оплата за векселем має бути перекладена на підприємство «Вега». Термін платежу встановлений через 60 днів від пред'явлення.

Скласти текст переказного векселя без вказівки місця складання й схему операції.

Задача 3

ЗАТ «Маргвест» придбало 15 листопада 2007 р. нову виробничу лінію у заводу «Продмаш» на суму 100 тис. грн і розплатилося векселем. «Маргвест» переклало платіж на підприємство «Каргилл» і встановило, що оплата здійснюється за адресою КБ «Надра» за пред'явленням векселя.

«Продмаш» доручив здійснювати всі операції з приводу розрахунків за векселем фірми «Омега».

Скласти текст векселя й схему операції.

Задача 4

Підприємство «Шанс» придбало 5 листопада 2007 р. партію офісного устаткування у фірми «Спартак» на 10 тис. грн і розплатилося векселем. При цьому «Шанс» встановило, що оплата за векселем перекладена на підприємство «Південь» і проводиться за адресою підприємства «Лотос». Термін платежу – 1 грудня 2008 р.

Акцептант встановив, що вексель має бути пред'явлений до платежу не пізніше 1 липня 2008 р.

Скласти текст векселя без вказівки місця складання й схему операції.

Задача 5

Підприємство «Стирол» купило 5 листопада 2007 р. офісні меблі у фірми «Гата» на 10 тис. грн і розплатилося векселем. При цьому «Стирол» переклало оплату на фірму «Меркс».

Скласти текст переказного векселя з терміном платежу «за пред'явленням» та з індосацією вексельного права й схему операції.

Задача 6

Фірма «Гата» передала вексель підприємству «Ліон» як оплату за поставлену тканину на суму 25 тис. грн.

Скласти текст переказного векселя з терміном платежу «за пред'явленням» та з індосацією вексельного права й схему операції.

Задача 7

Завод «Точмаш» (м. Донецьк) продав комплекс з переробки молока на молочно-товарну фірму «МТФ» (м. Полтава) на суму 800 тис. грн і отримав в оплату простий вексель «МТФ», емітований під цю операцію. «МТФ» доручила представництву концерну «Стирол» (м. Донецьк) провести розрахунки за цим векселем.

До настання терміну платежу «Точмаш» платить за електроенергію підприємству «Донбас-енерго» (м. Горлівка) векселем «МТФ».

Скласти текст векселя й схему операції.

Задача 8

Підприємство «Каргилл» (м. Полтава) 10 листопада 2007 р. розплатилося векселем з АТ «Будмонтаж» (м. Сніжне) за надані будівельні послуги на суму 150 тис. грн.

Оплата за векселем переказана на КБ «Надра» (м. Макіївка).

АТ «Будмонтаж» розплатилося векселем за поставлений метал з Донецьким металургійним заводом (ДМЗ). Термін платежу встановлений за принципом «дато-вексель» на 3 місяці. Оплата проведена своєчасно.

Скласти текст векселя й схему операції.

Задача 9

Фірма «Спартак» (м. Київ) продала партію комп'ютерів 22 листопада 2007 р. фірмі «Омега» (м. Луганськ) на 10 тис. грн. В оплату вона отримала вексель, в якому вказано, що він буде сплачений підприємством «Лотос» (м. Харків).

«Омега» запропонувала «Лотосу» організувати оплату за векселем у фірмі «Сатурн» (м. Луганськ). Термін платежу за векселем – 1 березня 2008 р.

Акцептант встановив, що вексель має бути пред'явлений до оплати не раніше 5 січня 2008 р., крім того, фірма «Омега» зробила застереження про те, що звільняє утримувача векселя від здійснення протесту.

Скласти текст векселя й схему операції.

Задача 10

Фірма «Вікінг» (м. Харків) придбала у фірми «Сатурн» (м. Суми) 12 листопада 2007 р. партію побутової техніки на 15 тис. грн і розплатилася векселем, платити за яким зобов'язала підприємство «Південь» (м. Керч).

Фірма «Вікінг» доручила підприємству «Південь» сплатити вексель за адресою підприємства «Шанс» (м. Одеса). Термін платежу встановлений за принципом «дато-вексель» на 3 місяці.

Фірма «Сатурн» придбала будівельні матеріали у підприємства «Комфорт» (м. Миколаїв) і передала в оплату вексель фірми «Вікінг».

Усі операції з приводу розрахунків за векселем підприємство «Комфорт» доручило виконати фірмі «Омега» (м. Одеса).

Скласти текст векселя й схему операції.

Задача 11

Підприємство «Лотос» (м. Одеса) надало фірмі «Омега» (м. Миколаїв) будівельні послуги на 150 тис. грн. «Омега» розплатилася векселем 22 листопада 2007 р., за яким зобов'язала платити фірму «Сатурн» (м. Керч). «Омега» доручила фірмі «Сатурн» організувати

оплату за векселем в КБ «Надра» (м. Одеса). Термін платежу за векселем встановлений за принципом «візо-вексель» на 2 місяці.

Акцептант встановив, що вексель має бути пред'явлений до оплати не пізніше 1 березня 2008 р.

Підприємство «Лотос» придбало будматеріали в АТ «Монтаж» (м. Кривий Ріг) і розплатилося векселем фірми «Омега». Оплата за векселем була проведена своєчасно. Скласти текст векселя й схему операції.

Задача 12

КБ «Промінвестбанк» приймає до обліку вексель. Сума його 40 тис. грн. Термін оплати за векселем – 1 березня 2007 р.

Вексель запропонований до обліку 15 січня 2007 р. Облікова ставка Національного банку України – 36%. Банківський коефіцієнт – 1,5.

За якою вартістю може бути прийнятий вексель до обліку?

Задача 13

АТ «Будмонтаж» (м. Донецьк) здійснило будівельні роботи для фірми «Сатурн» (м. Торез) на 100 тис. грн і отримало в оплату 5 листопада 2007 р. вексель, в якому вказано, що оплату здійснює КБ «Надра» (м. Харцизьк).

Термін платежу за векселем встановлений за принципом «дато-вексель» на 3 місяці. Фірма «Сатурн» доручила КБ «Надра» провести оплату за векселем у фірми «Омега» (м. Донецьк).

Скласти текст векселя й схему вексельного обігу.

Задача 14

Підприємство «Шанс» (м. Донецьк) придбало у фірми «Омега» (м. Запоріжжя) партію металу 10 листопада 2007 р. на 35 тис. грн і розплатилося векселем, платити за яким зобов'язало підприємство «Південь» (м. Дніпропетровськ).

Фірма «Шанс» доручила підприємству «Південь» сплатити вексель в КБ «Надра» (м. Запоріжжя). Термін платежу встановлений за принципом «візо-вексель» на 2 місяці.

Фірма «Омега» придбала у підприємства «Лотос» (м. Львів) деревину й передала в оплату вексель «Шансу». Операції з розрахунків за векселем «Лотос» доручило виконувати фірмі «Вікінг» (м. Мелітополь).

1. Складіть текст векселя й схему вексельного обігу.
2. Розкажіть про види індосаментів, використаних в цьому векселі.
3. Розкажіть про презентацію векселів (на прикладі цього векселя).
4. Що таке «доміциляція векселів» і чи є вона в цьому векселі?

Задача 15

Переказний вексель	
грн 150 000 м. Мар'їнка	10 листопада 2007 р.
через 3 (три) місяці від складання сплатити АТ «Монтаж» або за його наказом сто п'ятдесят тисяч грн	
Платник КБ «Надра»	
м. Донецьк, вул. Артема, 45 підлягає оплаті в	Підприємство «Каргилл»
м. Донецьк, вул. Артема, 45	м. Мар'їнка, вул. Радянська, 25

Зворотна сторона

Замість нас сплатити підприємству ДМЗ	
АТ «Будмонтаж»	
«Вексель пред'явлений до оплати»	
ДМЗ	10.02.2000 р.
«Вексель сплачений»	
КБ «Надра»	10.02.2000 р.
«Гроші отримані»	
ДМЗ	11.02.2000 р.

Складіть схему вексельної операції та опишіть особливості векселя.

Задача 16

Шахта «Південнодонбаська» (м. Вугледар) купила в ліспромгоспі «Світло» (м. Стрий) партію дерев'яних стійок для кріплення шахтних виробок на суму 1 млн 200 тис. грн. Оплата за товарно-переказним векселем, в якому вказано, що платіж за ним здійснить підприємство «Зугрес» (м. Зуївка). Шахта доручила фірмі «Зугрес» організувати оплату за векселем в «Комбанку» (м. Мукачеве). Ліспромгосп купив партію тракторів у Львові (завод «ЛАЗ») і розплатився векселем шахти «Південнодонбаська».

Складіть схему операції й текст векселя.

Задача 17

Завод «Продмаш» (м. Донецьк) продав лінію з виробництва яєчного порошку на суму 600 тис. грн птахофабриці «Вільне» (м. Волноваха), а в оплату за лінію отримав переказний вексель. У векселі вказано, що він буде сплачений концерном «Піца-хліб» в м. Чернігові. Птахофабрика запропонувала концерну організувати платіж за векселем в КБ «Комбанк», розташованого в м. Донецьку.

Скласти схему операції й текст векселя.

Задача 18

Завод «Продмаш» (м. Донецьк) продав лінію з виробництва твердого сиру підприємству «Сирвест» (м. Полтава) на суму 1,5 млн грн і отримав в оплату переказний вексель «Сирвесту». У векселі вказано, що він буде сплачений акціонерним товариством «Громадське харчування» (м. Одеса).

Харків доручає АТ «Громадське харчування» організувати оплату за векселем в КБ «Комбанк» (м. Донецьк). «Продмаш» купив партію металу на Криворізькому металургійному комбінаті «АТ-КМК» (м. Кривий Ріг) і розплатився векселем «Сирвесту».

«АТ-КМК» доручає концерну «Енерго» (м. Донецьк) отримати гроші за цим векселем.

Скласти схему операції й текст векселя.

Задача 19

Переказний вексель	
Акцептується Підприємство «Стирол» Оплату проводить підприємство «Вега»	грн 5000 м. Донецьк Через 60 (шістдесят) днів від пред'явлення сплатити проти цього векселя фірмі «Меркс» або за її наказом п'ять тисяч грн Платник підприємство «Стирол»
	м. Горлівка, вул. Леніна, 17 Підлягає оплаті в підприємстві «Вега» м. Донецьк, вул. Лівобережна, 15

Складіть схему вексельної операції та опишіть особливості векселя.

Задача 20

Акцептується Підприємство «Кар-гилл» Оплата проводиться в КБ «Надра»	Переказний вексель
	грн 100 000 м. Донецьк 15 листопада 1999 р. За пред'явленням сплатити проти цього векселя заводу «Продмаш» або за його наказом сто тисяч грн Платник підприємство «Каргилл» м. Мар'їнка, вул. Радянська, 25 Підлягає оплаті в КБ «Надра» м. Донецьк, вул. Артема, 45
	ЗАТ «Маргвест» м. Донецьк, пр. Ілліча, 55

Зворотна сторона

Як доручителю фірмі «Омега». Завод «Продмаш»

Складіть схему вексельної операції та опишіть особливості векселя.

Задача 21

Акцептується Підприємство «Південь» Має бути пред'явлений до платежу не пізніше 1 липня 2000 р.	Переказний вексель
	грн 10 000 5 листопада 1999 р. 1 грудня 2000 р. сплатити проти цього векселя фірмі «Спарк» або за її наказом десять тисяч грн Платник підприємство «Південь» м. Донецьк, пр. Ілліча, 52 Підлягає оплаті в м. Донецьк, б. Шевченка, 3
	Підприємство «Шанс» м. Донецьк, вул. Щорса, 67

Складіть схему вексельної операції та опишіть особливості векселя.

Задача 22

Акцептується Підприємство «Стирол» Оплату проводить підприємство «Вега»	Переказний вексель
	грн 10 000 м. Горлівка 5 листопада 1999 р. За пред'явленням сплатити проти цього векселя фірмі «Гата» або за її наказом десять тисяч грн Платник фірма «Меркс» м. Донецьк, вул. Артема, 18 Підлягає оплаті в м. Донецьк, вул. Артема, 18
	Підприємство «Стирол» м. Горлівка, вул. Леніна, 17

Зворотна сторона

Замість нас сплатити підприємству «Ліон». Фірма «Гата»

Складіть схему вексельної операції та опишіть особливості векселя.

Задача 23

Акцептується Підприємство «Стирол» Оплату проводить підприємство «Ліон»	Переказний вексель
грн 25 000 м. Донецьк 25 листопада 1999 р. За пред'явленням сплатити проти цього векселя фірмі «Гата» або за її наказом двадцять п'ять тисяч грн Платник підприємство «Стирол» м. Горлівка, вул. Леніна, 17 Підлягає оплаті в підприємстві «Ліон» Підприємство «Вега» м. Донецьк, вул. Кобозева, 3 м. Донецьк, вул. Лівобережна, 15	

Зворотна сторона

Замість нас сплатити підприємству «Вікінг».
Фірма «Гата»

Складіть схему вексельної операції та опишіть особливості векселя.

ЗАВДАННЯ НА ЗНАХОДЖЕННЯ ПОМИЛОК У ВЕКСЕЛЯХ

Задача 1.1

Переказний вексель	
грн 20 100 м. Донецьк 1 січня 2000 р. сплатити проти цього векселя підприємству «Лотос» за умов постачання товару згідно з контрактом № 1060 або за його наказом двадцять тисяч грн Платник фірма «Весна» м. Донецьк, вул. Горького, 150 Підлягає оплаті в м. Донецьк, пр. Миру, 23	
Підприємство «Шанс» м. Донецьк, вул. Щорса, 67	

1. Знайдіть помилки в тексті векселя. 2. Складіть схему обігу цього векселя.

Задача 1.2

Переказний вексель	
грн 2000-4000 м. Донецьк 1 лютого 2000 р. сплатити проти цього векселя пред'явникові або за його наказом від двох до чотирьох тисяч грн Платник підприємство «Шанс» м. Донецьк, вул. Щорса, 67 Підлягає оплаті в м. Донецьк, пр. Ілліча, 52	
Фірма «Меркс» м. Донецьк, вул. Артема, 18	

1. Знайдіть помилки в тексті векселя. 2. Складіть схему обігу цього векселя.

Задача 1.3

Переказний вексель	
грн 8000-10 000 6 січня 2000 р. сплатити проти цього векселя фірмі «Гата» за умов постачання товару або за його наказом від восьми до десяти тисяч грн Платник фірма «Меркс» м. Донецьк, вул. Артема, 18 Підлягає оплаті в м. Донецьк, вул. Артема, 18	м. Донецьк Підприємство «Вега» м. Донецьк, вул. Лівобережна, 15

1. Знайдіть помилки в тексті векселя. 2. Складіть схему обігу цього векселя.

Задача 1.4

Переказний вексель	
Акцептовано КБ «Надра»	грн 10 100 м. Донецьк 1 грудня 1999 р. сплатити проти цього векселя ДМЗ або за його наказом десять тисяч грн Платник КБ «Надра» м. Донецьк, вул. Артема, 45 Підлягає оплаті м. Донецьк, вул. Артема, 45
	1 вересня 1999 р. Фірма «Гата» м. Донецьк, пр. Ілліча, 86

Зворотна сторона

Сплатити банку «Україна» м. Донецьк суму в 2000 грн. ДМЗ

1. Знайдіть помилки в тексті векселя. 2. Складіть схему обігу цього векселя.

Задача 1.5

Переказний вексель	
Акцептовано КБ «Надра»	грн 10 000 м. Донецьк 1 лютого 2000 р. сплатити проти цього векселя фірмі «Омега» або за її наказом сто тисяч грн Платник КБ «Надра» м. Донецьк, вул. Артема, 45 Підлягає оплаті м. Донецьк, вул. Артема, 45
	1 вересня 1999 р. Фірма «Меркс» м. Донецьк, вул. Артема, 18

Зворотна сторона

Сплатити банку «Україна» м. Донецьк за умов надання кредиту. Фірма «Омега»

1. Знайдіть помилки в тексті векселя. 2. Складіть схему обігу цього векселя.

Задача 1.6

Переказний вексель	
Акцептується терміном платежу 1 грудня 1999 р. Фірма «Весна»	грн. 10 000 м. Донецьк 11 січня 2000 р. сплатити проти цього векселя пред'явникові або за його наказом за умов постачання товару десять тисяч грн. Платник фірма «Весна» м. Донецьк, вул. Горького, 150 Підлягає оплаті в м. Донецьк, пр. Миру, 23
	1 жовтня 1999 р. Підприємство «Шанс» м. Донецьк, вул. Щорса, 67

1. Знайдіть помилки в тексті векселя. 2. Складіть схему обігу цього векселя.

Задача 1.7

Переказний вексель	
Акцептовано КБ «Надра»	грн. 10 000 м. Донецьк 1 грудня 1999 р. сплатити проти цього векселя фірмі «Гата» або за її наказом сто тисяч грн Платник КБ «Надра» м. Донецьк, вул. Артема, 45 Підлягає оплаті в м. Донецьк, вул. Артема, 45
	Фірма «Меркс» м. Донецьк, вул. Артема, 18

Зворотна сторона

Сплатити банку «Україна» м. Донецьк суму в 5000 грн за умов надання кредиту. Фірма «Гата»

1. Знайдіть помилки в тексті векселя. 2. Складіть схему обігу цього векселя.

7. Тести для підсумкового контролю знань

1. Вексель – борговий документ, за яким одна особа:

- зобов'язана сплатити іншій певну суму в певний термін;
- зобов'язана сплатити іншій певну суму в певний термін за умови виконання цією особою певних зобов'язань;
- пропонує сплатити іншій певну суму в певний термін.

2. Векселем є зобов'язання:

- що не стосується певної грошової суми, на основі якого це зобов'язання виникло;
- щодо певної грошової суми, незалежно від матеріальної підстави, на основі якої це зобов'язання виникло;
- щодо певної грошової суми, залежної від матеріальної підстави, яка викликала це зобов'язання.

3. Вексель – це документ:

- а) для якого обов'язковою є наявність суттєвих і несуттєвих реквізитів, що роблять документ векселем;
- б) суттєвих реквізитів, що надають документу чинності норм вексельного права;
- в) який не потребує суттєвих реквізитів, що надають документу чинності вексельного права.

4. До операцій, з яких почався вексельний обіг, належать операції:

- а) переведення майна;
- б) переказ грошей;
- в) продаж товарів на ярмарках за безготівкові розрахунки;
- г) правильні відповіді а), б), в).

5. Прийнято вважати, що першими запровадили вексель народи:

- а) які виїжджали зі своєї батьківщини насильно й не мали можливості взяти з собою своє майно;
- б) передавали майно особам, які залишались на батьківщині;
- в) передавали майно господарям у місце виїзду.

6. Фінансовою операцією, з якої почав розвиватися вексель, є:

- а) товарний обмін;
- б) обмін грошей;
- в) товарний обмін й обмін грошей.

7. Загальновідомі такі історичні періоди розвитку вексельного обігу: 1) німецький; 2) італійський; 3) французький – вкажіть номери в тій історичній послідовності, в якій вони мали місце:

- а) 1, 2 і 3;
- б) 3, 2 і 1;
- в) 2, 3 і 1.

8. Характерною для італійського періоду вексельного обігу є наявність:

- а) індосаменту;
- б) простого векселя;
- в) акцепту.

9. Первинним видом в Росії треба вважати вексель:

- а) переказний;
- б) простий;
- в) бланковий.

10. Система вексельного права – це:

- а) конвенція, що встановлює одноманітний закон про переказний і простий вексель;
- б) конвенція, що має метою дозвіл деяких колізій законів про переказний і простий вексель;
- в) конвенція про гербовий збір на переказні й прості векселі;
- г) міжнародні угоди про уніфікацію норм вексельного обігу.

11. Колізії вексельних законів – це:

- а) прояв національних особливостей вексельного обігу на території кожної держави;
- б) зіткнення національних вексельних законів у векселів, використовуваних в міжнародній практиці;
- в) вексельні спори про зміст векселя.

12. Вексельний текст – це:

- а) певний набір вексельних реквізитів;
- б) певна послідовність вписування вексельних реквізитів;
- в) набір реквізитів, що вписуються з метою перетворити вексель з простого боргового зобов'язання в зобов'язання, яке має силу вексельного права.

13. Вкажіть фрагменти векселя, які не є його обов'язковими реквізитами:

- а) вексельна мітка;
- б) найменування платника;
- в) аваль;
- б) найменування векселедавця.

14. Елементами вексельної дати не є:

- а) дата видачі векселя;
- б) місце видачі векселя;
- в) дата вписування індосаменту.

15. До реквізитів простого векселя не зараховують:

- а) вексельну мітку;
- б) індосамент;
- в) акцепт;
- г) аваль.

16. До несуттєвої належності векселя зараховують:

- а) вексельну дату;
- б) вексельний термін;
- в) доміциляцію векселя;
- г) ремітент.

17. Доміциляція векселя – це сплата за векселем:

- а) в інший час, ніж вексельна дата;
- б) в іншому місці й іншою особою, ніж платником;
- в) іншої суми, ніж вексельна сума.

18. Індосація векселя – це:

- а) вписування реквізитів простого векселя;
- б) передача векселя іншому векселеучаснику;
- в) відстрочення сплати за векселем.

19. Опротестування за векселем – це:

- а) відмова платити за векселем;
- б) фіксація факту несвоєчасного пред'явлення векселя до сплати;
- в) документальне підтвердження факту порушення норм вексельного обігу.

20. Акцептація векселя – це:

- а) видача гарантій оплати простого векселя;
- б) підтвердження трасантом згоди сплатити переказний вексель;
- в) підтвердження векселедавцем згоди сплатити простий вексель.

21. На лицьовій стороні переказного векселя є недатований підпис платника. Векселедержач наполягає, а платник відмовився сплатити вексель у строк:

- а) правий платник, оскільки, крім підпису, на векселі має бути фраза «акцептую» або «визнати за акцепт»;

- б) платник, оскільки його підпис без дати недійсний;
- в) векселетримач, оскільки простий підпис платника є акцептом;
- г) обидві дії неправомірні;
- д) підпис платника стане акцептом після протесту у нотаріуса.

22. Простий вексель терміном «після пред'явлення» виписаний 05.05.2003 р. із застереженням про пред'явлення до платежу не раніше 01.08.2002 р. Вексель може бути пред'явлений до платежу:

- а) не раніше 01.08.2003 р. і не пізніше 05.05.2004 р.;
- б) не раніше 01.08.2003 р. і не пізніше 01.08.2004 р.;
- в) вексель недійсний через дефект форми;
- г) у будь-який час;
- д) не раніше 01.08.2003 р. і не пізніше 31.12.2003 р.

23. У векселі послідовно вказані терміни платежу. В цьому випадку:

- а) вексель визнається недійсним через дефект форми;
- б) платник має право обрати найзручніший термін платежу;
- в) векселетримач має право обрати найзручніший термін платежу;
- г) векселетримач і платник узгоджують найзручніший термін платежу.

24. Дисконтний вексель на суму 5 тис. грн з терміном платежу 90 днів, банківська ставка для депозитів – 22% річних, рік дорівнює 365 дням. За якою ціною банк має розміщувати ці векселі?

- а) 7500;
- б) 8000;
- в) 7000;
- г) немає правильної відповіді (обґрунтуйте розрахунками даний висновок).

25. Який вид індосаменту не береться до уваги при його наявності на векселі?

- а) іменний;
- б) бланковий;
- в) частковий;
- г) заставний;
- д) інкасовий (доручний).

26. Відсотковий вексель із 15% річних і терміном пред'явлення 10 березня виписаний в доларах США. Яким чином він має бути сплачений рік?

а) вся сума векселя сплачується в гривнях за курсом на дату платежу;

б) вексельна сума сплачується в доларах США, відсотки – за домовленістю між акцептантом і ремітентом;

в) за таким векселем може бути сплачена тільки вексельна сума за курсом на дату платежу;

г) вся сума векселя сплачується в гривнях за курсом, вказаним у векселі.

27. Тримісячний вексель з погашенням 25 жовтня достроково пред'явлений до платежу векселедержателем 13 вересня у зв'язку з некредитоспроможністю акцептанта. Вексельна сума 10 000 грн. За якою ціною вексель буде викуплений акцептантом, якщо ставка рефінансування 25%?

а) 8000;

б) 8500;

б) немає правильної відповіді (обґрунтуйте розрахунками даний висновок).

28. На векселі записано п'ять індосаментів. Після протесту в неплатежі векселедержатель направив вимогу про сплату за векселем четвертому індосанту. Той відмовився платити, посилаючись на порушення порядку пред'явлення векселя при регресі. Якого висновку можна дійти, говорячи про правильність дій індосанта?

а) індосант правий. Векселедержатель мав спочатку звернутися до свого індосанта, а при відмові того платити – зафіксувати цей факт протестом, і лише після цього звернутися з вимогою сплати до попереднього індосанта;

б) індосант правий. Векселедержатель своєчасно не направив цьому індосанту нотис зі сповіщенням про відмову акцептанта платити за векселем;

в) індосант не правий. Відповідно до закону векселедержатель після протесту в неплатежі мав звернутися до всіх зобов'язаних за векселем осіб з вимогою сплатити;

г) індосант не правий. Відповідно до закону векселедержатель після протесту в неплатежі має право пред'явлення позову за векселем до

будь-якої зобов'язаної особи, незалежно від послідовності появи її підпису на векселі.

29. Вкажіть помилкове твердження:

а) передача покупцем товарного векселя, отриманого ним у рахунок оплати поставленої продукції, вважається моментом оплати цієї продукції;

б) сума відшкодовуваного ПДВ при передачі в рахунок оплати товарів векселя третьої особи, отриманої в рахунок оплати власної продукції, приймається до вирахування в межах вартості відвантажених товарів;

в) сума відшкодовуваного ПДВ при передачі в рахунок оплати товарів фінансового векселя, придбаного раніше, приймається до вирахування в межах вартості засобів, переданих раніше в рахунок оплати цього векселя;

г) передача покупцем товарів їх продавцю власного простого товарного векселя вважається переоформленням заборгованості за оплатою цих товарів, і факт оплати товарів не визнається при погашенні цього векселя.

30. При розрахунку податку на додану вартість з доходів, отриманих у виді відсотків за векселем, за основу розрахунку береться:

а) весь дохід, отриманий у виді відсотків;

б) дохід, отриманий в межах відсотків, розрахованих за ставкою рефінансування Національного банку України;

в) дохід, отриманий понад відсотки, розраховані за ставкою рефінансування Банку Росії;

г) операції з цінними паперами на додану вартість не оподатковуються.

31. Товарний дисконтний вексель отриманий за індосаментом 10 березня 2005 р., а погашений 23 червня 2005 року. Обчисліть величину ПДВ, якщо номінал векселя 3000 грн, а сума заборгованості – 1800 грн. Зміна ставки рефінансування в 2005 р. 6 січня – 200%, 16 травня – 195%, 19 червня – 180%, 24 жовтня – 170%, 1 грудня – 160%. Правильною відповіддю є сума:

а) 200 грн;

- б) 240 грн;
- в) немає правильної відповіді (обґрунтуйте розрахунками даний висновок).

32. Сутність інкасування векселя:

- а) ухвалення банком доручення від векселетримача на пред'явлення векселя до платежу і отримання оплати на користь векселетримача;
- б) перекладання сплати за векселем на індосанта;
- в) отримання інкасового векселя у власність банку і встановлення облікової банківської ставки.

33. Банківський вексель – це:

- а) переказний вексель, в якому банк є трасантом;
- б) простий вексель, в якому банк є векседавцем;
- в) простий вексель, в якому банк є векселетримачем.

ГЛОСАРІЙ

Аваліст – поручитель, гарант, що підтверджує правильність і своєчасність платежу за векселем та бере на себе виконання вексельного зобов'язання за чужий борг. Він несе солідарну відповідальність за оплату векселя нарівні з індосантами. Найчастіше в ролі аваліста виступає авторитетний банк, який ухвалює рішення про авальовання векселя після розгляду поданих йому необхідних документів не пізніше робочого дня, що настає за днем звернення. При цьому аваль надається тільки простим і переказним векселям, які видані (акцептовані) в оплату за поставлену продукцію, виконані роботи чи надані послуги.

Аваль – гарантований напис на лицьовому боці векселя про взяття щодо нього поручительського зобов'язання. Оформлюється він виразом «Вважати за аваль», підписується уповноваженою особою і скріплюється печаткою. Після цього вексель стає авальованим. У разі опротестування векселя та його повної оплати банком-гарантом останній отримує право стягнення всієї суми заборгованості з розрахункового рахунка клієнта, за якого він поручився, а також висувати вимоги всім особам, зобов'язаним перед цим клієнтом.

Акцепт – засвідчена підписом трасата згода оплатити переказний вексель у тому виді, в якому він пред'являтиметься йому до платежу. Не акцептований платником переказний вексель не має юри-

дичної сили та з обігу вилучається. Вексель із поставленим на ньому акцептом називають акцептованим.

Акцептант – особа, яка бере на себе платіж за переказним векселем (трасат або посередник). Його відповідальність як головного боржника настає з моменту написання акцепту і повернення акцептованого векселя тримачеві.

Алонж – додатковий до векселя аркуш для нанесення на ньому передавальних написів. Застосовується тоді, коли зворотна сторона векселя цілком заповнена.

Банківський вексель – вексель, що засвідчує беззаперечне право його власника отримати вказану суму грошей із настанням терміну платежу і безумовне зобов'язання банку-векселедавця сплатити дану суму особі, яка надала йому гроші у кредит. Такий вексель прирівнюється до грошових коштів і без оплати не повертається.

Безакцептний платіж – оплата векселів та інших фінансових документів із рахунків платників у банку незалежно від їхньої згоди (акцепту).

Безоборотний індосамент – передавальний надпис, що містить застереження «Без обороту на нас», чи «Без витрат», якими індосант знімає з себе відповідальність за векселем у випадку регресу.

Бенефіціар – особа, на користь якої виписаний вексель.

Більброкер – посередник в укладенні обліку і переобліку векселів.

Бланковий акцепт – згода заплатити за бланковим векселем.

Бланковий вексель – вексель, підписаний векселедавцем, але цілком не заповнений. Він видається у тих випадках, коли ще не визначено особу векселетримача та остаточну суму вексельного зобов'язання.

Бланковий індосамент – передавальний напис, що не вказує найменування наступного набувача.

«Бронзовий» вексель – фінансовий безвалютний вексель, що не має майнового забезпечення. Видача такого документа зумовлена бажанням здійснити його облік у банку для отримання грошової суми. Інший варіант використання «бронзових» векселів пов'язаний зі штучним збільшенням боргів банкрута, щоб у такий спосіб створити фальшивих кредиторів, за рахунок яких частину майна боржника, що справедливо належить справжнім кредиторам, залишити у банкрута. «Бронзові» векселі з позицій вексельного права вважаються недійсними.

Валюта векселя – грошова одиниця, якою виписано вексель або цінності, в оплату яких видано вексель. Векселі, які використовуються у внутрішньому обігу країни, виставляються у валюті відповідної країни. В міжнародному обігу сплата здійснюється у валюті країни боржника, кредитора або третьої країни.

Векселедавець – особа, яка видала вексельне зобов'язання векселетримачеві та несе відповідальність за сплату вексельної суми.

Вексельна мітка – один із реквізитів векселя, введений до назви документа та його тексту і написаний тією ж мовою, якою складено вексель.

Вексельні реквізити – обов'язкові складові вексельного тексту, що взаємопов'язані та в сукупності становлять вексельне зобов'язання. Саме реквізити перетворюють боргове зобов'язання на вексель, що має силу вексельного права.

Вексель строковий – вексель із фіксованим конкретним терміном платежу.

Вексель терміном «у такий-то час від пред'явлення» – безумовне боргове зобов'язання, яке може бути пред'явлене у будь-який доцільний для кредитора час, але оплаті підлягає в указаний в тексті векселя термін.

Вексель терміном «у такий-то час від складання» – безумовне абстрактне боргове зобов'язання, термін платежу за яким призначається через певну кількість днів. Вважається, що він має настати в останній із цих днів.

Відстрочений вексель – пролонгований вексель шляхом заміни його новим.

Врахування векселів – купівля векселів банком або спеціалізованим кредитним закладом до терміну їх погашення.

Депозиційна мітка – спеціальний напис на примірниках переказного векселя, який вказує, у кого зберігається примірник, надісланий для пред'явлення до акцепту.

Депонування вексельної суми – внесення платником суми номіналу векселя в депозит компетентного органу (суд, нотаріус, депозитарій, скарбниця). Це відбувається переважно тоді, коли векселетримач не з'являється за платежем, а місце його перебування невідоме.

Дисконт – 1) різниця між справжньою та зазначеною вартістю фінансового зобов'язання (векселя); 2) знижка з номінальної суми векселя, що стягується дисконтером за дострокову оплату векселя.

Дисконтний вексель – банківський вексель, що продається векселетримачеві за нижчою від номінальної вартості ціною, а погашається за номіналом.

Доміциляційна формула – спеціальний напис на векселі, що вказує особливе місце платежу, яке не є місцем проживання платника. В момент складання доміцильованого векселя вказівка на особливого платника (доміциліата) може бути ще не визначеною. Тоді його має вказати акцептант. Якщо ж він цього не зробив, то вважається, що платіж за місцем доміциляції проведе він сам.

Доміцильований вексель – вексель, в якому вказано особливе місце платежу, що є місцем проживання платника. Право доміцилювати вексель належить лише векселедавцеві (трасанту). Вексель, в якому передбачене інше місце платежу, ніж місцезнаходження векселетримача, називається іногороднім.

«Дружній» вексель – фінансовий безвалютний вексель, що не має майнового забезпечення. Він випускається з метою отримання товарного або фінансового кредиту у третьої особи, яка не бере участі у складанні такого векселя. «Дружні» векселі надаються переважно дружніми фірмами на користь одна одної шляхом виписування простих векселів або ж акцептування у випадку з переказними векселями. Векселі такого призначення передаються у строкове безоплатне використання дружній фірмі, але з умовою, що вона за потребою або ж при настанні обумовленого терміну покриє вексель матеріальним еквівалентом. Якщо ж умова не виконується, то векселедавець (акцептант) має право вимагати від користувача повернення сплаченої суми.

Емісія векселя – видача векселя векселедавцем на користь ремітента.

Забезпечувальний індосамент – іменний індосамент, за яким вексель перебуває у тримача на основі заставного права. При цьому тримач може передавати вексель тільки для стягнення вексельної суми у порядку передоручення.

Іменний вексель – ордерний вексель без права передавання третій особі. Він застосовується у випадках, коли забезпечує угоду чи позику. У своєму тексті іменний вексель має містити формулу векселедавця такого змісту: «Не наказу...», «Тільки...», «Без права передавання» тощо.

Іменний індосамент – передавальний напис, у якому зазначено найменування нового набувача.

Індосамент – особливий напис, зроблений на зворотному боці векселя, яким тримач передає всі права за векселем набувачеві, але гарантує платіж за цим векселем у випадку відмови боржника.

Індосант – векселетримач, який передав вексель за передавальним написом.

Індосат – векселетримач, який придбав вексель за передавальним написом.

Інкасування векселів – здійснення банком на доручення векселетримача операцій з векселями та супровідними комерційними документами на підставі одержаних від комітента інструкцій з метою:

- одержання платежу та акцепту;
- передавання векселів і комерційних документів проти платежу та акцепту;
- передавання векселів і комерційних документів на інших умовах.

Інтервенція – письмово засвідчене на векселі посередництво сторонньої особи у випадку неплатежу (неакцепту) за векселем з метою попередити наслідки неплатежу (неакцепту) для векселезобов'язаних осіб у порядку регресу.

Конкурс посередників – вибір із числа претендентів на посередника того з них, хто своїм платежем (акцептом) звільняє від відповідальності в порядку регресу найбільше число векселезобов'язаних осіб.

Копія векселя – повний список векселя з усіма частинами і деталями – як з лицьового, так і зі зворотного боків. Копія засвідчується тією особою, яка її виготовляє.

Легітимація – встановлення та визнання законності векселя. Векселетримач зобов'язаний довести, що він є правдивим власником даного векселя.

Нотадреса – написана переважно на звороті векселя посередницька адреса на випадок потреби в ній. Нотадреса має розташовуватися в місці платежу.

Нотадресат – особа, призначена посередником за векселем у разі потреби у випадку неплатежу чи неакцепту.

Оплата векселя в ефективній валюті – оплата векселя в тій валюті, яка зазначена у валюті векселя. Презентант векселя до сплати має право вимагати плату за векселем у тій валюті, в якій вексель виписано. Але при операціях на внутрішньому ринку сплата в іноземній валюті може буди здійснена тільки для тих осіб, які мають право на

операції з іноземною валютою. Якщо ні, то оплата здійснюється у національній валюті за курсом Національного банку України.

Опорочений вексель – вексель, за яким неможливо отримати задоволення у термін через відмову від акцепту або неплатіж, або через неспроможність платника. Це поняття використовується як синонім опротестованого векселя.

Опротестований вексель – боргове зобов'язання, за яким векселетримач нотаріально засвідчив факт відмови платника від платежу.

Переказний вексель – вексель, виписаний кредитором іншій особі у формі безумовного наказу чи пропозиції провести оплату за раніше надані в кредит цінності або ж пред'явникові векселя або його наказові після завершення терміну дії векселя.

Переоблік – операція обліку раніше облікованого векселя.

Доручний (перепоручительський індосамент) – іменний індосамент, за яким вексель не переходить у власність іншої особи, а передає право від імені та за дорученням індосанта здійснювати різні юридичні операції.

Перший набувач векселя – векселетримач, на чю користь виписаний вексель. Практика допускає видачу векселя на користь кількох осіб, але без поділу вексельної суми між ними.

Правильний векселетримач – особа, яка обґрунтовує свою законність володінням векселем на основі вексельного права і доводить це за допомогою самого векселя і безперервної низки індосаментів. Це може бути: особа, на чие ім'я виписаний вексель; особа; на ім'я якої зроблений останній напис на векселі; будь-який власник векселя, якщо останнім написом є бланковий індосамент.

Презентант – особа, яка пред'являє вексель до платежу. Це може робити лише власник векселя чи його уповноважений, а передати вексель до акцепту може будь-хто, у чиїх руках він знаходиться.

Презентаційний строк – період часу, протягом якого вексель має бути пред'явлений до акцепту чи платежу.

Презентація – пред'явлення переказного векселя трасату з пропозицією акцептувати його.

Прима-вексель – перший примірник переказного векселя, виписаного у кількох примірниках однакового змісту.

Примірник векселя – переказний вексель може бути виданий у двох або більше тотожних примірниках. Ці примірники мають місти-

ти порядковий номер у самому тексті документа; якщо ні, то кожний з них розглядається як окремий переказний вексель.

Пролонгація – подовження терміну дії векселя шляхом його заміни новим векселем.

Простий вексель – вексель, виданий у формі чіткого й нічим не обумовленого зобов'язання платника сплатити за отримані цінності іншій особі вказану суму в визначений час та у визначеному місці.

Протест – офіційно засвідчена нотаріусом чи судом вимога здійснити певні операції за векселем (платіж, акцепт тощо) та підтвердження її невиконання. Протест підтверджує факт відхилення обігу векселя від нормального та веде до відповідних правових наслідків.

Протест у повітря – протест, згідно з яким підтверджується факт, що векселетримач не знайшов платника за тим місцем, що було вказано в тексті векселя.

Регрес – право зворотної вимоги. Це означає право векселетримача притягувати попередніх надписувачів до відповідальності у випадку неможливості своєчасно задовольнити вимоги за векселем (унаслідок неплатежу, відмови від акцепту, неспроможності платника тощо), а також вимагати оплати вексельної суми від кожного з них.

Регресант – юридична особа, яка пред'являє зворотну вимогу про відшкодування сплаченої суми за векселем.

Реквізит – логічно неподільний елемент векселя, який визначає його зміст і дієздатність.

Ремітент – перший набувач переказного векселя або особа, з наказу якої виписано переказний вексель і якій боржник має сплатити вексельну суму.

Розподільна формула – частина копії векселя, що поділяє власне копію векселя й підпис виготовлювача копії.

Секунда-вексель – другий примірник переказного векселя, виписаний у кількох примірниках з однаковим змістом.

Строк векселя – період часу, на який виписаний вексель. Він означає день, із настанням якого може бути запитаний і має здійснитися платіж за векселем.

Терція-вексель – третій примірник переказного векселя, виписаного у кількох примірниках з однаковим змістом.

Товарний вексель – вексель, основу якого становить товарний кредит. Він має майнове забезпечення і видається у розрахунок за

отримані товари, під товаророзпорядчі документи, надані послуги чи виконані роботи.

Трасант – векселедавець переказного векселя, який відповідає за акцепт і платіж. У тратті він не є основним боржником. Його відповідальність настає лише у випадку непогашення векселя платником. Якщо платник відмовляється акцептувати вексель, трасант має право пред'явити йому негайну вимогу про платіж, не очікуючи зазначеного терміну.

Трасування – видача переказного векселя на будь-кого і водночас прийняття на себе зобов'язання гарантії акцепту і платежу. Трасування полягає в тому, що кредитор видає тратту на боржника і продає її, а покупець від свого імені надсилає її для отримання грошей свого кореспондента.

Фіктивний вексель – безгрошовий безвалютний вексель, а також загальна назва фальшивих, «дружніх» і «бронзових» векселів.

Форфейтинг – беззворотний облік пакету векселів однієї дати видачі й різних строків погашення шляхом купівлі їх у експортера. До форфейтингу приймаються векселі, виписані у забезпечення зовнішньоекономічних операцій та акцептовані імпортерами.

Частковий акцепт – акцепт, яким акцептант зобов'язується сплатити лише частину вексельної суми. Згідно з українським законодавством такий акцепт є недійсним.

Частковий вексель – пайовий вексель, в якому вексельна сума розкладена на декілька частин, що підлягають оплаті не одночасно, а в різні строки й також частинами. Частковий вексель також недієздатний.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні та прості векселі: закон України № 826-XIV від 6 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 34. – Ст. 290.

2. Конвенція, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі: закон України № 826-XIV від 6 липня 1999 р. // ВВРУ. – 1999. – № 34. – Ст. 290.

3. Про обіг векселів в Україні: закон України № 2374-III від 5 квітня 2001 р. // ВВРУ. – 2001. – № 24. – Ст. 128.

4. Рымарук А.И. Профессиональная деятельность на фондовом рынке Украины: учебное пособие. В 3-х т. Т. 1. Ценные бумаги: классификация, организационно-правовые основы их выпуска и обращения / А.И. Рымарук. – К.: Гнозис, 2000. – 1405 с.
5. Романченко Е. Вексель в электронных системах / Е. Романченко // Экономика Украины. – 1999. – № 6. – С. 37-41.
6. Куркин Н. Вексельный оборот в трансформационной экономике / Н. Куркин // Бизнес информ. – 1999 – № 11-12. – С. 48-52.
7. Сонин В.В. Методика работы с векселями / В.В. Сонин // Финансы и кредит. – 1999. – № 10. – С. 13-24.
8. Петров Ю. Вексельное обращение: практика без теории / Ю. Петров // РЭЖ. – 2000. – № 3. – С. 34-44.
9. Мігус І. Історія виникнення і становлення векселя в Україні / І. Мігус // Економіка. Фінанси. Право. – 2000. – № 6. – С. 6-9.
10. Большакова О.Ю. Моделювання аналізу і контролю вексельних операцій / О.Ю. Большакова // Фінанси України. – 2001. – № 2. – С. 125-130.
11. Янов В.В. Вексельный оборот: муниципальные особенности / В.В. Янов // Финансы и кредит. – 2002. – № 15. – С. 63-65.
12. Балашова Ю.В. Вексель по английскому праву / Ю.В. Балашова // Деньги и кредит. – 2003. – № 9. – С. 65-70.
13. Вінцевич О. Вексель при розмитненні / О. Вінцевич // Фінансова консультація. – 2002. – № 18. – С. 28-29.
14. Завгородняя Т.В. Применение вексельных зачетов как новой формы работы региональных экологических фондов / Т.В. Завгородняя // Менеджер. – 2001. – № 1. – С. 125-131.
15. Стрельников М. Осуществление расчетов по векселю с участием банка / М. Стрельников // Бухгалтерский учет и аудит. – 2003. – № 2. – С. 58-61.
16. Каратуев А.Г. Вексель в вопросах и ответах: учебно-практическое пособие / А.Г. Каратуев. – М.: РДЛ, 1997. – 288 с.
17. Кузнєцова Н.С. Ринок цінних паперів в Україні: правові основи формування та функціонування / Н.С. Кузнєцова. – К: Юрінком Інтер. – 528 с.
18. Радзійська Л.К. Нотаріат в Україні: навчальний посібник / Л.К. Радзійська. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 528 с.
19. Аваков А.Б. Вексельное обращение: теория и практика / А.Б. Авакова. – Харьков: Фолио, 2000. – 382 с.

20. Красько И.Е. Акции и векселя в экономическом обороте Украины: учебно-справочное пособие / И.Е. Красько. – Харьков: Эспада, 1999. – 277 с.
21. Мороз Ю.Н. Вексельное дело / Ю.Н. Мороз. – К.: Наук. думка, 1996. – 472 с.
22. Демківський А.В. Вексельна справа: навчальний посібник / А.В. Демківський. – К.: Либідь, 2003. – 334 с.
23. Лысенков Ю.М. Переводной и простой вексель: практика применения. Кн. 4 / Ю.М. Лысенков. – К.: Кий, 1998. – 356 с.
24. Зовнішньоекономічні операції і контракти: навчальний посібник / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Я.С. Карп'як, О.Ю. Григор'єв. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 608 с.
25. Евсенко О.С. Инвестиции в вопросах и ответах: учебное пособие / О.С. Евсенко. – М.: Проспект, 2004. – 256 с.
26. Про застосування простого векселя за окремими товарними позиціями у разі здійснення операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах: розпорядження № 26 // Урядовий кур'єр. – 2006. – 10 лют.
27. Корольова-Казанська О. Розробка етапів реструктуризації вексельної заборгованості в інші види ліквідних активів підприємства / О. Корольова-Казанська // Економіст. – 2006. – № 1. – С. 48-50.
28. Теньков С.О. Коментар судової практики з господарських справ / С.О. Теньков. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 384 с.
29. Сокол І.М. Податок на додану вартість при імпортуванні товарів і податковий вексель: теорія та практика застосування / І.М. Сокол // Держава та регіони. – 2006. – № 3. – С. 291-296. (Сер. «Економіка та підприємництво»).
30. Ефимов А. Вексель в посреднических операциях / А. Ефимов // Справочник экономиста. – 2006. – № 6. – С. 40-47.
31. Гвардин С. Финансирование сделок слияния и поглощения / С. Гвардин // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 8. – С. 39-47.
32. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник / М.І. Дідківський. – К.: Знання, 2006. – 463 с.
33. Амеліна О. Процедури контролю операцій банків з векселями / О. Амеліна // Вісник КНТЕУ. – 2006. – № 5. – С. 40-47.
34. Амеліна О.В. Принципи визнання та обліку операцій банку з векселями / О.В. Амеліна // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11. – С. 174-181.

35. Ромашко О.М. Бухгалтерський і податковий облік вексельних операцій / О.М. Ромашко, В.В. Сопко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11. – С. 200-204.
36. Ступак Ю. Переробка на митній території України: оподаткування операцій / Ю. Ступак // Справочник економіста. – 2007. – № 1. – С. 24-28.
37. Ігнатенко Р.А. Інноваційний підхід до фінансування будівництва шляхом випуску цінних паперів (методичний аспект) / Р.А. Ігнатенко, В.Г. Кабанов // Проблеми науки. – 2007. – № 2. – С. 33-39.
38. Ніконова М. Аналіз впливу ризиків на вексель / М. Ніконова // Економіст. – 2007. – № 5. – С. 46-49.
39. Ніконова М.В. Механізм часткової компенсації як складова активізації використання аграріями векселів / М.В. Ніконова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 157-160.
40. Банківські операції: навчальний посібник / В.І. Капран, М.С. Кривченко, О.К. Коваленко, С.І. Омельченко. – К.: Центр. навч. літ., 2006. – 208 с.
41. Мороз М. Вексельні відсотки: теорія і практика / М. Мороз // Право України. – 2008. – № 1. – С. 52-55.
42. Ємельянов А. Шляхи вдосконалення вексельного законодавства України / А. Ємельянов // Право України. – 2008. – № 3. – С. 52-56.
43. Половинчак Л.А. Облікова політика відображення операцій з векселями на підприємствах / Л.А. Половинчак // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 3. – С. 200-205.
44. Барбара В. Особливості правового регулювання вексельних правовідносин: історичний дискурс / В. Барбара // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 7. – С. 3-7.
45. Ефимов А. Вексель в Украине: правовые аспекты / А. Ефимов // Справочник економіста. – 2008. – № 8. – С. 39-43.
46. Ефимов А. Вексель в посреднических операціях / А. Ефимов // Справочник економіста. – 2008. – № 9. – С. 37-43.
47. О векселе и вексельном рынке / С.М. Ильясов, А.А. Гаджиев, Д.С. Ахмедова, Ж.С. Богомедова // Деньги и кредит. – 2009. – № 2. – С. 49-54.
48. Державна Комісія з цінних паперів та фондового ринку України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/>

Зразок бланка переказного векселя
(для проведення практичних занять та контрольних робіт)

122

АКЦЕПТОВАНО підпис платника	Переказний вексель № _____ Серія АБ 1230093	ЯК АВАЛІСТ ЗА
	валюта платежу _____ сума цифрами _____ дата складання _____	
	місце складання _____	
	« ____ » _____ 20__ р. заплатити проти цього векселя _____	
	_____ найменування _____	
	_____ чи його наказу _____	
	_____ того, кому або за наказом кого платіж повинен бути здійснений _____	
	валюта _____ сума прописом _____	
	Платник (трасат) _____ найменування _____	
	_____ точна адреса _____	
Підлягає сплаті в _____	Підпис і точна адреса векселедавця Ідентифікаційний номер (код)	
_____ місце платежу _____		
_____ найменування банківської _____		
_____ установи _____		
Держзнак. КОФ Зам. 2208 III кв. 2006р. Т.30000		

Додаток 2

Зразок бланка простого векселя
(для проведення практичних занять та контрольних робіт)

Простий вексель №		Серія АМ	1240693
валюта платежу	сума цифрами	дата складання	
місце складання			
«__»__ 20__ р. Ми заплатимо проти цього векселя		найменування	
		чи його наказу	
того, кому або за наказом кого платіж повинен бути здійснений			
валюта	сума прописом		
Підлягає сплаті в			
місце платежу			
найменування банківської		Підпис і точна адреса векселедавця	
установи		Ідентифікаційний номер (код)	

Держзнак. КОФ Зам. 2208 III кв. 2006р. Т.30000

ЯК АВАЛІСТ ЗА

Навчально-методичне видання

Палєй Сергій Борисович

ВЕКСЕЛЬНИЙ ОБІГ

Редактори: **З.І. Моїсеєнко,
Л.С. Ключова**

Комп'ютерна
верстка **З.І. Моїсеєнко**

Підписано до друку 24.06.2010. Формат 60x84¹/₁₆. Папір фінський.
Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 5,8. Тираж 100 прим. Замовлення № 33.

Донецький державний університет управління
83015, м. Донецьк-15, вул. Челюскінців, 163а